

Añibarroren idazlanak I: NEKEA ARINDURIK*

BLANKA URGELL

ABSTRACT

An annotated edition of the manuscript Nekea Arindurik («Trails Lightened»), by Fray Pedro Antonio de Añibarro, who wrote in Vizcaya in the early 19th century. Unpublished until now, the manuscript is an excellent example of its author's best prose, as regards both the style and the use, by now hardly at all hesitant, of graphic and grammatical forms.

In the introduction and notes on the text, this is set in the context of its author's evolution, with references to other works of his as well as to the sources of his terminology (Larramendi and Axular). Emphasis is placed on the importance of the text in helping us to date Añibarro's work more precisely.

Ezin daiteke esan Pedro Antonio Añibarroren obra mementu hone-
tan ezagunegia denik: ez da, baina, gaurko irakurleen errua, nahiz eta
—bildur naiz— gehiengoa menturaz hau bezalako XIX. mende hasie-
rako fraile xehe baten gogoeta erlijiosoak irakurtzeko prestegi ez egon.
Nolanahi ere, frantziskotar honen idazlanak ez dira gaurko, ez orduko,
literaturzaleentzat eginak: oro har garai zehatz bateko kristau apalen-
tzat eta, beste ikuspundu batetik, euskara ikasi, landu, hobetu eta eza-
gutu nahi duten guztientzat baizik. Bai XIX. gizaldian zehar eta baita
orain arte ere zitezkeen moeta hauetako irakurleek, ordea, ez dute Añi-
barrok beraientzat idatzi gehiena eskuetara izan ahal, bere ordearen
komentuetan bait datza, oraindik eskuizkribaturik.

Argitaratu apurkak aski izan zitzaizkion Añibarrori guregana iritsi
den ospea erdiesteko, tartean —urratsik begibistakoenak aipatzearen—
Azkue eta A. Villasante Euskaltzainburuen laguntzarekin. Lehendabizi-
koak *Esku-liburua* eta *Lora Sorta espirituala* berrargitaratu zituen
1897 inguruan Euskaltzale moldiztegian eta handik bai Hiztegian eta
baita han hemenka utzitako oharren bidez azaldu zigun idazle hari zion

(*) Lan hau Eusko Jauriaritzaren diru-laguntzarekin egiten ari garen azterketaren barnean ko-
katzen da. Ezin zitekeen inola ere gauzatu, bestalde, Zarautzeko komentuko frantziskotarren lagun-
tzarik gabe: beraiei eta, bereziki, A. Beraza eta eskatu daitekeen baino interes eta lan gehiago
jartzen duen A. Kandido Zubizarreta Kantauriko Probintziako artxibuzainari mila esker.

begirune eta estimua¹. Bigarrenaren eskutik, ordea berekoa izateak ematen zizkion abantailaz baliatuz, Añibarroren argitaragabeen berri jakin dugu eta are hauetarik berezien —gramatika eta hiztegiaren, alegia— argitalpen fidelak izan. Hauekin batera aipamen aparta merezi du *Geroko geroaren* edizioa bere *RIE* Ven² ateratzen hasia zen Urkijo jaunak.

Jakina, XIX. mendeko inprimatuak —Azkuerenak barne— soilik bibliofilo eta biblioteken apaletara heltzen dira eta ez da beti erraz (ez eta fotokopia miraritsuen bidez ere) *Esku-liburuaren* edizio ezberdin mordoxkaren, *Lora Sorta* (1803, 1884, 1897, 1901)³, *Cristau dotriña...* *Nafarroaco euscaran* (u.g., c. 1802), *Misionari euscaldunaren* zati den *Curutzetacoen ibilbidea* (1897)⁴ eta gipuzkerazko *Misioco Canta santuac* (1803) liburuen alerik begiz jotzen. 1978an Hordago argitaletxeak atera *Esku-liburuaren* lehendabiziko edizioaren faksimila —sorta interesgarri horren beste asko bezala— agorturik edo agortzeaz dago jadanik. Halaber, oraindik salgai ikusten badira ere, A. Villasanteren biak⁵ aspaldixekoak dira.

Egoera honetan halabeharrez, eta argitaragabeak ezagutu arte, dugun zatikazko ikuspunduarekin nekez atera daiteke Añibarroren lanaren antz ez probetxu handirik, argitaratuak ez bait dira hartu zuen egiteko itzelaren erakutsia baino eta, zilegi bekit honela epaitzea, ez beti erakutsirik egokiena, ez gehien merezi duena, batez ere bere literatur ekoizpenari begira: ez dago Axularren itzulpena aipatzea besterik.

Honegatik hartu nuen ene tesina zela eta biltzen ari nintzen Añibarroren idazlanak kaleratzeko asmoa, bereziki eskuidatzirik topatzen ziren ezezagunagoak⁶ filologoen, hizkuntzalariek —eta, agian, beste-lako ikerlariak ere— jakingarri anitz aurkitu ahalko dutelakoan. Zorrea lagun, bada, apurka aterako dira irakurle zuhurrak dasta ditzan.

Bere gaiaren ilun eta hitsa gorabehera (ez naiz ni gauza, dena den), argitalpen sortatxo honi hasiera ematen dion *Nekea arindurik* bide da Añibarroren idazlanik borobil eta ederrenetarikoa; arimen onerako —idazleak nahi bezala— beharbada beranduegi agertzen den arren, zer ikasi soberan dago liburuxka honetan, ez bait du —*Misionari eus-*

(1) Añibarroren aldeko hitzik sutsuenak «Curiosidades de un manuscrito inédito de Añibar» (*Euskera* XVI (1935), 134-143.or.) lanean irakur daitezke. Hiztegiari zuzenean gagozkioari, ehundaka dira idazle bizkaitar honen lekukotasuna, askotan bakarra, daramatenak. Lekukotasun honen balioaz jarduten dugu, hain zuzen, testuari eginko hainbat oharretan, larregi fidatu ohi bait da Azkue (eta ez bera bakarrik) Añibarroren uestezko «jatortasunaz» (cf. Mitxelena, *Estudio sobre las fuentes del Diccionario de Azkue*, Publicaciones del Centro de Estudios Históricos de Vizcaya, 1970, 27 eta hur. or.).

(2) Argitalpena 1923tik aurrera joan zen kaleratzen (zatika, ohi bezala), 1933an —aldizkariaren azkena hurbil zegoela— etendu zen arte, 42. buruan. Soilik 14 buru peitu zituen, beraz.

(3) Ez ditut sekula 1884 eta 1901ekoak eskuartean izan; erreferentzia Vinsonena da (eranskina, 153b eta c). Urkixok («Julio de Urquijo» mintegiak prestatu eta argitaratu (Donostia, 1984) Vinsonen *Bibliographier* erantsi oharretan; 584.or.) bere liburuen artean 1901ekoaren ale bait dagoela dio.

(4) Villasantek (*Historia de la Literatura Vasca* 220.or.) 1879koa dela dio. Oker ez baldin banago, errata behar du izan, ez bait da 1897koa baino inon aurkitzen.

(5) *Gramática Bascongada*, ASJU III (1969) eta *Voces Bascongadas diferenciales de Bizcaya, Guipúzcoa y Navarra*, Ediciones de la Caja de Ahorros Vizcaína, Bilbo 1963.

(6) Bestalde, tesinaren gaia zen *Esku-liburuaren* edizioa bukatzeko azken ikutuen zai dago; halaber, *Geroko geroaren* aski aurreraturik dugu jada. Bai bata (bere edizioen arteko aldaketa arazoekin) eta bai besteak ere (Axular itzulgaitzaren itzulpena izanik) Añibarroren gainerako lanen laguntza eskatzen dute agerriki; orobat hauek laguntzen digute enparauak hobeto ulertzen eta kokatzen.

kaldunarekin batera, ziur asko— parerik Añibarroren gainerako idatzietan, bere esamolde ñabar, hitz joko jator eta eguneroko bizitzaren zein gizakien izaeraren deskribaketa bizi, jori eta sarri garratzengatik (ikus bitez, esaterako, senar mozkorti eta emazte doilorrarenak, 9-10. or.).

Liburua inprentarako maneaturik dagoela zalantzarik ez: lehenengo orriaren antolaketa («bear dan leguez» eta guzti) lekukotasun aski ez balitz, ohar bedi oso kopia txukuna dela, ia zuzenketa eta ezabaketarik gabea: beste eskuidatziez badakigu⁷ Añibarrok izkribuak usu ukitzen zituela, azkenean garbira kopiatuz; agian kaleratzeko presarik (betarik!) ezak eman zion epe luzeaz baliatzen zelarik, «erle zur aituaeren antzera» (EL 1802,3.or.).

Liburuxka honek orotara 59 orrialde ditu, idazlearen eskuz zenbatuak, eta josirik gordetzen da Zarautzeko komentuan dauden garai beretsuko frantziskotarren beste eskuizkribu mardulagoen azal bera —pergaminozkoa— daramalarik.

Zorigaitzez, liburua apaintzeko hartu zituen lan guztien artean⁸ ez digu dataren aztarnarik inon ere utzi. Hizkuntzaren arabera, dena den, nik esango nuke ezin daitekeela 1808 baino lehenagoko (urte horretan hasten bait du *Misionari euskalduna*) ez eta 1821 ostekoa izan (orduan kaleratzen da zeharo beste tankera batekoa den *Esku-liburuaren* bigarren edizioa). Alabaina, honi buruz eta hizkuntzaz berebat xehetasun gehiago emanaz hurrengo batean dut luzatzeko asmoa. Geldi bedi, bada, oraingoz tarte zabal xamar honetan kokatua idazlan hau.

Gure edizioa

Nekea arindurik ez du, orainokoa behintzat⁹, arazo berezirik aurkezten argitaratzeko orduan: Añibarroren letra oso irakurterraza izan ohi da, txikia baina borobil antzekoa; gainera, aurreratu bezala kopia garbia izaki, kasik ez du emendio ez aldaketarik; direnak, jakina, orripeko oharren bidez azaltzen ditugu.

Behin eta berriz kausitzen den bakarrak —hots, *v* zena *b* aldatuak¹⁰— benetazko garrantzia du: aldaketa txikerra izanik, ere, gorago ezarri dugun behin behineko data-tartearen oinarriarik sendoena da; gogora bedi¹¹ gutxienez 1802ko *Esku-liburuaren* ediziora artea Añibarrok *v*-z baliatu ohi dela (salbuespenik gabeko legea izatera iritsi gabe) erdaratiko *v*-dun hitzak transkribatzeko; handik aurrera, aldiz, bakarrik

(7) *Misionari Euskalduna* liburu erraldoia, adibidez, bi kopiatan gorde da; lehendabizikoa 1808an hasia da eta bertan «se han puesto en limpio en otra parte» idatzi du Añibarrok; beste leku hori Arantzazun dagoen bigarrena da, zalantzarik gabe. Honekin batera, beste obra askoren garai ezberdinetako zirriborroak agertzen ari dira, A. Kandido Zubizarretaren arakatzeei esker. Ez dago zertan esan, beharbada, zirriborrook izan dezaketen garrantzia obra horiek eta Añibarroren idaztankera hobeki ezagutzeko.

(8) Esaterako, goikaldean *Nequea ezkerreko* eta *arindurik* eskuineko orrialde guztietan idatzi du.

(9) Gogora 7. oharrean aipatu aurkikuntzak: horrezkeroz *Nekea arindurik*en lehenagoko bertsiarik ez dagoela ezin ziurtat eman.

(10) Gehienetan *b* *v*-aren gainean idatzirik dago; beraz, *v*-a estalduxe egon arren, letraren lodiak berak soberan erakusten du zuzendua. Ik. bedi 5-17ko oharra.

(11) Cf. Urgell, «Literatur bizkaieraz: Añibarroren *Esku-liburua*» (ASJU XIX-1 (1985), 97-98.or.) eta Añibarroren *Esku-liburua eta literatur bizkaiera* (aldaketen tipologiatik idazkeraren garapenera) E.H.U.ko tesina argitaragabea, 1986, 1.1.7. atala, 25-29.or.

b erabiltzeko ohitura hartzen doa, Larramendi bere maisuaren irakatsiak onartuz.

Hontaz ulertuko da zergatik ez dugun testu honen grafia gaurkotu, egundo testu-kritikak aholkatzen duenez¹²: ez da izan, noski, aldatzearen zailtasuna atzeratu gaituena, ez bait dago holakorik oro har¹³ idazle honengan; aitzitik, *v/b*, edota usu agertzen diren *in/iñ/ñ*, *il/ill/ll*, *x/ss* zalantzek berri anitz emango bait digute *Nekea Arinduriken* data zehaztatzeko, Añibarroren idaztankeraren bilakabidea hobeto ezagutzeko eta, azken finean, euskararen historiaren lagungarri izango den grafiarena inoiz egiteko.

Honen ostean ez dago zertan aldarrikatu testua dagoen dagoenean mantendu dela; hala ere, beharrezko izan denean *claudator* artean sartu dira idazleak —idazle guztiek legez— oharkabean jan dituen letrak edo silabak, testukritikan ohizkoa denez. Irakurketa ilun gertatu zaigun aldioro oharrean azaltzen da. Orijinaleko orrialde antolaketa osotoro mantendu da, geroko erkaketak erraztu nahian, orrialde bakoitzaren zenbakia barra artean sartuaz, baita horrela hitza erdibitzen denean ere. Oharrak, beraz, orijinaleko orrialdeoi dagozkio eta beraietan orriaren zenbakiaren aldamenean lerroarena ematen da; azken honek, baina, edizio honen lerroa —eta ez orijinalekoa— isladatzen du, ez bait nuen ikusten, arazo teknikoek mintzatu gabe, jatorrizkoa mantentzearen premia.

Azkenik, puntuazioa gaurkotu egin da; ez dira, ostera, azentuak ikutu, ikergai interesgarria eskeintzen bait dute oraindik; aldaketa txiki bat halere: Añibarrok *qué*, *gúe* idatzi zuena *qué*, *gué* bihurtu dugu.

(12) Zehazkiago, E. Roncagliak eta F. Brambilla Agenok erakutsi legez, aholkua batez ere literatura aldetiko interesa duten obrei dagokie, soilik hizkuntzarekikoa dutenetan edizio diplomatikoetara jo ohi bait da eta jatorrizko grafia mantentzea honelakoetan ezinbestekoa gertatzen da.

(13) Baina *x* grafiak zer hots adierazten duen zenbait mailebutan erabakitzea istilutsu izan daiteke, adibidez. Cf. Mitxelena, «Para la historia de la ortografía vasca», in «Miscelánea Filológica Vasca II», FLV XXX (1978) 20.or. Testu honetan 38-11 *quexauco*, 39-26 *quexaric*, gutxienez.

LABURDURAK ETA BIBLIOGRAFIA

- Ax = AXULAR, *Gero* (Bordel, 1643). L. Villasanteren ed. (Oñati, 1976) erabili dut.
- Azk = AZKUE, *Diccionario Vasco-Español-Francés* (2 lib.), Bilbo 1905-6, Faksimila: LGEV, Bilbo 1969.
- AZKUE 1935 = «Curiosidades de un manuscrito inédito de Añibarro», *Euskera* XVI, 134-143.or.
- AZKUE 1969 = *Morfología Vasca*, *Euskera* 1923-25. Faksimila: LGEV, Bilbo.
- BRAMBILLA AGENO = *L'edizione critica dei testi volgari*, Antenore, Padova 1975.
- Curutzetacoen* = *Curutze Santearen, Aita gure ta Ave Marien ganeco eracusaldiac*, Durango 1897.
- Dicc Aut = *Diccionario de Autoridades*, Madrid 1726. Faksimila: Gredos, Madrid 1979.
- DRAE = *Diccionario Retana de Autoridades del Euskera*, LGEV, Bilbo.
- DT = LARRAMENDI, *Diccionario Trilingüe*, Donostia 1745.
- EL = *Esku-liburua*, ik. EL-1802.
- EL-1802 = AÑIBARRO, *Esku-liburua*, D. Francisco La Lama, Tolosa.
- EL-1821 = AÑIBARRO, *Esku-liburua*, D. Francisco La Lama, Tolosa.
- GAMINDE 1984 = *Aditza bizkaieraz I*, Iruña 1984.
- GB = AÑIBARRO, *Gramática bascongada*, L. Villasanteren ed., ASJU III (1969).
- GG = AÑIBARRO, *Gueroco guero*, Hondarribiko kaputxinoen komentuan gorde den orijinal eskuizkribatua.
- LAKARRA 1984 = «Bizkaiera zaharreko ablatiboaz», ASJU XVIII-1, 163-193.or.
- LAKARRA 1984a = *Euskal Thesauruserako gaiak: Hegoaldeko testuak (1700-1745)*, EHUko tesina argitaragabea.
- LAKARRA 1985 = «Larramendiren hiztegi gintzaren inguruan», ASJU XIX-1, 11-50.or.
- LE = AÑIBARRO, *Lau Evangelioac batera alcarturic*, Zarautzeko frantziskotarren komentuan gorde den orijinal eskuizkribatua.
- LS = AÑIBARRO, *Lora sorta espiritual*, D. Francisco La Lama, Tolosa 1803.
- ME = AÑIBARRO, *Misionari eusvalduna*, Zarautzeko eta Arantzazuko komentuetan, bi kopiatan, gorde den orijinal eskuizkribatua.
- MITXELENA 1977 = *Fonética Histórica Vasca*², «Julio de Urquijo» Mintegia, Donostia.
- MK = AÑIBARRO, *Misioco Canta Santuac*, Antonio Undiano, Donostia 1803.
- NA = *Nekea Arindurik*.
- ND = AÑIBARRO, *Cristau-dotriña*, Jodsef Rada, Iruña u.g.
- PALAU = *Manuel del librero hispano-americano*.
- RONCAGLIA = *Principi e applicazioni di critica testuale*, Bulzoni, Roma 1975.
- SARASOLA 1985 = *Hauta-lanerako euskal hiztegia*, GAK, Donostia.
- URGELL 1986 = *Añibarroren Esku-liburua eta literatur bizkaiera*, EHUko tesina argitaragabea. Grafiari dagokion atala bertan argitaratzen da, «Esku-liburua-ren grafi aldaketak» izenarekin.
- VB = AÑIBARRO, *Voces bascongadas diferenciales*, L. Villasanteren ed., Bizkaiko Kutxa, Bilbo 19
- Voces bascongadas que trae Moguel es sus escritos* = AÑIBARRO, Zarautzeko frantziskotarren komentuan gorde den orijinal eskuizkribatua.

Bici bedi Jesu.

NEQUEA ARINDURIC.

Munduco crutze, neque, pénac gozotu, laburtu, ta arinduteco gogarte santuac.

Fray Pedro Antonio Añibarro Zarauco Misionista neque pean bici direanen oneraco ateréac.

Bear dán lequez.

ezpaleuro: Guzquiac, illarguiac, axiac, luviac, eta adimenturic ez esquere
 xiatiuaa guztiaac eracuri baceben sentimentua Teru Cristoren ezotzan,
 ce pena ta sentimentua sartu ezan. Ama Virginatean biotz, beva, bigun,
 exuquituan?

Ama Virginatean penac eturrian arquendu bere Seme Teru mai-
 teaven biotza, Pariso, ta existatocaz. Beste aru guerzo bere ipaio citu-
 an bere Semea Texura ipa izquierdo luviean biu izan zan garero opueta
 bort. utteatan. Tarte esqui eban Elexa santeaven persecucioetan, infer-
 niuac ta munduac esquin euzen gueria andian; Apotoluen esturietan;
 xirtinau barrien ecach gova beveatan; eta San Pablo Apotolueac barriaan
 xirtinau guztien persecucioetan parte eucala; cer Maria Santissima guztien
 Ama exuquituorac? Eta puvo, non da artzen eban pena ta sentimentua
 gamutaturic bere Seme maiteac ipaio cituan, pena d'olove, ta popoita-
 deac? Non da, esqui eban sentimentu andio, amberte uttean esoteaz
 bere Semea bapa luviean gure onelaco; ta puri iracartico ceuico bidea,
 nequeac, ta cruzteac borondate onez erotera? O Ama maitea,
 eta ceimbat nabapue, larritarun, ta latatarun ipaio cenduzan mundu onetan
 biu cinian iruopueta amabi utteotan! Inguerziac, ta Ceuter guztiaac
 alabatu zaicacela onpositi.

Noc au enzun izquierdo erwargo ezitu gogo onaz munduac
 neque-penac, cruzteac, persecucioac, gairotaruna, pobrea, ta peniten-
 ciaac? Teru Cristo, ta bere Ama maiteac qu gairi amberte ipaio ezque-
 ro, que ceibat ipaioac eztoqu euren antera gairu peccaten quituparritat? Ya-
 nic pena ta nequeac ain balio andioac, celan dopuz orren goroto? Celan gabilu
 zuretaic iguera? Santu guztia, ta Santu guztien buruac jarraitu euzten nequeaz
 ta cruzte-bidean; onez ceixatua cituan, ta bariz que gueraco dopu esqui,
 euren scia ceixuan, jarraituric oram luvieo atrepuinei, arapuzio ofurui,
 jan edan, janciera, querapoi, buruac amatu, ta popoac ecaturic deucezan go-
 zotaruna? O ce iturric biu gairan! O ce oquer ibili gairan. Jauna, in-
 dazur ceide ercu, puacia, arquia, ta lapuntaruna penitencia esquitico: neure por-
 putz ta puina parito oquerac eritico: munduac neque penaco popo onaz,
 peccic, ta borondatez maitatez: euren bitartez ceuico gloria, ta secula
 betico atrepuina: irabarteco. Ahan izan dedilla.

O. S. C. S. R. E.

N. Ledro Anbaxo.

Bici bedi Jesus.

NEQUEA ARINDURIC.

Munduco crutze, neque, pénac go-
zotu, laburtu ta arinduteco go-
gárte santúac.

Fray Pedro Antonio Añibarro Zarauzco Misio-
nisteac neque pean bici direanen oneraco a-
teréac.

Bear dán leguez.

/3/

SARTAURREA.

Adan gure lenengo gurasoac becatu eguin ezquero lurrac eztacarz
ezpada aranzac, elorriac ta bedar charrac; ta guizonac bere berez ez-
titu emoten ezpada miseriac, atsecabac, nequeac, gaisotasunac, cru-
tze ta pénac. Jaiotzaric eriotzara darraio guizonari carga astun ba-
tec, diño Jaquitunac. Job santuac ciñoan: guizonac mundu onetan gui-
chi dirau: bere bicitzea laburra da; ta bicitza labur au dago nequez
beteric, zorigachez inguraturic, aranzaz ta naibaguez ereinic; ta iños-
bere egotaldi ta izate baten eztirau. Eztago guizona baño lora argala-
goric, ontzi meagoric, ez gauza erruquigarriagoric. O, éta ce gauza
guichi ezereza dan guizonic sendoena, aberatsena ta ederrena! Ceim-
bat doacabe ta neque igaroteco datorren mundura! Jaio ta bertati asi

- 1-2 NEKEA ARINDURIC: A. Candido Zubizarretari esker jakin ahal izan dugu Pinamontik —*Esku-li-
buruaren zati handi baten (erdarazko) orijinalaren egileak, alegia— La Cruz aligerada* izeneko
liburu bat duela gaztelarera itzulia eta haren ale bat Arantzazuko komentuan gordetzen dela.
Añibarrok ezagutzea litekeena da (PALAUK XVIII. mendeko 4 argitalpen aipatzen ditu;
haletarik bat, A. Juan de Gamizen itzulpena, 1738an Donostiako Bartholomé Riesgo y Montero
argitaletxeak aterea), baita han honako honetarako oina hartzea ere; baina inola ere ez itzul-
tzea, ene ustez, ez bait du aitortzen, honelakoetan (gogora, ELaz gain, LS, LE eta GG) egin
ohi duenez.
- 1-4,5 GOGARTE: cf. 4-1 *Gogarte edo gogoan artu bear diran consideraciño santu batzuc*; izan ere,
VBn s.v. *Consideración* (c.) azaltzen da; baita s.v. *Meditación* (c.) ere, cf. EL-1802,16 *Gogarte
edo Meditaciñoa* (= 1821,19 *Gog-arte*), 17 *Gogarte edo Meditaciño onec* (= 1821,20 *Gogarte
onec*). DT-tik hartua bigarren erdal ordainaren bidez: «Meditación, *gogarte*, *gogartatzea*.
Azkuék zalantzan jartzen du aurkezten duen EL-ko lekukotasuna (B?, Añ.) batekin.
- 1-6,7 MISIONISTA: Añibarrok ez du beti berdin izendatzen bere lanbidea argitaratzeko moduko sar-
rera daramaten idatzietan; hemen bezala (azkeneko bokalen topaketa gora behera) *misionista*
dugu MK, ME, LE eta NDn; EL-1802, LS eta GG-n, ostera, *misionaria*. Biok VBn s.v. *Mis-
sionero* (c.); ez da hiztegian agertzen, aldiz, EL-1821 eta 1827koan erabili zuten *Misiño-guillea*.
- 3-1 SARTAURRE: VB s.v. *Proemio* (c.), DT-tik zuzenean hartua.
- 3-3 *bedar*: -d- l baten gainean zuzendua.
- 3-9 EGOTALDI: VB s.v. *Estación* (c.) eta *Estación de Templos etc.* (c.), bigarren honetan DT-koa
(*egoitaldia*) hurbildik jarraiki. Hemen darabilen adieran, hots s.v. *Estado*, berak ez Larra-
mendik ez zuten hitz hau bildu; biok batera dakarten bakarra jada Axularrek erabilitako
egoitza da eta, hain zuzen, Axularren *egoitzak egotaldi* itzuli ohi ditu Añibarrok GG-n, cf.
Ax 67 *Bada aingiru gaixtoen egoitzara hurbiltzen gara gu ere*; GG 78 *Bada Angueru gaisto edo
deabruen egotaldira urtuten gara gu bere*, Ax 178 *Zeren orduan bekatuaren egoitzan, esta-
tuan eta tokian baitago*; GG 199 *Bada orduan becatuaren estaduan, egotaldian ta toquian dago*.
- 3-12 DOAKABE: izen gisa. Azk «1.ª (G), desgracia». Añibarrorentzat c. da batzuetan (s.v. *Miseria*,
desgracia, *pobreza* eta *Desdicha*), baina g. besteetan (s.v. *Infortunio* eta *Desastre*); guztietan
DT du iturri zuzena.

guinian negarrez, diño Salomonec; negarrezco errian erbesteturic bici gara; tristura ta cizpuruca ilgo gara. Au da Erregue ta Andiqui guztiac eurac bere dauquén asiera ta azquena.

Au alan izanic ta icusiric asco mundu zabalean crutzez, nequez, minez ta penaz astunduric bici direala; ta gueienac nequeác nequez, gogo charraz, gogaituric ta merecimentu бага daroézala; gogoraturic, bestetic, obra erruquizcoa dala ta Jangoicoaren gogocoa *tristéac consoletea*, asmau dot librucho au arguitará ateratea ta neure erritar euscaldun maiteen escuetan ifintea, beronen bitartez arindu ta gozotuteco ascoen neque-pénac.

/4/ Onetaraco adirazoco dodaz urrengo Iracurtzeetan *Gogarte* edo go-goan artu bear diran consideraciño santu batzuc, eracutsiric nequez beteric dagoala gure bicitzea; nequeác direala cerúraco bidea, nequezco bidea igaro ebeela Jesus maiteác, bere Ama biotzecoác ta Santu guztiac, euroen bitartez gatozan crutze ta pénac maitetasunaz ta borondate onaz laztandutera. Consideraciño oneec serbiduco dabe, bide batez, oraciñoraco guei gaiá emoteco, bicitza obe bat eguiteco, paciencia eroapena ta umiltasuna irabazteco ta Jaingoicoaren borondate santua guztian guc eguiteco lurrean, cerutárrac eguiten daben leguez ceruan. *Alan izan dedilla.*

1. IRACURTZA.

Nequez beteric dago gure bicitzea.

Nor dago munduan crutze бага, min, pena, neque бага? O eta ceimbat gauza igaro, iruntsi ta icusteco datorren guizoná mundura! Batera ta bestera beguiac zabaldiric eztoqu icusico ezpada miseria, negarra ta crutzea. Onegaiti ciñoan Isaias Profeta santuác, gure araguia zala campoco bedar ta lora bat leguez, cein edocean axe ta eguzquic

- 3-16,22 Ahapaldi honetan darabilen egitura beraz baliatu zen ELaren *Sartaurrean* ere: 1802.3 «Orra bada non, *icusiric* alde batetic Bizcayco Erritar maitén gai ona ta Misiño demporan asco asten diriala iracurten icasten; *erruqituric*, bestetic, ez idoroteaz dotrinazco chiquiac baño beste liburic Bizcayco eusqueran; ta *gogoraturic*, *bestetic*, Arima asco (...); beragatic *asmatu dot...*».
- 4-1 ADIRAZO: Liburu guztian zehar *adirazo* eta *adierazo* aldizka agertzen dira, cf. baterako 38-7, 56-3, 56-36 eta besterako 9-9, 12-24, 18-5, 22-16, 55-12 adibidez.
- 4-1 IRAKURTZEETAN: Erroa *irakurtza* da, cf., alde batetik, *irakurtza* 4-11, 7-11, 12-11 etab. eta, bestetik, 15-17 *arrebeen*, 19-12 *peneetan*.
- 4-6 LAZTANDU: cf. 15-13, 17-5 *maitetu*, *laztandu*, 21-17 *laztandu*, *amadu*, *preciatu ta maitetu* esanahia —*laztan izanetik aterea*, cf. VB s.v. *Amar*— hobeto ulertzeko.
- 4-7 GEI GAIA: cf. *asmu ta asmo* 6-22, 33-4 etorki bereko hitzen erabileraz; esanahi ñabarduraren batekin, cf. 5-3 *laño ta año*. Junta-gailurik gabe emateko eraren aldetik hurbilago daude testu honetan sarri agertzen diren «mailebua + euskal hitza» bikoteak, cf. 4-7,8 *paciencia eroapena*, 8-6, 19-22 *discipulu icaslea*, 14-17 *inocente errubague*, 20-22 *biñagre oxpin* etab. eta baita hitz jator bikote batzu, hala nola 6-13 *dar dar icara*, 27-23 *ortocic oñ utsean*.
- 4-7,8 PAZIENZIA EROAPEN: biak VBn s.v. *Paciencia* (c.); DT-n mailebua onartzen da, baina bestearen arrastorik ez. Azkuek bizkaierazkotzat jotzen du *Peru Abarkako* pasarte batean oinarriturik; Añibarrok, ordea, Mogelengandik ikasi zuela dirudi *Voces bascongadas que trae Moguel en sus escritos* hiztegitxoan «eroapena: *sufrim.to*» irakurtzen bait da.
- 4-12 *bicitzea*: -e- a baten gainean idatzia eta ondoren -a erantsia.
- 4-17 KANPO: VBN, s.v. *Campo* (c.) onarturik, Larramendik euskal etorkia eman bait zion DT-n s.v.: «viene en el Latin y Romance de el Bascuence *campoa*, que significa lo que está fuera, lo exterior, y el campo es lo exterior y lo que está fuera de población. Y assi dezimos de fuera y de dentro *campotic* eta *barrendic*, *barrutic*. Al forastero *campocoa*: está fuera *campoan*».

igartu, macaldu ta ezainduten dau. Job santuác diño: guizonác urteten dau mundura lora bat leguez, ta bertati oñazpitu /5/ ta zapalduten dabe. Beste bein diño: gure bicitzea dala gueriza ta odoi bereala igaroten dan bat leguez. Santiago Apostoluác dirauscu laño ta año arin bat baxen ezta. Salomonec diño munduan dan guztia dala utsa, autsa, arroa, vaneria ta biotzeco larritasuna.

Neque ta crutzeoc batzuc jatorcuz campotic, bestén escutic; ta beste batzuc gueu ganic, gueure barrutic; baña dirianac datoz Jan-goicoaren escutic gure oneraco. Iñor contentu eztago bere suerteaz; ta estadu guztietan idoroten dira crutzéac eta nequéac. Ce nequeac, ce icerdiac, ce otz beróac; ce gose egarriac necazari batec irunsi bear eztitu goxetic arratsera? Ce neque gogórrac, garrátzac, astunac ta penazcóac languille alogueraco batec bere lan bearrétan? Olaguizon batec bere suteguián? Icazquiñac, itzainac, ma[n]dazainac, tratulariac ta ganeco oficiodunac ichasoz ta leorrez euren bearrétan ta eguitecoetan dabilzenac?

Besteen aldetic, iñoen escutic ceimbat igaro bear eztoqu? Ceimbat esquerbaguetasun, ceimbat billauqueria, ceimbat laburtasun, dollorqueria ta prestuezqueria, ceimbat injuria, irain, verba zorrotz, esaca astun ta bidebague? Ceimbat arpegui ilun, ótztasun ta aldichar sufritu bear eztoqu?

Non nai, ciñoan San Pabloc, idoroco doguz /6/ crutzéac, aurquituco ditugu nequéac: pelligruác lagun ta anaja falsoetan; arriscuác icha-

dago. Por donde todas las voces precedentes que vienen de *campo* son Bascongadas en su origen».

5-2 *bizitza:* v. gainean b.

5-2 ODOI BEREALA IGAROTEN DAN BAT: cf. 32-17 *beste gaisso osatu eban bati*, 39-7 *sei guizon errian cirian gogorrenac, sendoenac ta gaistoanac*, 47-35 *beste umiltasunezco lan eche pobreetan oi dirianac*. Mogel ez da, beraz, erlatibozko perpausak atzean jartzen dituen bakarra, ospe guztia eraman badu ere; Añibarrorenan ez dugu maiztasun handiegirekin idorotzen baina Lardizabal bat, esaterako, ikertu gabe dagoela esango nuke, honelako esaldi mordoia idatzi zuen arren; cf., arakatzeko arin batean, *Testamentu berriko Kondaira* 13 «lanik andiena egiteko egun, lau milla urte aytan mundua begira zegokiona...», 211 «Asia-tik etortitako Judu Jesus-en legea lartu nai etzuten batzuek» etabar luzea.

5-3 *legez:* gainean erantsirik dator.

5-3 AÑO: VB «Niebla: c. *lañoa*. En parajes bajos *añoa*» eta «Niebla en las mieses y prados: c. *añoa*»; bigarren sarrera DT-tik hartua da («Niebla en las mieses, *añoa*, *judoya*»). Azkuek Añibarroren c. bere erara «itzuli» bide du, s.v. *año* «3.º (AN, B, G, Añ.)», niebla en parajes bajos, como campos, prados, etc.» bait dio, agerriki VB iturritzat (iturri bakartzat?) erabiliak.

5-7 DIRIANAK: cf. 22-21, 28-19, 32-17. Azkuek ohartu bezala (1935: 139), Añibarrok oraindik mantentzen zuen subjektuarekiko komunztadura orain *dana(k)* edo *dena(k)* itxuran fosildurik gelditu zaigun esamolde honetan.

5-9 ESTADU: cf. 3-9 *egotaldi*.

5-10 *icerdiac:* aurrean iz[marra batez estalia; cf. EL-1802, 192 *izardi*, 170 eta 191 *icerdiren* aldamenen.

5-14 *ta eguitecoetan:* gainean erantsirik.

5-16 *iñoen:* baño lehen *ceim* marra batez estalia.

5-17 *Villauqueria.* Hemendik aurrera V handiaz markatuko da b baten azpian v zegoela, beste azalpenik gabe.

5-18-19 ESAKA ASTUN: cf. 27-14 *esaka gaistoak*, 28-19 *esaka baltz gaistoakaz*. Azk s.v. «3.º (B, Añ.)», dicho, *dicción*» dakar, *Curutzetakoko* aipamen batekin; bai bertan eta baita gainerako liburuetan ere hitz hau adiera txarra ematen dioten adjetiboez lagundurik dator, halere. VBn soilik s.v. *Oración, proposición* (b.g.) aurkitu ahal izan dut, DT-ko *esaldiari* gehitua.

5-19 *Videbague.*

5-19 OTZTASUN: cf. 11-27 *garratztasun*, 16-19 *latztasun*, 15-11 *latz garratztasun*, 26-17 *otzturik*, 37-28 *kiratsun*; bestetan, ordea, 10-16 *otzasuna*, 21-1 *latztasuna*, 21-1 *garratztasuna*.

5-19 ALDITXAR: cf. 6-18 *aldi charra*, 10-19 *aldi charrecoa*. VB s.v. *Murria, tristeza* (c.); *aldi txarreko sv. Recio de genio* (c.).

soan ta leorrean; lapurrén bildúrrac eche ta videetan: iñor iñon se-guru vici ezta; aguirian ascoc ta azpitic gueiagoc salduten gaituez adis-
quidetzat doguzanac: milla falsia tratuétan, esate ta eguiteetan; ta ori
ceinec gueiago. Ez zan acabau Cain gaistoan anajearen ondamua ta
icusi ecina; ezta Absalon bere Aita ona perseguitu eban azquenengoa;
ez Herodes bere semeari vicitzea quendu eutsana; ez Judas bere Maissua
saldu ebana.

Gure gorputzaren aldetic ceimbat neque igaro bear eztoguz? ceim-
bat gaisotasun, ceimbat min ta atsecabe? Ain laster min dogu bu-
ruan, cein sabelean, beguetan, aguinétan. Udaco beroac itoten gai-
tu; neguco otzac dar dar icara gorputz guztia ifinten deuscu. Axe
otz bat, eguzqui bero bat, sugue baten cicada bat, azur bat saman
guerátutea, gaisso baten arnasea ta beste eun gauza chiquiagoc dira
asco osasuna ta bicitzea quenduteco guizonic sendoenari.

Arimaren aldetic ceimbat neque pena ezjatorcuz? Bein triste, bein
pocic; bein aldi charra, beste bein conorte óna; orain maite dogu gauza
bat ta andic laster ori berori gorroto dogu: guizonaren biotzac gora
bera dabillen ichaso bat dirudi. Ceimbat bildur, izu, icara; ceimbat
ardura, sentimentu, min ta larritasun; ceimbat beguitaciño, irudipe-
na, zorabio, burucala, asmu ta asmo ilun itzalac eztitu batec bere
barruan igaroten? Noc dauco egun oso bateco gozotasun ta poz/7/caria
bat nastatu baga tristura, garratz min ta naibagaren bategaz?

Iracurtza onetaric atera bear dogun frutua da len baño borondate
ta gogo obeaz eroatea gueure penac, nequeac ta crutzeac, Jaunaren
gloriaric andienaraco, Jesu Cristori crutzeco bidean jarraituteco, gueure
becatuen ordea ta quitugarriren bat emoteco, beste munduco neque

- 6-6 ONDAMU: VB (eta DT) s.v. *Envidia* (c.). Azkuek, s.v., «(B...,G), *envidia*.—Tal vez sea palabra creada por algún traductor de catecismo. Lo cierto es que se ha divulgado no poco»; jakina, «katexima itzultzaile» delako hori Larramendi besterik ezin izan, dakigularik.
- 6-10 *gorputzaren*: gor- gainean erantsita (!).
- 6-11 *atsecabe*: -e a baten gainean zuzenduta.
- 6-14 ZIKADA: VB s.v. *Picada* (c.); Azkuek soilik «(B-a) 1.º punzada» (cf. VBn ere s.v. *Punzada* c.), baina DTn ere —bi sarreretan—.
- 6-14 SAMA: Azkuek soilik «(Bc), *cuello*», markinar idazleen arabera; halere, Añibarrorentzat —bizkaitar askorentzat bezala— *sama* «*eztarria*» / *iduna*, cf. VB s.v. *Garganta* (b. *sama*, *samea*) eta *Cuello* (b. *iduna*).
- 6-16 *Vicitzea*.
- 6-18 KONORTE ON: VB «*estar de buen Ayre*: c. *conorte onecoa*, *beta onean*» eta «*de Buen ayre*: c. *conorte onecoa*», jadanik DTn s.v. *estar de buen Aire*. Honelaxe ulertu behar da, ene ustez, Azkuek (s.v. *konort* (Bc, G-and), *konorte* (B-a)) aipatzen duen esaldia, hots EL-ko *Gatxagaz indargeturik edo konorte on bagarik*, ezen ez berak erdaratu zuen legez.—«debilidado por la enfermedad o privado de sentido», ezagunago ditugun *konortea galdu* etab. erabileren arabera.
- 6-22 BURUKALA: cf. VB s.v. *Ilusión* (c.), non *begitazinoren* kide gisa azaltzen bait da; s.v. *Desvanecimiento de cabeza* (c.), bestalde, *zorabioarena* da.
- 6/7 POZKARIA BAT: Badirudi arazoak dituela -ari atzizkidunekin, cf. 15-14 *pozcaria gozotzat*, 18-13 *pozcaria zoroac*, 25-14 *pozcaria gozoac*, 27-5 *miraria enzuezac*, 36-11 *pozcaria gozoagoric*, 47-34 *janaria pobrea* eta behin EL-1802, 181 *edaria garratza*. Ez da beti gertatzen: 9-7 *pozcarri bete*, 19-5 *lotsari*, 28-7 *lotsari ezainaz*, 30-22 *gurari egartsu*, 34-9 *mirari arrigarriac*, 37-27 *pozcarri guztia*.
- 7-2 GARRATZ MIN: cf. 36-4 *dolore*, *garratz-min ta penac*.
- 7-3 *Vorondate*.
- 7-5 *Videan*.
- 7-5 ANDIENARAKO: cf. 53-33, 34 *andienaraco*; halere, cf. EL-1802, 19; 21 etab. *andienaraco*.
- 7-6 KITUGARRI: cf. 14-16 *neque*, *penitencia ta pena quitugarriac*, 22-14 *quitugarria ta ordea*, 58-23 *gueure pecatuen quitugarritzai*; dakidalarik, VBn soilik adjetibo gisa (s.v. *Compensable*, *satisfactorio* (c.)) agertzen da; halere hemen ezeze gainerako idazlanetan ere usuena izena da, cf.

latzetatic igues eguiteco ta nequearen lexiaz garbituric Cerura ederturic joateco. Alan eguinic, mundu onetan ta bestean zorionecóac izango gara; Purgatorioco penac laburtuco doguz ta arimazco ondasun asco irabacico dogu. Indazu, o Jesus, graciau.

2. IRACURTZA.

Nequéac dira Ceruraco bidea.

Cerura garoezan bidéac bi dira, diño Jesusec Evangelio santuan. Bata da zabala, ederra, loraz ta atseguñaz betea; ta onec infernura daroa. Beste bidea da estua, bedarra, nequezcoa, crutzez, elorriz, aranzaz betea, ta onec Cerura zucen garoaz. Bide zabaletic dabilz alpérrac, jatunac, edaléac, desonestúac, lureco ondasun, olgura, atseguintasun, gustu loi ciquifietan biotza sarturic dauquénac. Bide estuan dabilz pobreac, humillac, beartúac, goseac illac, munduco nequéac, gaisotasúnac, premiñac ixilic igaro eta cenzun, griña ta alménac eciric dituenac.

Bide estu onetatic igaro cirian Jesu Cristo, bere Ama maitea, Apostolúac, Martirac ta ganeco San/8/tu guztíac. Berau baño beste bideric guretzaco bere eztago. Ez jarraitu izana vide au da orain infernutarrac dauquénac damuric andiena; eta Salomonen aotic negarrez ta erneguz dirauscue ez jaquina zala eurentzat bide au.

Jesus eguiac berac dirauscu Ceruraco beste bideric eztagoala, ezpada crutzea ta nequea. Bein diño: nire discipulu icaslea izan gura dabenac, bere crutzea artu begui ta betor nire atzean; darraidanac artu bear dau bere crutzea, ucatu bere burua, eci bere griña deunguèac, ez josi biotza lureco ondasunétan, zatitu bere aberastasúnac pobre beartuai. Beste bein diño Jesusec berac: zorionecóac biotzetic pobre dirianac eta lureco ondasun ta atseguñétan biotza ifinten eztabénac; euréna izango da Ceruco erreinua. Zorionecóac orain negar eguiten dabenac, orain munduco olgura ta jolasetan eztabiltzénac. Zorionecóac

EL-1821 *purgatorioco arima santuenean kitugarriztat*, 180 *purgatorioco arima santuac zor deutsuenen kitugarriztat*, GG 319 *Jangoicoari satisfaciñoric, quitugarriric, ordearic emon guiñeiquion?*

7-12 *Videa.*

7-13 *Vidéac.*

7-14 *ATSEGINAZ: -az gutxienez bitxia da; cf. 25-12 atseguñez beteric.*

7-14 *Infernura* baino lehen d[bat estalia.

7-15 *Videa.*

7-15 *BEDAR: VB s.v. Angosto (c.), Estrecho (c.).* Lehendabizikoan DT-k *mearra* zekarren Añibarrok *bedarra* jarri duen tokian; agiri da esanahiez eta formaz hurbil daudela, cf. Azk «*Medar* (AN, Liz., Gc,...), angosto» bitarteko baterako.

7-16 *Vide.*

7-17 *olgura* baino lehen ta ezabatua.

7-18 *Vide.*

7-20 *ixilic igaro eta marra* batez estali duen ta *crut[* gainean.

7-21 *Vide.*

8-1 *beste Videric: hasieran besteric, -ric* marra batez estalia eta gainean *Videric.*

8-4 *EZ JAKINA: VB s.v. Ignorar (c.) ezjaquin, DTn legez; Larraemendiren hiztegian, gainera, «Ignorado cejaquiña, ezjaquiña».*

8-4 *Vide.*

justicia, baque ta caridadea gaitic persecuciñoac, gáchac ta gogortadéac igaroten dituezanac. Zorionecóac orain lurrean despreciaturic, iñoc icu-si ecinic, bearturic, azturic ta gauza guichitan dagozanac, cerren euréna izango dan Ceruco gloria ta atseguin oso betea betico irauteetan.

Mundu zoroa poztuco da, cirautseen bestebein bere Icásle maitéai; mundutárrac olgau ta gozatuco dira; bicico dira euren atseguin, pozcaria ta gustu charretan sarturic; izango dira lurreco zorionecotzat euquiác; zuec barriz, nire discipulu maitéac, ez euqui aen envidiaric, laster aldatuco dira suertéac; zuen senipartea izango dira crutzéac, negárrac, persecuciñoac; erri ta alde guztietan jaguico dira mundutárrac zuen contra. /9/ Ezteutsue iñoc jaramongo: guichitan, ecerberezetan euquico zaitue; oguiá negarragaz bustiric jango dozue; malsin, gaisquin, perseguilleen artean beti ibilico zaré; guztiac esetsi, perseguituco zaitue; ta ori nire discipulu maitéac zarealaco, munducóac ez zarealaco; baña poztu zaitece ta gomute zaitece zuen negárrac, nequeác ta min garratz látzac laster biurtuco diriala gozotasun, barre ta pozcari bete oso betico iraungo dabenetan; eta zuen icénac Ceruan escribituric ta icentaturic dagozala.

Onela adierazoten deuscu Jesus maiteác eztagoala Ceruraco beste bideric ezpada crutzea, nequea ta negarra. Berac bere esatez ta eguitez beste bideric artu gura ez eban mundu onetan, au guri eracusteco. Onetaraco bacochari emoten deutso bere crutzea, bere nequea, bere igarro-bearra; beronen bitartez Cerua irabazteco. Eta, alan, idoroten bazará gaisoric, minduric, zaurituric, penaturic, larrituric, azalac artu ecinic, ecin jan ta loric eguin dozula, gomute zaité orixe dala Jesusec opa deutsun crutzea Ceru ederra irabazteco. Zagoz pobre, bearturic, cer jan ta janci ez dozula; umeez beteric, zor peturic, zorrai eranzun ecinic, ondasun ta diru бага seméac janarituteco, eheco errentea paguetaco, ori da zure crutzea, orrec zaroaz Cerura biotz onaz igaroric.

Dozu senar bat jocolaria, jocoan aste guztico ta bearbada urte

8-17 **BETIKO IRAUTE:** VB s.v. *Eternidad* (c.).

8-18 *cirautseen* azpian *ciñoan*, marra batez estalia.

8-19 *Vicico*.

8-23 *dira* lerroaren gainean erantsia.

9-1 *Ezteutsuek* letra bat zeraman bukaeran; -n izan daiteke, baina orban batez estali du.

9-2 **MALSIN:** Azk s.v. «(B), malsin, maldiciente»; haatik, cf. VB «Malsin: c. *salatzallea, acusatzallea*» eta DT s.v. «*saltsquiña*. Lat. Delator, calumniator»; Dicc. Aut. s.v. «El chismoso mal intencionado, que solicita hacer o poner mal a otros. Lat. *Delator, Calumniator, Accusator*. GRAC. MOR. f. 186 Esperad que venga de fuera algun calumniador, *malsin* ó tyrano, robador, que mate al que lo guarda».

9-11 *Videric*.

9-13 *beronen* baino lehenago *Eta* al[marra batez estalia.

9-14, 15 **AZALAK ARTU EZINIK** cf. GG 371 «aguin bateco minac ain mimberaturic ifinten, zaitu ce *ecin azalac artu zaitu*, ez dozu soseguric, ecin jan dozu...», 210 «celan aotic bicha darion, celan beguiac su chatar bai eguinic dituan: *ecin azalac artu dau*, lurra osticoca joten dau...». Ik. PSI.

9-17 *umez*, h- orban batez estali du.

9-18 **JANARITU:** VB s.v. *Alimentar* (c.), jada DTn.

9-19 *zaroaz*, orijinalean *zaraoaz*.

9-19 *igaroric* baino lehen *eroa*[izan daitekeena orban batez estalia; gogora bedi testu honetan *igara* eta *eroan*, *nekeei* eta *dagokienez*, kide bezala agertzen direla, cf. VB s.v. *Padecer* (c.) *neque penac irago* eta «Soportable: c. *eraman*, c. *eroangarria*, *eroanquizunaa*».

osoco irabaztéac ondatuten deuntsuzana; daucazu senar bat edan charrecoa, ardantegui zalea, moscortuten dana, berandu echeratuten dana, galantac emoten deuntsuzana, escu gogorrecoa, ondasunén ondatzallea, astuna; beretzat ta bere adisquidéntzat biguna, erruquiorra ta prestueguia izanic, zuretzat ta echecoentzat cequena, eutsia, escu laburrecoa dana. Ori da Jaungoicoác opa deuntsun crutzea Cerua irabazteco; zure gazte demporaco olganza, danza, adisquidetasun deungue, ibillera char ta, bearbada, senar beragaz /10/ eguin cenduzan gaistaqueríac garbituteco; lengo ta oraingo becatuen penitencia eguiteco. Daucazu emazte bat ernegaria, bicia, aserrecoarra, muquertia, biraoguillea, apaintzallea, bereaz beti urten gura dabena, eche guztia aidean goicoaz bera dedarrez darabillana, barrietsua, verbatsua, miñ zorrotz arinduna, baqueric emoten ezteutsuna, celoduna, luzaro verbaric eguin бага musturturic egon oi dana. Auxe da Jaunác zuretzat prestauroic eucan crutzea. Orren bearra cenduan garbituco bacirian len araco dempora ero zoroan eguin cenduzan becatúac, amorentasunean ta emacumeacaz lotsa бага ibilliric.

Daucazuz seme alaba deunguero aciác, muquerrac, gogorrac, gogaierazoten deuntsuenac, beimbere zure esana eguiten eztabenac, lotsaric ezteutsuenac, nondic nai dabiltzenac. Au da zure Crutzea; ta borondate onaz eroanic quitutuco dozuz euracaz len deunguero aci izana, eurecaz equi dozun maitetasun gueieguia, bai ta ceuc ceure gurasoacaz equi cenduan gogortasun, obediencia guichia, oztasuna ta erruqui baguetasuna. Zara otseña, serbitzaria, besteren aguintaritzta ta ogui pean zagozana; dozu ugazaba ta ugazabandre bat guztiz estua, oñolaria, aguiracaria, aldi charrecoa, beti esetsi, eraso ta gogor artuten zaituana; ta zuc aleguin guztiaz bere gáuzac eguin agaiti, esquer gaistoz eranzuten deuntsuna. Ori berori da zure genio charra eciteco bear cenduan crutzea ta penitencia.

Daucazu faltaren bat gorputzean; ilten jatzu umeren bat edo aberen bat; ostuten deuntsue ondasuna; ifinten deuntsue auci justicia bague bat; ereguiten deuntsue guzurrezco testimonio edo eguin eztozun gauza deungue bat; deunguero diñoec zugaitic; despreciatu ta perseguietan

9-23 *deuntsuzana*, orijinalean *deuntsuzana*.

9-24 *ondatzallea* eta *astuna* artean, koma biren bidez berezia, hitz irakurgaitz bat dago; ene ustez, *dana* uhin moduko tinta markaz estalia.

9-25 EUTSIA: VB s.v. *Ruín, mezquino* (c.), *Miserable, escaso, avariento* (c.).

10-3 *Vicia*.

10-6 *ezteutsuna*, orijinalean *ezteutsana*; antzerakoa da 9-23 *deuntsuzana*, cf. han.

10-9 *becatúac*: c- orbandutako letra baten (-n?) gainean.

10-9 AMORENTASUN: VB s.v. *Amancebamiento* (c.); cf. GG 234, 260 *amorentea*, 237 *amorenteen*, bes-tetan *amorante* (316, 331, 261 etab.) dena.

10-14 *Vorondate*.

10-14 KITUTU: cf. 7-6 *kitugarri*. VB s.v. *Satisfacer* (c.), *Pagar*.

10-14 *euracaz*: -az gainean ezarria, esanahia aski aldatuz.

10-17 *serVitzaria*.

10-17, 18 OGI PEAN: cf. VB s.v. *Sirvientes, criados* (c.) *oguipecoac*, (b) *oguitucoac*, *oguiazpicoac*.

10-23 *Daucazu* baino lehen (goiko lerroan) *Zagoc gaisoric* marra batez estalia.

10-25 GUZUREZKO TESTIMONIO: cf. 37-13, 53-38, 39 *testimonio guzurrezcoac*, 38-17 *falsotestimonioac*,

zaitue; edo zagoz beste penaren bategaz; bada, orixe ondo eroanic da Ceruraco bide eguiazcoa, diño San Gregorioc; orrec garbituco zaitu ceure becatuetatic, diño San Juan Crisostomoc; berori da nondic igoco dozun cerura, diño San Agustinec.

/11/ Eta ezpabere esazu: orain zu pobrea izanic edertu ta apainduten bazara; arrotu, soberbietan bazara; aucitan bazabilz; jocoan, soñecoan, jan edatean igaroten bazara; cer liteque aberats ondasun andien jabe baciña? Orain osasun guichiaz egonic Jangoicoa ofendietan badozu, cer osasun oso betecoa baciña? O, ce egemplu ta adivide edérrac dacusguzan onen ganean Escritura Santuan: Saul, David, Manasés Erreguéac ta Israeltárrac eurac Jangoicoa serbituric neque pean ta lecu bé umildean egozan demporan, jausi cirian gaistaqueria andi ezainetan icusi cirianean ganezca zorionez beteric. Eta ceimbat onetarico guertaldi mundu zabalean jazo ezta?

Zugaz bere au berau jazo eztidin, ceruco Medicu Osaguille onác purga ta edari garratz minacaz garbituten deutsu biotz gaisso ori. Dacus neque pena бага egonic galduco cñatequela: Urá gueldi egonic usteldu; ta badabie, beti garbi dirau. Lurreco lanean beti dabillan achurrác urre zuria dirudi; barriz, gueldiric badago, uguerturic ta edertasonic бага egon daroa. Urregorria bera lurraren antzecoa izango liteque, suan sarturic garbituco ezpaliz. Alan, gu bere garbituten gara neque penaren bitartez. San Pabloc diño, birtutea gaisotasunaz edertuten dala. Orregaitic ain láztan gozóac San Andresec Crutzeari emoten utsazan; ta Aita San Franciscoc arrebaren icenaz deituten cituan gaisotasúnac, ezagututen ebala ce balio andicoac cirian Jangoicoa gaitic

51-22 *testimonio falsoac*, 52-8 *falso testimonio guzurrezcoac*. VB s.v. «*falso testimonioa*, *eguín eztabena jaso*, *ezarri*, *ereguita*, *erantetea*, *guzurra eregui*, *asmadu*, *erandatu*, *ezarri*», baina cf. «Perjuro: c. *gue*, *guzurrezco juramentuguillea*». Hemengo zalantzak aurterapen bat dira, Larramendik ere (ik. s.v. *Testimonio falso*) *falso testimonioa* onartzen bait zuen DTn.

10-27 *orixe* ostean *da*, estalirik.

10-28 *Vide*.

11-2 *soVerbietan*.

11-5 ADIBIDE: cf. 17-6 *egemplua*, *moldea ta adibidea*, 49-9 *berba ta adibide gozo ceruzcoac*; Añibarrorentzat *edibidek* bi esanahi ditu: bata, VBn biltzen duena, s.v. *Advertencia*, NAN 49-9ko agerraldiak ordezkatzan duena, cf. EL-1802, 14 *adibideac Oraciño euquitico* edo MREn lehendabiziko zatia izendatzen duen *Adibidea*. Bestea, 11-5 eta 17-6ko esaldien arabera, orain ezagutzen dugun bera da.

11-7 *serVituric*.

11-9 GERTALDI: VB s.v. *Suceso*, *acontecimiento* (c.).

11-11 MEDIKU OSAGILE: cf. 14-24, 25 *Medicu sendaguilleac*. VB «*Medico*, el profesor: c. *sendaguilla*, *sendaquiña*; b. *osaguillea*».

11-12, 13 *Dacus*. -s azpian z *zegoen*.

11-16 EGON DAROA: cf. GG 156 *bici dan artean deabruaren servituzuan sustraiaac eguinic egon dana bere izan daroa guenietan deabruarena*; GBn, 77-78.or., ondo azaltzen du aditz hauen erabilera, baina, dakusgunez, ez daki oso ondo erabiltzen; pentsa dezakegu, beraz, nolabait beranduago ikasi egin zuela (EL-1802 gutzian ez da honelako bat ere idorotzen) eta egokiago irudituz (cf. GB 77-78: «También los Bizcaynos usan también de este método o modo, *jan oi dot*, *neban*, pero más frecuentemente del irregular *jan daroat*, que es más ayroso») bere idazlanetan ahalik eta gehien sartzen saiatu zela, lehengo oiren ordez: EL-1821ean, adibidez, ez da jada lehenbiziko edizioko *oi-rik* gelditu eta bai, ordea 96 *entzun daroagu*, 144 *izan daroazunetz*, 19, 83 *uts eguín daroazun*, etab. gehi 93 *izan doa*, 95 *izan doaz*, 93 *izan doiala*, 95 *parkatu yoakuz*, 95 *emon yoakez*, 3, 228 *etorri yoakezan*, beti *joanekin*, behar bezala.

11-18 *Virtutea*.

11-19 *Andresec*, orij. *Andreses*.

11-21 *Valio*.

eroanic. Tobias itsuari beztun minaz arguitu eutsezan beguác Angueru San Rafaelc; Evangelioco itsuari lur lupetzaz beguiac igortzirc idigui eutsazan Jesusec; San Pablo bere adisquidetasunera biurtuteco Jangoicoác, bota eban zalditic bera lurrera; eta beguietaco arguia quendu eutsan. Alan, gu bere beragandu ta Ceruco bidera ecarteco Jaunác lurreco garratzasun, min, laztasun, gaissotasun, naibague, neque, persecuciño, pobreza ta gora beracaz garbitu, osatu ta prestatuten gaituz.

O neure Jaungoico maitea! O Aita ta Onguille bio/12/tzeco! Damu ta pena andi bat daucat: oraindiño neque ta crutzeen balioa ez ezagutu izana. Emendic aurrera maiteago izango dodaz. Pocic artuco dodaz zure escutic jatordazan persecuciñoac, gaissotasúnac ta beste nequé guztiac; zure borondatea eguiteco, lengo becatuac quitututeco ta aurrerantzeoetaric igues eguiteco. Beto, Jauna, nigan gura dozuzan castigu ta pena guztiac, galdu ez nadin eta Ceruco bidetic urten eztaguidan. Asco, lar ta gueiegui dira orainguiño galdu dodazan merecimentuac, gogo charraz nequeac eroanic. Lagundu eguidazu ceure graciaz, pacienciaz neure crutze ta penac igarotera.

3. IRACURTZA.

Nequeetatic jatorcuzan ónac.

Zorionecoa dala, diño Santiago Apostoluác, tentaciñoan probatu ezquero irme ta sendo dagoana; cerren oni Ceruco gloria Jangoicoác emongo deutzan. Ecin gueiagoco zoriontasun andi beteac jatorcuz tentamendu, persecuciño ta nequeetatic. Nequeac ondo eroanic libretan gaituez beste munduco pena, necaldi ta castigu gogorretaric eta seguirutu ceruco ondasun doatsúac. Eta onegaiti Jangoicoác biralduten ditu crutze, min ta pénac gaisto ta oneen ganera; gaistoac ondu ta ónac

- 11-23 LUR LUPETZA: Azk s.v. «(B-a-g-o-tx), ciénaga, lodazal»; VBn ere beti da izena, cf. s.v. *Barro, lodo* (b.), *Lodazal* (c.), *Lodo* (c.), adjetiboa *lupetsua* den bitartean; horregatik hemen ere 4-7 *gei gaiari* egin oharrean aipatu ditugun bikote horietako bat ikusi beharko genuke, agian. Cf. 32-15 *lupetz pusca bat*.
- 11-25 *bera* ezabaturik dagoela dirudi (9-24ko uhin modukoez, baina oso ahul), baina badaiteke beste zerbaiten gainean ifinia izatea; bada ezpadan testuan mantendu dut, esaldia okertzen ez duelakoan.
- 11-26 *beraganduk -teco* zeraman, baina idazleak marra batez estali du.
- 11-26 *Videra*.
- 11-27 *neque*: aurrean *ta* eta ondoren *-acaz* estalirik.
- 11-29 JAUNGOIKO: cf. 27-2 eta 31-14; gainerako guztietan *Jangoiko*; EL-1802n beti *Jangoiko* idatzi du, baina 182leko edizioan, salbuespenen bat salbu, *Yaungoiko* hobetsi du; GGn, ostera ere, soilik behin aurkitu ahal izan dut *Jaungoicoaz* (128).
- 12-2 *neque* ondoren *ta crutzeac ez ezagutu*, dena marra batez estalia; idatzi ahala egindako zuzenketa, esaldiak ezabatutakoaren ondoren jarraitzen bait du.
- 12-2 *Valioa*.
- 12-5 *Vorondatea*.
- 12-7 *Videtic*.
- 12-15 *zoriontasunek -ac* zeraman, baina marrez estalirik dago.
- 12-15, 16 TENTAMENDU: cf. 13-8, baina 20-15, 16 *tentamentu*; EL-1802, 73 *tentamenduac*; GG 134, 299 *tentamendu*, baina 238 (2), 257, 258, 259, 265, 269, 271, 303, 309, 390 *tentamentu*; gogora Axularrek *tentamenduz* baliatzen dela.
- 12-17 NEKALDI: VB s.v. *Penitencia, mortificación del cuerpo* (c.), *Tormento* (c.); cf. 15-23 *gueroico necaldi beticoétaric*, 26-10 *penitenciac, barauac ta necaldiac*.
- 12-19 ONEEN: cf. 23-5 *cirianeen*, 24-21 *otseñeen*, 39-26, 41-18 *oñeen*, 40-17 *egozaneen*, 54-30 *oñeetan*.

obetu ditecen. Alan umildu eban Manases, Erregueric gaistoena, ta Nabucodonosor, Erregueric arro soberbioena, bata cativu Babiloniara eroanic ta bestea abere baten antzera baso-bicitza eguitera ecarriric. Tobias, barriz, santua izanic gueiago santututeco, ifini eban Jangoicoác neque-pena andietan; alan Angueru San Rafaellec adierazo eutsan, ci-rautsala: Tobias, óna zarealaco ta Jaunaren aurrera zure limosna ta erruquizco eguitéac gaisso ta illacaz eldu /13/ dirialaco, bear zan tentaciño ta nequeacac zure paciencia probau ta zure merecimentua gueitu. Jangoicoaren Ama santísima berac, Aita San Josec, Apostolu ta beste Santúac orain merecimentu, sari ta gloria guichiago euquico eben neque, beartasun, bacartasun ta crutze gogorrac munduan igaro ezpali-tuez; tentatuac ta perseguitúac izan ezpalira.

Neque pénac arimea arguituten dabé, eguzquiác odoi ilúnac leguez; oñeztúac ta suciác gaubez bide iluna leguez. Jaquitunác diño: tentamen-dúac ta pénac igaro eztituanác, cer jaquin lei? Job santuác ciñoan: ó, Jauna, osasunean, ondasunean ta zoriontasunean bici nintzanean, bacarric zure barriac nituan; baña orain gach guztíac nigan batu diria-nean, neure beguiz zacusdaz.

Nequeác ta crutzéac arimea garbituten deuscue, suác urrea leguez ta mea olaco suteguiác leguez. Somorrostroco mea berez lur zati ilun bat da, baña beragaz burriña eguinic ta errementariác landu, garbitu ta limaturic cidar zuri eder bat dirudi. Noc edo cec alan edertu dau? Olaco suác erre, goritu, garbitu ta gabi pean colpe gogor lucéac eroan izanác. Au berau eguin daroa ariman neque ta penaren suác, colpe ta castiguác. Cer izango liteque arima ascogaz, crutze ta minen bat ezpa-leuqué? Beti uguerturic, motelduric, lur ta autsez beteric, orban ta loiz ciquinduric, becaturic atsituric ibilico litequez. Aztuco leuqué Jangoicoa; maitetu munduco atseguíac; eta iñosbere euren arimétaco ar, aranza ta griña charrac ilgo ez litequez. Neguco edurtza ta lei otz andiac бага, lur barruco árrac ilten eztira; ta guero onec caltetu ta galduten dituez ereinac, /14/ lórac, landarac ta frutúac. Seinchoác, ume chiquiác bere gustu ta erara dabillanean, amaren gomuteric ez dau; baña jazoten

12-21 *soberVioena.*

12-22 *Vicitza.*

12-23 *santututeco* ondoren *adierazo eutsan Angueru San Rafaellec*, marra batez estalirik.

13-4 *merecimentu* ondoren *ta*, estalirik.

13-6 *tentatuac ta perseguitúac izan ezpalira* beranduagoko eransketa dirudi, bai tinta gainerakoarena baino lodiagoa delako eta baita letra, Añibarrarena izanik ere, txiki eta estuxeagoa, erantsi behar guztiak sartuko ez zitzaizkielakoan egina balego bezala.

13-8 *Vide.*

13-10 *Vici.*

13-13 URRE: cf. 11-16 *urregorria.*

13-14 *Somorrostroco*: -s- gainean erantsita; azken -r-a ez da ondo ikusten, baina ezin daiteke zalan-tzarik egon.

13-15 BURRIÑA: VB s.v. *Hierro metal* (b.); Azk (B-a-bas-o). MITXELENAK (1977: 357, 18 oh.) asimila-zioz azaltzen du «en su frecuente empleo como primer elemento de compuesto: cf. guip. *burni(a)*, pero *burruntzali*, *burruntzi*».

13-16 ZIDAR ZURI: cf. 11-15 *urte zuri*; VB (Plata: b. *cirarra*, *urrezuria*; g. *cillarra*; ohar bedi *zidar/zirar* zalantzaz gain, *zuri* eransten diola, *urte zurirekiko* analogiaz, antza denez.

13-20 LOI: cf. 16-3 *gure biotzeco loi*. VB s.v. *Mancha* (c.).

13-24 *árrac* ondoren *ilgo eliteque* marraz estalirik.

bajaco zorigachen bat, amari bertati deituten deutso. Ceimbat galduco litequez nequepeturic, gaissturic, perseguituric, bearturic, bildurturic, minduric bici ezpalira? Orregaiti Davidec cirautsan Jangoicoari: ó, Jau-na, on ta probechu asco eguin deust zuc ni umildu ta bératu izanác. San Pabloc diño: Jesu Cristogan bici gura dabenác, persecuciñoac igaro bearco dituala.

Jangoicoaren icenean nequéac eroanic parcatuten jacuz lengo beca-túac; eta quitututen dogu cerbait, bicitza onetan edo bestean Jangoi-coaren justiciari gueuntsan zorra gure becatuacaiti. A! gure becatuac baño ascozaz chiquerragóac lazquiro pagarazo ditu bere justicia ciur, men, estuac. Besamitárrac icuste arin bat eguitea cer egoan Testamen-tuco Ucha barruan zan asco ilteco berrogueta amar milla ta gueiago guizon. Eunca ta millaca becatu eguin dogu; bada, celan gorrotauten doguz neque, penitencia ta pena quitugarriac? Becaturic eguin ez ebe-nai, inocente errubaguéai, bere adisquide andienai Jangoicoac edan eraguin deusté caliz garratz minaren ondarra, ondoa, ondaquin guztia; cer gaiti guc edango eztogu?

Nequéac gordetan gaituez oraingo gachetaric; Espiritu Santuac di-ño: nequepeturic zagozan egunean deseguingo dira zure becatúac, lei otza eguzquiaz leguez. Job santuac diño: Jangoicoac gaisotu ta osa-tuten gaituala: castiguetan gaituan escu berberagaz osatu ta maitetu-ten gaitu. Gorputzean gaisotuten bagaitu, da arimea osatuteco. Medi-cu sendaguilleac gogor artuten dau gaissoa; odola ateraten deutso; jan edana laburtuten deutso; edari garratzaz minduten dau; eta au /15/ ez gorroto dabelaco, ezpada bere gacha osatuteco. Mastegua eba-gui, podau, iñautsiten da, mats morda gueiago ta obeac dacarrentzat. Ama batec bere umeari beste gauza bearrac emoten deustaz, baña es-cuetaco labaña edo zotza quenduten deutso, gachic eguin eztidin. Alan, gure Ceruco Aita maiteac bere, gacusanean becatuan sarturic edo jaus-teco arriscuan edo gogo guichiaz penitencia eguiteco, osasuna, ondasu-na, umea, aberea edo lagun charra quenduten deuscu; eta biralduten ditu errietara ta gure ganera gaisotasúnac, frutu urriac, beartasúnac, azote ta castigúac, gu osatu, sendotu, irazartu ta beraganduteco.

14-5 *Vici.*

14-6 BÉRATU: cf. 28-8 *béra* etorkia segurtatzeko, bestela *beraatu* (cf. 58-4 *biotz beraa*, VB s.v. *Ablan-dar* (c.) *beraatu*) itxaron bait genezakeen. VB s.v. *Abatir a alguno* eta *Abaxarse, someterse* (c.) *beeratu*.

14-7 *Vici.*

14-10 *Vicitza.*

14-14 UTXA: VB s.v. *Arca* (b.); ezagunago bide dugun *kutxaren* protesi gabeko aldaera, cf. MITXE-LENA 1977: 252.

14-16 *pena*, lehenago *penac?* zegoen, *-ac?* estalirik dago.

14-17 INOZENTE ERRUBAGE: VB «Inocencia, inocente: c. *erru baguea*, *baguetasuna*, c. *gachic ba-guea*»; hiztegian mailebua ez onartu arren, NAn biak aldizkatzen dira: 40-30, 51-24, 57-9 *inocencia*, 57-11 *errubaguetasuna*.

14-18 *ondaquin*, lehenago *ondaquiña*, gero *-a* eta *ñ*-aren kakoa estalirik.

14-21, 22 LEI OTZ: cf. 13-23, epiteto berarekin.

15-2 PODAU, IÑAUTSI: biak VBn s.v. *Podar* (c.).

15-4 ZOTZ: VB s.v. *Vara* (c.).

15-5 GACUSANEAN: pluralgile marka gabe.

Au alan izanic, celan maiteago eztoguz nequéac? Gorputzeco osasun ta bicitzea gaiti edocein latz garratztasun artuten dogu, eta arimacoai orren gorroto ta icusiecina euquitea? O itsutasuna! Santúac, ondo eza-guturic neque peneen balio miragarria, laztandu ta maitetuten cituen poz pocic nequeric minenac. Apostolúac olgura, pozcaria gozotzat cituezan persecuciñoac. San Pabloc ciñoan onetan eucala bere gozotasun, atseguin oso betea. San Andres laztanca, besarca ebillen ilgo zan Cru-tzeaz. Aita San Franciscoc arrebeen icenaz icentetan cituan bere gaisso-tasúnac. Guc begui ta gogo charrez beguiratuten badeutségu nequeai, persecuciñoai, gaisotasunai, pobrezari, da euroen balioa eztazagula-co, euroetaric jatorcuzan onac gogoratuten eztoguzalaco. O, Jesus, arguitu gaizuz!

Nequéac ta crutzéac gordetan gaituez urrengo becatuétaric ta gue-roco necaldi beticoétaric. Isaias Profeta Santuac diño nequeac ondo igaroteac adimentua, jaquituria ta cenzuna emoten dabéla; contuzcóac, ardurazcóac, beguiratuac eguiten gaituezala. Nequeen sua бага /16/ gu-re griña, ecandu ta oitura gaistoen uguerra quenduco ezta; gure bio-tzeco loi quirats atsítuac garbituco eztira. Espiritu Santuac diño: neque ta penac atzeratuten dituezala becatuac. Aranza, elorritz, esiacaz bidea ichiten dabe, beste bicioac sartu eztitecen. Eta ceimbat gorde ta librau eztitu infernuco neque arrigarrietaric? Ceimbat an icusico cirian, neque ta penac umilduric euqui ezpalitu?

Eta ni zorigaistoco au condenau banintz, ceimbat emongo neban in-fernuco neque bildurgarriac munducoacaiti aldatutea gaiti? An icusi baninz ta probau banitu ango pena ta neque gogórrac, ango sua ta ga-rra, ango suteguian suturic, gorituric, urturic, gogaituric egotea; an deabruen ta infernutarren laguntzan bicitea, au jazo balichat, ceimbat emongo neban mundura biurtutea gaiti? Ceimbatera opa ta esqueñico ninteque? Ce escariac, ce erreguac Jaunari eguingo ez neusquioz, ango penac emengoetara aldatu eguidazantzat? O, ce pocic artuco neuquean llagaz beteric egotea Job santua leguez; cerratua izatea Isaias leguez; eratzia San Bartolome leguez; suzco oean errea San Lorenzo leguez! O, ce preciatutzat euquico nituquezan Santuac igaro dituezan minac, eguin cituezan latzetasunac ta iruntsi cituezan gogortadéac! Celan, ba-da, orain igaro ecin dodaz neque, pena ta crutzeric chiqui laburrenac?

15-11 *Vicitzea*.

15-11 LATZ GARRATZTASUN: *latz(tasun)* ulertu behar da, cf. 51-14 *larri estu izaturik*.

15-13 *Valio*.

15-16, 17: Adibide berak 11-19, 21n.

15-19 *Valioa*.

15-25 *gaituezala*, *-ala* letra txikian erantsia.

16-3 *Espiritu*, ondorengo *-ac* ezabaturik.

16-4 *Videa*.

16-5 *Vicioac*.

16-12 *Vicitea*.

16-17 ERATZI: VB s.v. *Desollar* (c.) *eraci*; s.v. *Despellejar* (c.) *eraci*, *eratz*.

16-17 SUZKO OE: metafora hau ez da, jakina, VB s.v. *Parrillan* azaltzen.

16-18 *preciatutzat*, orij. *preciatutzac*; cf. errata bera 41-10, 11 eta 49-20.

Celan dot atzerapena penitenciaric chiquerrena eguiteco? Verba min bat, esate zorrotz bat, laburtasun ta esquerbaguetasun bat sufrietaco? Celan maiteago ez dodaz emengo bost eguneco neque arinac? O, Jesus maitea, indazu borondate sendo bat eroateco zure antzera pacienciaz mundu onetaco penac, euren bitartez guztiau zurea eguin nadin.

/17/

4. IRACURTZA.

*Jesu Cristoren pénac gogoratuaz
gure nequéac arinduco dira.*

Jesu Cristo gure Jaunác esatez ta eguitez iracasten deuscu neque ta penac gogo ta borondate onaz maitetu, laztandu ta eroaten. Berác lenago igaro cituan, guri egemplua, moldea ta adibidea emoteco, diño San Pedro. Aimbeste padecidu ezquero Jesusec, diño San Pedro berac, bere gorputzean, gu bere prestau bear gara aren antzera nequeac igarotera. Jesusec berac egemplua emoten deuscu. Onetaraco jaió nas, ci-rautsan Pilatosi, iracasteco eguia, eracusteco ceruco bidea. Beste bein ciñoan: ni nas bidea, eguia ta bicitzea: niri darraidana ezta ilunetan ibillico; nirea izan gura dabenác, artu begui bere crutzea ta betor nire jarraian; eta San Mateoren aotic dirauscu eztaoanác bere crutzea, eztaala berea. Gu biztu ta animetaco nequeac borondatez maitetutera, Jeremiasen aotic dirauscu: acorda zaite nire pobrezaz, gomute zaite nire estura, larritasun ta edan neban beaztun garratz minaz.

Berein berba gozoz animetan gaituz Jesusec nequeac, minac ta penac gogo onaz eroatera. Daviden aotic ascotan dirauscu berac lagunduco deuscula nequeac igaroten. Bein diño: deitu eguidazu nequez aricatoric zagozanean eta neuc librauco zaitut ta zuc alabaucó nozu. Beste bein diño: beragaz nago bere estutasunean, ateraco dot ta gloriatucó dot. Beste bein: bota eguizu, /18/ ezarri ta ifini eguizu Jangoicoagan ceure ardura guztia ta berac mantendu, irmetu, sendotucó zaitu; ta laquetucó eztao justua sosegubagueturic ibilli dedin. Beste lecu baten: ur dago Jangoicoa biotza estu larritua daucana ganic. Onetarico esate gozoz dago beteric Escritura Santea, adierazoteco Jaunac eguin oi deu-

16-21 ATZERAPEN: cf. 16-4 *neque ta penac atzeratuten dituezala becatuac*; VB s.v. *Atraso* (b.g.), baina hemen *atzeratuk* 16-4n duen beste esanahi horretan, hots, «antzera egiteko gogoa» edo, cf. GG 204 *atzerapen au edo ez gura au*.

16-24 *Vorondate*.17-5 *Vorondate*.17-6 *adiVidea*.17-10 *Videa*.17-11 *Videa*.17-11 *Vicitzea*.17-14 *Viztu*.17-14 *Vorondatez*.17-17 *Verba*.17-17 BEREIN: SARASOLA 1985 s.v. «Asko, anitz (Dagokion irenaren aurrekik. Delako izena mugagabea)». VB s.v. *Bien de veces, bien de cosas, etc.*18-5,6 *deutsen, daroan* izan daitekeen hitz ezabatu baten gainean idatzirik.

tsen laguntasuna nequepeturic bici dirian guizagaisso erruquigarriai. Baña eztau esan gura nequeac quenduco deusczuala, ezpada nequeetan lagunduco deuscula; nequeác gozotu ta arinduco deusczuala; eta indarra ta biotza emongo deuscula pacienciaz sufrietaco bere icenean ta gure oneraco.

Jesusen Vicitza ta Pasiño santu guztia jagocu iracasten celan neque ta cruzéac gogo onaz eroan bear doguzan. Jaio zan egunean etzan zan asqueác condenetan ditu munduco andiqueriac ta pozcaria zoróac. Belengo corteác, lastóac, mantilla pobreac, asto ta idiac ta pobreza estuác iracasten deuscue maitetuten nequeac, bacartasuna ta pobreza. Jesusen penitenciac, persecuciñóac, barauac, min ta penac iracasten deuscue izan gaitezala umildeac, bigunac, moduzcoac, baquetsuac ta igues eguin daigula lurreco olgura, atseguin, andiuste, arrotasun, goitura, baneria ta solasa gaistoetatic. Jangoicoaren Seme maitea, aberatsa izanic, pobre eguin zan, ecerbereztu zan, umildu zan, diño San Pabloc; bada, cergaiti guc gorrotauco doguz pobreza, desprecioac, laburtasun ta gueure bardinen esquerbagnetasúnac? Ceru ta lurreco Eguillea ta Jabea, Erregue guztien Erreguea, Erregue eguin gura ebenean genteac, gura ez eban berac; ta lapur gaisto bat leguez il zan Crutze baten billosic ta untzeturic; eta, barriz, guc au sinisturic ta cristiñauac izanic, ecin sufridu dogu nequeric arinena, ber/19/ba min zorrotz bat ta crutzeric chiquerrena. Non da gure fedea ta sinismena? San Pabloc diño: Jesusegaz nequeac igaroten badoguz, Jesusegaz bicico gareala Ceruan; baña gorroto dituenac, celan beragaz bicico dira?

Lotsari ezaina da icusi Jesus ain penaz ta bicitea fededun bat atseguinetan; «Cer —ciñoan Uriasec— Joab nire Capitaia guerran neque ta arriscu andietan, ta ni nire echean contentuz asperturic? Ez, ez orrelacoric». Eztago Soldaduric, icusiric ilten bere Capitaia, edocein pelligrutan ifinico eztanic; guc dacuscu Jesus Capitai ta Aita maitea zatituric ta illic; ta begui charrez beguiratuco deutseegu crutze ta pe-

18-6 *Vici*.

18-13 ANDIKERIA: VB s.v. *Vanidad* (c.).

18-18 ANDIUSTE, ARROTASUN, GOITURA, BANERIA: lehendabiziko hirurak s.v. *Arrogancia* c.; s.v. *Altivez* (c.) *goitura*; s.v. *Orgullo* (c.) *andiustea, arrotasuna*; s.v. *Vanidad, soberbia* (c.) *baneria, arrotasuna, andiustea* etab., gehienak DT-tik hartuak.

18-19 *Vaneria*.

18-19 SOLASA GAISTO: cf. 41-3 *solasa deungueetan*; honelakoak (hala nola 6/7 *pozcaria* oharrean aipatuak) bakarrik uler daitezke, ene eritziz, Añibarrok oso ondo ez zituela ezagutzen suposatuz; gogora dezagun orduko hiztegi guztietan hitz guztiak mugatzailearekin eman ohi zirela, forma biluzia zein zen asmatzea zailduz.

18-21 *laburtasun* aurrean ta estalirik.

18-22 *gueure* aurrean *esq* estalirik.

18-25 UNTZETU: VB s.v. *Clavar* (b.) eta *Crucificado* (b.).

18/19 *Verba*.

19-2 FEDEA TA SINISMEN: cf. 24-23 *sinisle fededun*. VB «Crédito, fe, creencia: c. *sinistea, sinistasun, sinismena, sinistantza*», baina «Fe: c. *fedea, sinistea, sinistasuna*».

19-3 *Vicico*.

19-4 *dituenac*, lehenago *dituanac*, gero *-a-* ezabatu eta gainean *e jarri* du.

19-4 *Vicico*.

19-5 *Vicitea*.

19-7 *arriscu, -s-* z baten gainean.

nai? Amoreaz amorioa paguetan bada munduan, celan lagunduten ta eranzuten ezteutsegu Jesusi bere peneetan? O, eta ce arinac, ce gozoac eguingo lichaqueguzan nequeric latzenac, jasoco baguenduquez biotzeco beguiac Jesu Cristogana.

O arima, ifini eguizu Cristo Jesus ceure beguien aurrean ta penaric andi garratzenac gozotuco jatzuz. Min dozu buruan, belarrian, beguien, aoan? Beguira Jesus maitearen burua aranza gogorrez zuloturic, odola dariola aimbeste iturritic. Min dozu escuan, oñean, gorputzean? Beguira Jesusi, untze gogorraz josiric, gorputz guztia llagaz zaoriz beteric, zatituric, Isaiasec eracutsi eban leguez. Perseguietan zaitue? Ni bere perseguitu nabe, diño Jesusec, ta zu bere perseguituco zaitue; cerren ezta discipulu icaslea Maissua baño gueiago. Ez dozu non bici, ateretan zaitue echetic edo erritic? Chiquitaric icusi cituan Jesus biotzecoác orrelaco nequeác. Quenduten deutsue ondasuna; ostuten deutsue dozuna; ilten jatzu echecoren bat; zauquee estimaciño guichian; ez dozu edertasunic ez ondasunic; zagoz pobre, bearturic, premiñan, bacarturic? Ifini eguizuz beguiac /20/ Jesusegan ta gozotasun andi bat emongo deutsu orrela ceure burua icusteac ta Jesusi jarraituteac. Adisquideac ichi ta aztuten zaitue; bere echean iñoc artu gura etzaitu; guztia zure contra dagoz; ezteutsu iñoc jaramoten? Au guzti-au Jesus gozo amagarriac icusi eban bere persona beneragarriaz; bada bereac artu gura ez eben, diño San Juanec; ta bere adisquide ta discipuluac larga ta ichi eben bere Pasiñoco demporan. Burlazar zarabiltzé; birao ta berba astunac esaten deutsuez? Jesus maiteác enzun eban deabrutua ta becartaria zala.

Era guztico nequeac, penac ta gogortadeac Jesus biotzecoác igaro cituan, beragana consueluaren billa joan gaitezcan; ta bere molde ta antzera nequeac igaro daiguzan. Beragaitic diño Salomonen aotic: señaletzat, adibidetzat, espillutzat ceure biotzaren ganean ifini naguizu. Eta San Mateoren aotic dirauscu: ni ganic icasi eguizue, cerren umildea, biguna, mansoa ta gozoa nas. Eta alan estura, tentamentu ta premi[ñ]a guztietan; gaisotasun, min ta pers[e]cucio guztietan, beguira Jesusi, deitu Jesusi; escatu lagundu daizula Jesusi; ifini gogoa Jesusen

19-16 *jatzuz*, orij. *jachuz*, baina forma hau ez da inon ematen (cf. GAMINDE 1984-I, 175-176); are gutxiago Anibarrorengan, cf. berton. 25-2, *jatzu* 10-23, 51-36.

19-17 *aoan*, aurrean *ag[ ]* estalirik.

19-19 LLAGAZ ZAORIZ: cf. 9-14 *zauriturik*, 25-9 *llaga*, *zaori* ta *eridetarik*, 39-19 *erida zaori guztia*, 53-17 *zoaritu*. Hirurak (*erida*, *zauria* eta *llaga*) kide bezala VBn s.v. *Herida*. Hiztegi guztian ez da *zaori* ez *zoaritu* aldaerarik kausitzen; Azk «*Zaori* (B-a)», baina ez dakigu bertan entzuna ala Anibarrorengan irakurria ote den. Testuinguru beretsuan *irakorri/trakurri* zalantzak izan ohi ditu, cf. EL-1802, 35 *iracorrico* baina 44 *iracurrico*.

19-22 *Vici*.

20-5 *Veneragarriaz*.

20-6 *diño*, orij. *diñoc*; errata bera, nahiz eta gero zuzendua, 21-3 *josiaric*.

20-7 BURLAZAR ERABILI: cf. VB s.v. *Burlar* (c.) *burlazar* egon eta s.v. *Mofar* (c.) *burlazar* eguin.

20-7 *birao* baino lehen *esat[ ]* estalirik.

20-7 *Verba*.

20-13 *adiVidetzat*.

20-15 *mansoa* aurretik ta estalia.

Pasiño Santuan; au da Cristiñauren zucembidea ta darraionaren ganera, diño San Pabloc, etorrigo dala baquea ta misericordia. Icusu ta eguizu Calvarioco mendian dacusun moldearen antzera, dirautsu Jangoicoác berác, beste bein Moyses santuari leguez.

Jesus gozoác neque guztiac gozotu cituan, azuquereac biñagre ozpin garratza leguez. Eliseo Profetac Jericoco guesala edo ur gacitua gatza bertan botaric gozotu eban. Moises santuác zul bat botaric Marat-co ur gatzituan gozotu eban. Zul au Crutze santearen irudintza zan; ta beronen bitartez gozotu cituan Jesusec gure neque /21/ ta pena guztien garrastasuna, gacitasuna, laztasuna. Beguira gaquiozan Jesus crutzean josiari ta ecer erechico ez jacuz minic bicienac. Macabeoen lenengo libruan esaten da elefanteac biztuteco peleara odola eracusten eutseela. Nor aurreratuco ezta edocein pena maitetutera, icusiric Jesusen odola, pena ta nequeac? Jesus badauquegu laguntzat, aurrebidetzat gueure nequeetan, ce pena eguingo jacu nequetsua? Celan nequeric chiquienac mimberatuten gaitu? Celan maiteago eztoguz nequeác? Celan begui charrez beguiratuten deuségu? Becatu eguin badogu, celan gabilz iguesca neque ta penitenciaganic? Jesus errubagueác igaroco ditu gugaitic penaric gogorrenac eta cerbait guc errudunoc sufriduco eztogu?

5. IRACURTZA.

*Jesusen lenengo nequeác, aren antzera
guc gueureac igaroteco.*

Ez guenduquez orren anditzat gure pénac, baguenerabilz iños gogotic quendu бага Jesus maiteác gugaiti igaro cituanac. Esatez ez ece eguitez bere eracutsi euscun nequeác laztandu, amadu, preciatu ta maitetuten. Bere penac ta nequeác etzirian bacarric Pasiño demporan, ascoc uste daben /22/ leguez; bada ondo badacusgu, bere bicitza guz-

20-18 *zucemVidea* eta ondoren, estalirik, *diño San*.

20-18 ZUZENBIDE: VB s.v. *Vocación, estado, carrera que se elige* (c.), *Forma de vivir* (c.).

20-18 *ganera*, *lehenago ganean*, -r- ganean tartekaturik eta -n estalirik.

20-19 *dala* ganean erantsirik.

20-22 *Viñagre*.

20-22 BINAGRE OZPIN: VB «*Vinagre: c. binagrea; g.n. ozpiña, arlacha*».

20-24 ZUL: VB s.v. *Madera, madero* (b.).

20-25 *gatzituan*, *aurrean gaci*- estalirik; cf. 20-22 *gacitua*, 21-1 *gacitasuna*.

20-25 IRUDINTZA: VB s.v. *Parabola* (c.), beste esanahi fiabardura batekin; hemengorako cf. VB s.v. *Simbolizar, parecerse una cosa a otra* (c.) *irudin*.

21-3 KRUTZEAN JOSIA: VB «*Crucificar: c. crutzean josi*».

21-3 *josiari*, -c estalita.

21-3 *Vicienac*.

21-4 *Vizituteo*.

21-6 *badauquegu: ba-* txiki txiki bat aurrean erantsirik eta, bada ezpada, ganean errepikaturik.

21-6 *aurreVidetzat*.

21-6 AURREBIDE: cf. VB s.v. *Antecedentemente* (b.) *aurrebideaz*.

21-11 *sufriduco: -d- t* baten ganean.

21-16 *igaro*, orij. *igoro*.

22-1 *Vicitza*.

tia dago penaz, penitenciaz, nequez, crutzez ta aranzaz ereinic. David santuác ichi eban esanic, chiquitaric nequé ta penitencian Jesus acico zala. Aimbeste igaro eban ece, eztauqué cer icusi bere aurrean mundua danic asmau ta igaro dirian gogortaderic arrigarrienac. Ezta izan Ama-seme guztien artean Jesusen gorputza baño senticorragoric. Zan Espiritu Santuaren bertutez sortua; guizacume guztien artean ederrena, bigunena, maitegarriarena: beste gorputz guztiac baño biciago sentietan cituan doloréac; San Buenaventurac diño guc beseñan edo beguico seiñean baño biciago bere gorputzeco edocein lecutan sentietan ebala.

Jesus maitea padecietan asi zan bere Amaren sabelean araguitu zanic: ordutic artu eban bere ardurara becatari guztien becatu ta gaisteria guztien quitugarria ta ordea emotea; ordutic Aita eterno beticoác eriotzaco sententia emon eutsan bere Seme bacar maiteari ta beronec pocic ta borondatez artu eban gugaiti. Ordutic aguertu ta adierazo eutsazan bere Aita Jangoicoác guizonac gaiti igaroco cituan gogortadéac, desprecióac, persecuciñóac, neque ta penac bere Vicitza, Pasiño ta Eriotzan banan banan, bacocha berez; ta bertati opa ta esqueñi zan pocic ta borondate oso sutu gartuaz gure salbaciñoa gaiti dirianac igarotera. Ordu ataric ezagutu eban Jesus maiteác guizónac beragaz eguingo cituezan gogortadéac ta eracutsico eben esquer gaistoa. Sortu zan ordutic opa eban bere burua aranzaz coroituteco; beguíaac, negar eguitemo; arpeguia, betondocóac artuteco; aoa beaztuna edateco; escu ta óñac untzetuteco; espalda azotetz ebaguiteco; ta bere gorputz guztia ebagui, idigui ta zatituteco.

/23/ Ce larri ta estu ez eban ifinico Jesu Cristoren biotza igaro bearco cituan neque, pena ta doloreen acorduác, gomuteác, ezauguera onec?

22-4 EZTAUKE ZER IKUSI BERE AURREAN: cf. EL-1802, 12 *ezdau cer icusi gorputzac arime illeciñ miragarrien alboan eta berton 50-9 here aldean ez dabe cer icusi Martir guztiac (...) igaroco dituan nequeric andienac.*

22-7 *Vertutez.*

22-8 *maitegarriarena:* (sic) Badirudi bakarrik Añibarrok genitibo singularra eta plurala ez zuela be reizen suprosatuz azal daitekeela; halere, aztarna gehiagoren beharrean gaude, gehienetan be reizen bait ditu: cf., agian, 10-23 *oberen bat*, 38-12 *munduen beguetan*, 53-13 *Virgiñac igaro eban aldean eta 46-5 ezauguera faltaz.* Ik. PS 2.

22-8 *Viciago.*

22-9 BESEINA: VB s.v. *Niña, niñeta de los ojos* (b.).

22-10 *Viciago.*

22-14, 15 *ETERNO BETIKO:* cf. 15-23 *necaldi beticoétaric* baina 23-6 *Aita eternoari*, 26-13 *Aita eternoari*, 36-19 *Aita eterno.*

22-16 *Vorondatez.*

22-17 *guizonac gaiti:* g- c baten gainean eta -c geroago erantsia.

22-20 *Vorondate.*

22-20 *salVaciñoa.*

22-23 *coroituteco* baino lehen *coroaut-* estalirik; cf. EL-1802, 222 *coroauturic*, baina 104, 183, 188 *coroituric.*

22-25 *ESPALDA:* Añibarrok ez du VBn euskal hitzatz onartzen, baina Larramendik hortakotzat jo zuen, euskal etimologia emanez: «es voz Bascongada, de *atzalda, atzaldea*, que significa opuesto al delantero. *Espalda, bizcarra*». Honezkeroz, erabiltzea zilegi zen (cf. LAKARRA 1985: 38-39); dena den, cf. 41-14 *solbarda* eta 57-5 *atze*.

23-1 *ifinico* gainean erantsirik.

23-2 *EZAUGUERA* cf. 45-24, 45-32, 45-39, 46-5, 46-8. VB s.v. *Conocimiento* (c.) *ezaugilera.*

Ceimbat negar gozo emongo etzituan gugaiti bere Amaren Sabelean? Lecu estu atan ceimbat estutuco etzan bere biotz amagarria, ezaguturic condenatuco cirianeen neurri muga bagea? Ceimbat bider ez zan ifinico belaunico, besóac zabalíc, umilduric, erreguca Aita eternoari gugaitic, jaio baño len? O, ceimbat zor deutsagun Jesusi! O, ce egarri andia eracutsi eban ordureanic gu Ceruratuteuco?

Eta ceimbat igaro ez eban bere jaiotzan? Belengo erri guztian ostaturic bere Ama maiteác ecin idororic, jaio zan abereen corta zar batean. Bere lenengo oea zan asca bat; estalguia lastóac; lagúnac idi ta asto bat, Isaiasec ascozaz lenago adierazo eban leguez. Esqueco erruquienaren seme batec berac baño zorion ohea euquico eban. O, Jesus biotzecoa, ta ce laster asi zarean gure becatúac, dibersínoac, olgurac, andigúrac ta atseguin gozóac paguetan! Errazoiáz esan ciñei: aceariác bere toqui, bici-lecu, lurruspe ta lecéac ditu; egaztiac bere bai bere abiac ta non etzan; Jangoicoaren Semeác, barriz, ez dau non eratzo burua; eztauco non echun; dago eche ta bicilecu бага bere jaiotzan ta bere eriotzan.

Jaio ta zortzigarren egunean gu gaiti bere odola emon eban; ta becatariaren antza artu eban. Jaio ta ogueta amazortzi egun barru, berari ta bere Ama maiteari Simeon santuác dirautsé neque ta gogortade enzuezac igaro bearco dituezala guizonén escuetaric. Ozta mundura urten eban Jesusec, non Herodes crubel gogorra bere billa asten dan, bicitzea quenduteuco; /24/ eta errudun gaisto bat bailitzan leguez Egitoco erbestera doa igues. Igaro cituan bidean nequeac, bacartasúnac, neguco ótzac; sartu zan senideric, aideric, adisquideric, ezagunic ez

23-4 ESTUTU: Añibarrok bai *estu* bai *estutu* erabiltzen ditu; *estuturako* cf. VB «Atribularse: c. *larritu*, *ansiatu*, *estutu*» eta testuan 36-19 *biotza larrituten jaco*, *bere barrua estutu*, 56-32 *larrituric*, *negarrez*, *cizpuruca ta biotz guztia estuturic*; *esturako* cf. VB «Atar: c. *estu*, *lotu*» eta testuan 28-11 *zorotzat estu gura eben*, 36-33 *estu ta lotuten dabe*, 37-28 *loturic ta esturic*, 36-37 *esturic otso amorratuen atzamarretan*, 39-14 *Metarri gogor batera estu eben*, 46-10 *sarturic ta esturic sein-mantilletan*, 51-15 *lotu*, *estu ta catigaturic*, 51-31 *soca ta cateaz esturic*, 52-6, 52-16 *estu metarri batera*. Gutxi dira esanahi bereizkuntza honetatik at dauden adibideak: 51-14 *larri estu izaturik larri(tu)*, *estu(tu)* eta *izaturik* bezala ulertu behar da, cf. 15-11 *latz garratzasun*; 56-42 *estutu ta maitetuten eban bere bularren contraz* cf. VB s.v. *Apretar* (b.g.) *estutu*, *estu*; azkenik, 53-7 *socaz ta cateaz estu ta estutu*.

23-8 ORDUREANIK: Oraindik aurki daitezke Añibarroren idazlanetan, bakanka bada ere, ablatibo zaharraren forma pleonastikoaren arrasto zenbait; cf. EL-1802, 73, 80 *goxereanic*; 1821-16 *etsereanic*, 208, 222, 226 *curutzereanic* (cf. LAKARRA 1984 eta URGELL 1986).

23-14 *diVersiñoac*.

23-15 ANDIGURA: VB s.v. *Sobervia* (b.).

23-15 AZEARI: VB s.v. *Zorra*, *zorro*, *raposo* (c. *acearia*, *azeria*; Larramendik ez du aldaera hori bildu: «Zorro, *azeria*, *aiseria*, *azaria*». Azkuek Arratian *azegari* erabiltzen dela jaso du; *azeari* sarrearririk ez du, bestalde. Etorkiaz cf. MITXELENA 1977: 119 eta 418.

23-16 *Vici-lecu*.

23-16 LURRUSPE: VB s.v. (c.) *lurruspea*, *lecea*; honen iturria den DTn bakarrik *lurruspea* agertzen da, zeinagatik —hala nola itxuragatik— zalantzan jarriko nukeen bere herrikoitasuna; cf. GG 370 *lece*, *lurruspe*, *cueba* eta bertan 26-14 *lece ta utsune*, 48-22 *lurruspe edo cueba*.

23-17 ERATZO: VB s.v. *hacerlo Acostar* (c.).

23-18 *Vicilecu*.

23-23 ENZUEZ: VB s.v. *Inaudito* (b.n.); cf. 40-2.

23-24 KRUBEL: honetan izan ezik, *kubrel*, cf. 37-6, 43-29, 56-35.

23-25 *Vicitzea*.

24-2 *Videan*.

cituan errian; ta aurquitu bear eban bici-lecu pobre bat. O, ce egemplu ta adibide edérrac guri iracasteco nequéac gogo onaz eroaten!

Zazpi urte barru Nazaret-co errira biurtuten da; eta ogueta aimbeste urtean egon zan echean sarturic, ezcutaturic; iñoc jaramon barga, ezagutu barga, nor zan jaquin barga; errico zantarrena eguinic; ta estimaciño barga, izanic Jangoicoaren Semea ta munduác ain lucero ta ain egarri andiaz ichadon ta deseatu eban Mesias Salvaguillea. Au dala bai umiltasuna! au amorea! Ce semec bere gurasoari euqui ta eracutsi deusó Jesusec bere Ama maiteari ta San Josepe Aita-ordecoari eutsén obediencia ta umildancia? Ceimbat bider lagundu ez eutsén eche-beárrac eguiten, bicilecu pobrea ta tresnac garbietan, San Jose zorionecoari arozquintzan lagunduten? Ce semec au enzunic maitetasunic andienaz obedituco ezteutso bere gurasoari? Noc eranzuera charrac, berba zorrotzac, dedar astunac, naibagueac ta sentimentúac bere guraso onari emongo deutzaz? Eta non zagoce guizon andiac ta andra arrotu apaintzalléac? Celan Jesusen umiltasun au icusiric lotsa zaree lan bear umillac eguiten, echeco cereguin guztiac otseñeen ardurara ichiten dozuezala? O, munduco soberbio ta arrotúac! eta ce lotsa andian egunen baten icusico zarêan! Cristiñau sinisle fededun baten onreric ederrena da lan bear umillac eguitea ta neque guztiac pocic artutea, Jangoicoaren Seme eguiazcoa onelan icusiric.

/25/ O, zu, nequez bici zareana, beguiac ifini eguizuz Jesus maiteagan ta arinduco jatzuz neque ta pena guztiac. Beguira ce laster asi zan gugaitic nequeac igaroten. Jesus dozu laguntzat; berác zure cargaric andiena daroa; zuri zure oneraco emoten deutzun carguea arina dala diño berac, ta buztarria gozo leuna. Ce neque igaroten dozu lenago Jesusec igaro eztabenic? Jesusec bere pena ta nequeacaz gozotu ta santutu cituan gureac. Gure pena guztiac lenago bere gorputzetic igaro cirian. Jesusec igaro baño len, becatuaren llaga ta gáchac cirian crutzéac ta nequéac; baño orain bere llaga, zaori ta eridetatic igaroric, parabisutic ta metal onetic igaroten dirian urac leguez, osantsuac ta preciatuac dira. Orregaiti ain maite cituezan Santúac; ta Apostoluac gaiti diño San Lucasec poz pocic gozotasun ta atseguíñez

24-4 *Vici-lecu.*

24-5 *adiVide.*

24-14 *Vicilecu.*

24-14 *pobrea* ondoren *garbietan* estalirik.

24-16 ERANZUERA: VB s.v. *Respuesta* (b.g.), jadanik DTn.

24-17 *Verba.*

24-21 *soberVio.*

25-1 *Vici.*

25-9 *llaga* ondoren ta ezabatuta.

25-9 *eridetatic*, aurrean *h-*, gero estalita.

25-10 PARABISU: 45-30 *Paraisuan*; VB «Parayso: c. *paradisua*, *paraisoa*»; halere GG-n, Axularren *parabisuak* aurrean dituelarik, *paraisu* (285), baina batez ere *paraisu* (8(4), 9) darabil.

25-10 METAL: cf. Azk «*Metal* (Bc, G), mineral, hablando de aguas. UR METALA, el agua mineral».

25-11 *cituezan*, *-ez-* gainean erantsirik.

25-12 *Apostoluac gaiti*: -c gero erantsia, g- zegoen c-aren gainean jarri ondoren, hain zuzen. Bestalde, *gaitic* zena *gaiti* bihurtu du, -c estaliaz.

beteric ifinten cituela carcelac, cateac ta persecuciñoac. San Pabloc ciñoan: ganez eguiten deust pozcaria gozoac. Eta Santa Agueda gaiti diño Elexa Ama Santeac carcelera ta eriotzara joianean, joiala eztegu gozo batera leguez poz arren poz.

Onegaiti Santúac ain maite cituezan nequeric latzenac: icatz go-riac larrosa edertzat cituen; gaisotasúnac osasuntzat; desónrac on-ratzat; minac atseguintzat; esquerbaguetásunac mesedetzat; eriotzaco eguna ezteguco eguntzat; iltea bicitzatzat; ta Jesus gaiti nequeac igarotea zorion, dicha ta onra anditzat. San Pabloc ciñoan: atseguifiñic gozoena idoroten dot neure gaisotasun ta persecuciñoetan ta niretzat irabaztea da Jesus gaiti iltea. Santa Teresa miragarriac cirautsan Jesusi: jauna, bitaric bat, edo il edo betoz nequéac. San Juan Cruztecoac ciñoan ez ebalá gura beste gauzaric munduan, ezpada Jesus gaiti desprecioac ta penac igarotea. Eta Santa Maria Madalena Pazizcoac cirautsan Jesusi: Jauna, ez naguizu orren laster il, acabatu ez daquidan zugaiti gueiago ta gueiago igarotea! Guc gorroto badoguz nequéac da euren balioa eztzaugulaco; Jangoicoa maite eztogulaco; Jesusen penac az-turic dara/26/bilguzalaco; ceimbat zor dogun gueure becatuacaiti az-tu garealaco; infernuan ce nequéac igaroten dirian eztaquigulaco; eta oraingo neque laburrac dacarcuzan sari ta zorionac gogoratuten eztoguzalaco.

6. IRACURTZA.

Jesusen nequéac anditan.

Igaroric Jesus biotzecoac bere gaztetasuná ain beartasun ta bacartasun nequezcoan; ichiric bere Ama maitea bacarric bere echean, sartu zan Ermu bacar baten: eguiten ditu bertan ez zortzi egun, ezpada berrogei eguneco penitenciá, barauac ta necaldiac. Igaroten ditu egunoc otzac illic, goseac igaroric, eche baga, lagun baga, abere ta animalien artean; negarrez gure becatúac, quitututen gure zórrac, paguetan gure gaistaqueriá, esque Aita eternoari gure salbaciñoa gaiti. Bere bicilecua zan ach baten lece ta utsune bat; bere oea lur gogorra; bere burucoa arri utsa ta otza. Gau ta egun egoan oraciñoan; beti esque gu gaiti. Ceimbat gau emongo cituan loric eguin baga? Ceimbat guelditu-

25-20 *Vicitzatzat.*

25-20 *gaiti, -c estalirik.*

25-23 *gaiti, -c estalirik.*

25-29 *Valioa.*

26-7 *GAZTETASUN: VB «Juventud: c. gaztetasuna, gaztezaroa».*

26-9 *bacar baino lehen bate[estalirik.*

26-11 *GOSEAK IGARORIK: cf. 29-7; 41-22 Ce igaroric euren biótzac gueldituco etzirian?, 43-12 doloreac igaroric, 48-2 peneac igaroric, 53-25 dolore biciac igaroric. VB s.v. Traspasar, hiriendo (c.) iga, o irago.*

26-13 *salVaciñoa.*

26-14 *Vicilecua.*

26-14 *UTSUNE: VB s.v. Hueco (c.).*

co zan leituric, otzturic, soñecóac bustiric eurias, edurraz, iñontzaz? Ceimbat cizpuru ta negar gozo emongo cituan?

/27/ Urteten dau Ermutic Jesus maiteác ta asten dira barriro neque ta pena andiagóac. Aguertu ta eracusten da Jaungoicoaren Semetzat ta barric darraioe Icasle pobre batzuc, Arraintzalle guichi batzuc. Ce nequéac onei iracasteco ta euroen buru necórrac arguituteco! Eguiten ditu miraria enzuezac; osatuten ditu era guztico gaissóac, biztu illac, atera deabrúac gorputzetaric, arguitu itsúac, sendatu errenac ta lepradunac eta dauqué asmuguillatzat, sorguintzat, deabrututzat. Prediquetan cituan eguiác ta deituten eutsén errico baque-quentzallea. Lagundu ta batuten zan becatariacaz; eurac irabazteco euren batzar, eche ta maira joaten zan; ta euqueen jatuntzat, edaletzat, becataritzat, galdutzat.

Eztauque mugaric Jesus biotzeoác gu gaiti igaro cituan nequéac, lotsariác, persecuciñoac. Estura, arriscu ta pelligru ascotan bere burua icusi eban. Injuriac, irainac, esaca gaistóac, naibaguéac, afruntúac, esquerbagnetasúnac ta gogortadéac guizónac ganic irunsi cituan. Iño iños bere Ontasunác baño gueiago igaro eztau. Noc igaro cituan gure Salvatzalle maiteác baño neque, larritasun ta atsecaba gueiago? Noc eguño emon cituan bere begui sotilac baño negar gueiago? Noc euqui eban berac baño bicitza estuago, beartsuago, aricatuago, nequezcoago? Bere soñecoa zan bat bacarra ta ori bere lanazco pobre umildea. Bere janaria zan gauza guichi bat ta gueienetan ogui utsa; bere ibilteac eguiten cituan beti oñez ta ascotan ortocic oñ utsean; eta sartu zanean bere Jerusalemen Erramu egunean, ez eban gura ezpada astochu umil bat. Eracutsi euquean bere Anditasun miragarria, izanic gáuzta guztien Eguillea ta Jabe bacarra; baña gura ez eban guri iracasteco ta gu /28/ irabazteco. O, ce lotsaturic gueldituco dirian egunen baten orain moda, convite ta apaindura polit ederretan galduten dabenac, zórrac aloguerac paguetaco ta pobreac socorrietaco Jaunác emon deutzézan ondasúnac!

Ecín neurtu leiz Jesus maiteác igaro cituan penac, gogortadeac ta nequéac bere bicitzaren azqueneco iru urteetan, Nazaret bere erritic lotsari ezainaz campora bota eben; ta beste bein ach batic béra bota

26-17 IÑONTZ: VB s.v. *Rocio de la mañana* (b.), *Sereno de la noche* (b.); Azk (B-a-o-tx).

27-3 ARRAINTZALLE: VBn ez du aldaera honen konturik ematen; DTko *Pescador* («arranzaria, arranzalea») sarrerari bertokotik hurbil dagoen *arraizallea* aldaera baino ez dio erantsi (guztiak c.).

27-4 NEKOR: VB s.v. *Rudo* (c.); Azkuek soilik Añibarroren hiztegiko lekukotasuna ezagutzen zuten: «Nekor (Añ, ms), tardo, pesado, rudo».

27-5 *Viztu*.

27-7 ASMUGILA: VB s.v. *Adivino, el que adivina* (c.).

27-7 SORGIN: VB s.v. *Hechicero* (c.).

27-16 *gueiago* gainean erantsirik.

27-17 SALBATZALLE: testu honetan *salbatzalle* (cf. 36-3, 36-31, 31-18) eta *Salbaguille* (24-10, 37-12, 38-23, 41-12, 44-3) tartekatzen dira; biak VBn s.v. *Salvador* (c.).

27-19 *Vicitza*.

27-19 *beartsuago*, -s- gainean erantsita.

28-7 *Vicitzaren*.

gura ebén. Bere erritárrac tonto coco ezjaquintzat euquén, ez escolan ez guizon artean icusten ez ebelaco; ta bere aidéac bein baten zorotzat estu gura ebén. Judean ascotan arrica il gura ebén; Samaritanian iñoc artu, ez ostaturic emon gura ez eutsan; Genesaret-tárrac erbestetu ta bota eben euren erritic ta inguru guztitic. Ascotan deitu eutseen Samaritanoa edo fede baguea, deabrutua, gaisto oquerra, asmutsua, deunguero acia, casta charrecoa, jatuna, edalea, ardao zalea, becatarien laguna, deabruaz parte eucala ta bere bitartez mirariac eguiten cituala.

Igaro cituan Jesus laztanác gorputz ta arimeco desónrac; baltzitu, ilundu ta ezaindu eutsén famea, guzúrrac ereguiric; ta bere onrea burla, irain ta esaca baltz gaistoacaz; baña dirianac enzuten cituan issil issilic eta ez eban iñoc eguño gogaituric icusi. Orregaiti Escritura Santeac deituten deutso azuri, bildots, ardi ta uso umil bigunaren icen gozoacaz. Inguratu cituan neque andiaz erri ta provincia asco arimeen billa; gure ona gaiti icerdi, pausu ta ibillera nequezcóac emon cituan. Irunsi cituan ótzac, beróac, gosea, egarria, bustitasúnac ta /29/ eguraldi chárrac. Eguna emoten eban becatariái iracasten, sermoi ceruzcóac eguiten, adibide ónac guztiai emoten, gaissóac osatuten, guztiai on eguiten; gauba, barriz, atseguin guichj bat artu bearrean, emoten eban auspaz, belaunico edo besoac zabalic mendietan, oraciñoac, erreguac, escariac bere Aitari becatariac gaiti eguiten.

Ascotan egon zan goseac igaroric, bapere jan bagaric. Evangelioac berac dirauscu bide baten joiala gose zala ta ico baten frutua escatu ebalá. Jerusalengo Elessan arratse guiño prediquetan egon zan ta ez zan iñor basu bat ur ta ogui copau bat emoteco. Samaritana andra becataria irabazteco lucero berbaz egon zan ta esan eban egarri zala; baña gose bere izango zan, cerren gox guztian oñez bide lucea ibilli zan ta Evangelioac diño nequetu zala. Oc, ce egemplu edérrac guri iracasteco nequeac maitetuten! O, Arzain maitea, ta ceimbat pausu nequezco emon cenduzan ceure Aitac gomendau eutsuzan ardiac irabazteco! O, eta ceimbat zor deutzugun onembeste gaiti!

Cer derichazu, o arima, Jesusen bici modu nequezco oni? Au enzunic ete dago noc gorroto izan daian penitencia ta nequea? Icusiric Jesusec gugaiti maitetu cituala nequeric gogorrenac, noc artu ta deseatuco eztitu pocic munduan ta negarrezco erri onetan jatorcuzan crutze ta penac? Icusiric Jesusec issilic ta umiltasun andiaz enzun cituala ber-

28-9 KOKO: VB s.v. *Bobo* (c.), *Tonto* (c.).

28-14 GAISTO OKER, cf. 31-16, 43-16, 51-16, 58-32. VB «Malvado: c. *gaisto oquerra*».

28-23 *gaitiri* itsatsia orban bat dago, zeinaren azpian (cf. 25-12, 25-20 eta 25-23) -c egon bait zitekeen.

28-24 BUSTITASUN: VB s.v. *Humedad* (c.).

29-3 *adiVide*.

29-6 *becataric gaiti*, -c gero erantsia; g- azpian c, cf. 25-12 aldaketa beraz.

29-8 *Vide*.

29-10 *Vasu*.

29-11 *Verbaz*.

29-12 *Vide*.

29-17 *Vici*.

29-21, 22 *Verba*.

ba astun lotsagarriac, burla ta esate sentigarriac, noc euquico dau biotza auciac, demandac ta quexac emoteco Justiciaren aurrean, berbacho arin bat, injuria chiqui bat, guzurrezco gauza bat ta laburtasun bat eguin edo esan deutsalaco bere lagun urco batec? Icusiric Jesus penaz beteric euquico dogu biotzic bere ontasun maitegarria ofendietaco? Ezcara negarrez urtuten becatu egin dogulaco? Orren esquer /30/ gais-toz eranzun deutsalaco?

Jesus maite amagarria! zuc aimbeste pausu triste, aimbeste neque gogor, aimbeste negar ta icerdi tanta gu gaiti emon ezquero, maite izango dogu becatua? eta len eguiñac gaiti eztogu negar ampullu bat emongo? Eztau cizpuru batec, damu apur batec gure biotzetic urtengo? Eta euquico dogu biotza biurtuteco lengo becatua, lengo despaciencia, birao ta añaetara? lengo desonesqueria, gorroto, murmuraciño, lapurreta ta gaistaquerietara? lengo baneria, apaindura, arrotasun, andigura, soberbia ta munduco olgura charretara? Icusiric Jesusec gure becatuacaiti igaro ebana, erechico jacu asco irain injuria bat bere amorez ta antzera issilic irunsitea? Ay Jesus, zuretzat bacarric dirudi eguin zala nequea ta penitencia! O, ce castigu gogorren beguira gagozan, onduten ezipagara!

Baña, ay! ez bacarric ez dogu lengo becatuen damua, ezipada egunero gueituten doguz becatuac; gueroago ta deungueagóac eguiten gara; gueroago gogorragóac, esquer bagueagóac, soberbioagóac eguiten gara; eztago mandamenturic guc austen eztogunic; eztago Sacramenturic deunguero artuten eztogunic; buruac emoten deuscun guztia eguiten dogu Jangoicoaren contra.

O, Jesus, guztioen arguia! arguitu gaguizuz arren, cerren bestela gu beti izango gara len izan gareanac. Sartu, sortu ta erne eguizu gure biotzean egarri ta gurari egartsu bat, maitetuteco zure escu pres-tutic jatorcuzan crutzéac, minac, gaisotasúnac ta persecuciñoac, eurocaz garbituric joan gaitecen betico Cerura.

/31/

7. IRACURTZA.

*Jesusen beste neque batzuc bere azque-
neco urteetan.*

Jesu Cristoren nequetaric batzuc berac bere nai guraz borondatez

29-23 *Verbacho.*30-5 NEGAR ANPULLU: cf. 38-24 *negar tanta*. VB «Lágrima: c. *negar tanta*; b. *negar ampullua*».30-8 BIRAO, ANEN: VB s.v. *Maldición* (c.) «*Biroa* se llama a la maldición grave, y *Añena* a las invocaciones leves».30-9 *Vaneria*.30-10 *soberVia*.30-17 *soberVioagóac*.30-19 BURUAK EMON: VB s.v. *Ocurrir algo a la memoria* (c.); *gogoak emonen kidea da*.30-23 *maitetuteco*, -co azpian -que, estalirik.31-4 NAIGURA: VB s.v. *Deseo* (b.).31-4 *Vorondatez*.

artuten cituan ta beste batzuc Judegu gogorren aldetic etorcazan. Judeguác gogortasunean, itsutasunean, esquerbagnetasunean beste guizacume guztiac aztu dituez. Beguirada bat Escritura santuari eguita da asco au sinistuteco. Onegaz San Estevanec arpeguian emoten eutsén, cirautsela: O, Judegu zorigaistoac, idun gogorrecoác, biotz arrituac! zuec beti Espiritu santuari eurt atzera eguiten deutsezue; zuen Profeta ta Santuen artean nor izan da zuen Gurasoác ta aurrengóac esetsi ta perseguitu eztabenic? ceimbati bicitza quendu ez eutsén eguiac esatea gaiti? Moyses miraguillea arrica il gura eben Ermuán; jagui cirian Jaungoicoaren contra; beimbre gauza onic zuen aurrenac eguin ez eben; onec leguez zaree zuec bere gogórrac, perseguillac, biotz ta borondate gaisto oquerrecoác, bada Jesus Jangoicoarén Semea perseguitu ta il dozue Crutze baten. Arguirotasun onegaz San Estevan lenengo Martir Santuác adierazo eutsén Judeguai Jesus Salvatzalleaz eguin cituezan esquerbagnetasúnac ta gogortade arrigarriac.

Eta eguiac ceimbat igaroerazo ez eutsen Jesus maiteari Judegu gogórrac? Beti ebiltzén celan galduco eben, celan ilunduco eben bere fama óna, baltzitu bere onrea, ezaindu bere creditua, guichitu bere estimaciñoa ta quendu bicien artetic bere bicitza ta icena, Jeremias Profeta santuac lenagotic esanic eutsén leguez. /32/ Oquerretara artuten cituezan bere barbaric onenac, bide ta lecu charrera botetan cituezan bere milagroric miragarrienac. Juzgu deungac bera gaiti eguiten cituezan, murmuretan zan bera gaitic, donguetzat euquézan bere ceruzco Dotrinac, joaten cirian berari enzuten bere berbaren baten jausten bakan icusteco ta andic bidea artuteco bere contra emoteco. Judegüen Batzarretan ez zan besteric esaten, ez asmatuten, ezpada celan galduco eben ain eguia arguiac cirautsezan Jesus maitea.

Salatu eben Juezaren aurrean dotrina guzurtiac prediquetan cituala, errien contra emoten ebalá, Erregueri dagocana ez paguetaco ciñoala,

31-9 IDUN GOGORREKO: Burua makurtera —amore ematera— oso emanak ez direnei dagokie, agerriki.

31-9 BIOTZ ARRITU: zentzu estuan; cf. VB s.v. *Petrificar* (c.).

31-10 EURT: VB s.v. *Oponerse* (c.) *eurt eguin*; Azk «2.º (Bc, BN-s, R), voz con que se incita á retroceder al ganado. EURT EGIN, oponerse (Añ.) EURT ERAGIN (Bc), EURT ERASO (B, Añ.), ha-cer volver».

31-12 *Vicitza*.

31-13 *gaiti*: *gaitic* zegoen, baina *nahita* —zalantzarik gabe, cf. 28-23 oh.— -c galdera markarekin (?-kin) estali du.

31-15, 16 *Vorondate*.

31-17 ARGIROTASUN: Ezin aurkitu ezain hiztegitan; halere, *argirotik* (cf. VB s.v. *Claramente* c.) aterea izan behar du, bai itxura eta baita esanahiaren arabera ere.

31-23 *Vicien*.

31-23 *Vicitza*.

31-24 *lenagotic* ondoren *ecuan* e[, marra batez estalia.

32-2 *Verbaric*.

32-3 *gaiti*, -c estalirik.

32-5 *Verbaren*.

32-6 *Videa*.

32-8 *cirautsezan*, -za- gainean erantsirik.

32-9 GUZURTI: VB s.v. *Falso* (c.).

32-10 ERREGERI: baina cf. 33-11 *Erregueari*.

cer esan andiac emoten cituala, bera ebillan lecuan baqueric ez egoala; errico burúac, aguintariac, nagusiac, cargudúnac ecin icusi cituela ta beti aen contra eragoiola sermoietan. Iñoc baciñoan Jesús santua ta óna zala, Judegu gogorrac ciñoen ecin óna izan cedilla jaiegúnac gordetan etztitan guizona. Aoco chuaz ta autsaz lupetz pusca bat jaiegun baten eguitea guizon itsu baten beguiac igortzi ta arguituteco, ta beste gaisso osatu eban bati jaiegunean aguidutea bere oea lepoan eroiala zan asco juzgu char ta murmuria eguiteco ta esateco etzala guizon justua alango lan bearrac jaiegunean eguiten cituana. Ce guichi bear zan esamesac ta juzgu cháracc eguiteco!

Batzuetan zorotzat equén ta beste batzuetan guizon malsin, mali-ciati, lotsabague azartutzat. Sacerdotéac ciñoen: ez edo da ori orren óna, bada errico Nagusiac ezterraioe, ezpada gente pobre ignoranteac. Letradúnac ciñoen eragotzi bear leusquioela esatea Jangoicoaren Se-meaz zala, bada milla guzurrez gentea engañetan ebalaz. Fariseoac deituten eutsen Jesús Satanastarra ta becatari galduen adisquide ta laguna. Dirianac bere burla eguiten ebén icusiric bera ain pobre ta ez /33/ eucazala ezpada Discipulu pobre eta arraintzalle letraric ez jaquituriaric ez equén batzuc; ta bere jarraian ez joazala ezpada gente ignorante ezjaquiñac.

Judegu gogórren asmu ta asmo guztia zan ea celan guichitu ta laburtuco eban Jesusec eucan estimaciño ta icen óna oneen artean. Onetaraco desonretan eben berba charracaz, esetsi itaune edenduacaz ta lotsatu gende guztien aurrean, bein Fariseoac, beste bein Saduceoac, beste ascotan Letradun jaquitúnac. Alan jazo zan bide gaistoz ta malicia andiaz itandu eutsénean cein zan mandamenturic andiena, ea arrica ilgo baeben becatuan idoro eben andra ezcondua, ea pagau bear eutsén Erregueari oi zan tributua, ce escubidez ta ceren bitartez eguiten cituan mirariac; onetaraco Ceruco señale bat emon eguiala; cergaiti bere Dicipulúac barau eguiten ez eben ta cegaiti jan baño len

32-12 *nagusiac* ondoren *ecin*, estalita.

32-14 *ecin ona izan cedilla* idatzi du Añibarrok, baina *cedillaren* ordez beste zerbait eskatzen du esaldi honek; *leitequeala*, esaterako (cf. GB 41.or.).

32-15 *baten*, -n azpian a dago, estalirik; ondoren, *guizon ir*[marra batez estalirik.

32-21,22 MALIZIATI: cf. 43-17 *malicianuda*. VBn, ordea, «Malicioso: c. *gaistoa*, *azpiapaoa*; b. *don 6 deunguea*».

35-25 *bada*, -d- azpian ñ zegoen.

32-26 *becatari*, -en estalirik.

33-2 *batzuc*, orij. *batzut*; -c eta -tren arteko nahasteaz cf. 16-18 oh.

33-3 IGNORANTE EZJAKIN: cf. 32-23 *ignoranteac*, 35-5 *ezjaquiñen*. VB «Ignorante: c. *ezjaquina*, *jaquinea*, *ezjaquiana*».

33-4 *ea* gainean erantsita.

33-6 *Verba*.

33-6 EDUNDU: VB s.v. *Envenenar* (b.), *Emponzoñar* (b.).

33-8 *Vide*.

33-10 *becatuan*: b- azpian p zegoen.

33-11 ESKUBIDE: VB s.v. *Poder*, *dominio* (c.), *Derecho*, *acción* (c.).

33-13 DIZIPULU: Orain artean (cf. 8-6, 8-22 etab.) *discipulu* eta hemendik aurrera, aldiz *dicipula* (36-6, 36-15, 36-36, 51-6, 51-10, 55-5) eta *dicipula* (52-31, 53-19). Cf. EL-1821 *discipula* 182, *dicipulu* 215 (2), 216, 217; GG 209, 226 *dicipulu*, 186, 196 *discipulu*; Axularrek ere, esaterako, *disc/dic-zalantzak* ditu; bestalde, 1700-1745 tarteko testuetan (cf. LAKARRA 1984a) hitz honek dituen bi

escúac garbituten etzituezan, ce gaiti becatariacaz jaten eban, ea ondo bazan senar batec bere emaztea ichi ta beste bat artutea; ta onela beste itaune asco eguiten eutsezan Judegúac Jesusi, beguitan artu ta gorrotauten ebela erru бага, bideric orretaraco emon бага ta doaric, David Santuac adierazoric eucan leguez.

Aimbestera elduten zan Judegúen persecuciñoau ece, Jesusec berac argituteco aec ta achaquiaric euqui ez leguien, esan eutsen bein baten: o, gente gogorra, o casta charra! nos artean egongo nas zuen artean? nos artean sufriduco dot zuen itsutasuna? Baña ez onez onera ez gaistora ecin beragandu cituan, ecin atera cituan eutsen envidea, gorroto ta icusi ecinetic. Ebillen Medicu, Osaguilla, Maissu ta Arzain onaren oficioa eguiten, baña alper alperric itsuturic egozan Judeguacaz. Ceimbat eta gueiago perseguietan eben, aimbat eta gueiago bear eguiten eban eurac irabazteco. Ecach ta ur corronta guzti onec et[z]irian asco amatetaco eucan guraria becatariac irabazteco, bere arerioric andienac bere adisquidetasunera ecarteco ta guztiai on eguiteco.

/34/ Gu edocein nequec tristetuten gaitu: injuria bat eguiten badeuscue muquerturic, motelduric, gogaituric gagoz; gach eguin deuscun persona ganic iguesca gabiltz, bera ganic urrinduten gara, bere echean sartu gura eztoгу, begui onez beguiratuten ezteutsagu, gach eguiten jacu ari on eguitea; baña ez orrelacoric Jesus maiteác. Ceimbat eta gueiago Judegu gogórrac perseguietan eben, aimbat eta gueiago mesedetuten cituan: euren billa beti ebillan, osatuten cituan euren gaisóac, itsúac, mutúac, górrac, errénac, lepradúnac, deabrutúac eta era guztico mirari arrigarriac eguiten cituan Judean ta Jerusalemen bertan. Orregaiti San Pedroc guero onegaz arpeguian emoten eutsén Judegu itsúai, esanic: zuec bicitzea Crutze baten quendu deutzazue zuen artean mirariac eguin cituan Jesus maiteari, zuen artean bici ta zuen gaisóac osatuten cituanari ta onic asco eguin eutsuenari.

Erriric erri ebillan becatarien billa. Ez zan lecuric beraganic mese-

---

agerraldiak ere oso adierazgarriak dira: Otxoa Arinek *discipuluac* (56) idatzi zuen bitartean, Urkizuk *dizipuluari* (16) dakar. Etorkiari ala ahoskerari atxikitzea da Añibarrok duen gatazka; dena den, bestetan (cf. 24-2, 47-20 *Egito* edota *istante*) ez du zalantzarik izan.

33-14 *eban* ondoren *cegai*-estalita.

33-15 *batec* ondoren *besti* [bere emazte *desones*] estalita.

33-16 *eutsezan*, *-za-* gainean erantsirik; ohar bedi objektua *asko* dela.

33-17 *Videric*.

33-20 *achaquiaric*, *-ic* lerro gainean jarrita; azpian *-en*, estalia.

33-22 *sufriduco*, *-d-* t baten gainean; aldaketa bera 21-11n.

33-22 ONEZ ONERA: VB s.v. *a Buenas* (c.).

33-23 *envidea* aurrean *en-* eta beste letra baten hasierako goitik beherako marra (*b-rena*?), estalirik.

33-23 ENBIDEA: cf. 38-16; bestetan *envidia*: 46-20. Ez dakit hiperzuzenketaz edota *bidez* eratutako hitzekiko analogiaz azaldu behar den.

33-25, 26 *Judeguacaz*, baina *-a-* mugatzailearen azpian *e* zegoen.

34-4 *deutsagu*, orij. *deutsago*.

34-6 *eben*, *-e-* azpian *a* zegoen.

34-8 *gorrac*: aurretik *gog-* zeraman, baina estali du.

34-8 *era* aurrean *erag*l.

34-11 *Vicitzea*.

34-12 *Vici*.

deren bat artu ez ebanic. Videco nequeac, gorputzeco penac, aldas gora berac, bateric besteraco inguru gira birac, pausu tristéac, icerdiac, predicaciñoac, naibague ta atsecabac, guztíac gozo eguiten jacazan becatariac irabazte arren. Bere azqueneco iru urteetan atseguiniñic, sosegu-ric, descansuric bere gorputzari emon ez eutsan. Ez eucan iñoc deitu bearric, bera joaten zan euren errietara ta echeetara. Berac deituten eutsén becatariái. Bera joan zan San Mateo egoan dendara, Zaqueo becatariaren echera, Madalenea etorrico zan Fariseoaren echera, Samaritanea joango zan iturrira, Cananea andrearen errira: O, eta ceimbat ibilte nequezco eguin /35/ cituan Jesus Arzain maiteac ardi galduen billa!

Bera, iñoc deitu бага, joan zan Jerusalengo Piscina edo Garbiteguira, ogueta amazortzi urtean baldauric egoan guizon gaisso bat osatutera; Naingo alargunaren seme illa biztutera. Bera joaten zan gaissoen billa, osatuteco; tristén billa, consoletaco; ezjaquinen billa, iracasteco; ta becatarien atzean, irabazteco. Ez eban pausuric emoten, ezpada mesedeac eguiteco, bere taldera becatariac ecarteco ta ceruco bi-dean ifinteco. Baña ay!, ceimbat neque onetaraco Jesus maiteac igaro bear ez eban? Ceimbat ibilte, icerdi ta persecuciño? Ceimbat gose-egarri, burla ta desprecio?

O, Jesus maitea, eta bada orren maite dozu guizona ta orrembeste neque igaro cenduan gure amorea gaiti, indazu gracia gogo onaz eroateco neure nequeac, len baño obeto artu daidazan zure escuric jator-dazan gaisotasunac, persecuciñoac ta naibagueac. Eztot gura, Jauna, mundu onetan beste atseguinic, ezpada ceure antzera ta ceugaz bate-ra padecietea. Naiago dot emen neque arin labor bat igaro, beste munduan neque luce gogórrac igarotea baño. Gueiago da nic mereci dodana nic igaroten dodana baño. Au ta gueiago zor jaque nire becatuai. Daudadan damua da lenago ez ezagutu izana ce balio andicoac direan mundu onetaco nequeac ta crutzeac, ce escu prestuaz sarituten direan ceruan.

/36/

8. IRACURTZA.

Jesusen pénac bere Pasiño santuan.

Gure Salbatzalle Jesus maiteac bere Pasiño santuan igaro cituan dolore, garratz-min ta penac dira ain andiac, ain arrigarriac ta latzac ece, ecin ezagutu guñeiquez munduan gagozan artean. Euqui ezpaleu bere beste penaric, ezpada icustea bere dicipulu batec, bere maian iru urtean oguiá jan eban batec, beraganic aimbeste esquer mesede artu

35-3 *amazortzi, ama-* gainean erantsita.35-3 *gaisso, erantsirik* zeraman -tu estali du.35-4 *Viztutera.*35-5, 6 *iracasteco: s- z* baten gainean idatzirik.35-7 *becatariac* gainean erantsita.35-7, 8 *Videan.*

35-9, 10 Azken esaldi osoaren tinta aurrekoa eta gerokoa baino indartsuago denez gero, beranduago-ko eransketa izan daiteke.

cituan Judas billau esquer bagueac salduten ebala bere arerio gogorrenai, penau berau zan asco minduteco bere biotz bigun maitetsua. Euqui ezpaleu bere Ama maitea ganic despedietea baño beste minic, berau zan lar ta gueiegui, bada ez eucan bere Ama baño pozcaria gozagic mundu onetan. Bere sabelean sortu, guizondu ta araguz janci zan, bere bularretan aci zan, bere laguntzan bici izan zan orduguño; baña orrez guztiaz gure amorioa gaiti alde eguin zan beraganic, ta Gesemanico Ortura bere dicipuluacaz joan zan.

Emen gogoratuten jacaz biciro ta beingoan bere Pasiño guztian igaroco dituan gogortade guztia; bai ta munduan eguin ta eguingo cirean becatu guztia ta gure esquerbagnetasuna bera ganaco. Gomute onegaz biotza larrituten jaco, bere barrua estutu, bere Aita eterno maitea gortu. Ifinten da agonian il aguinean: bere gorputz guztiric odolezco icerdia urteten deutso ta bustiten dau beragaz lurra, diño San Lucasec.

O, Jesus maitea, noc atera deutsu odol estimagarri balio andico ori? bada emen azoteric, aranzaric, untzeric eztago. Cec ecarri zaitu larritasun ta estura orretara? Astuntasun andicoac dira nombait gure pecatuac! Barre eguzie orain pecatariac, poztu zaitete orain, icusiric Jesus ain larritasun estuan! Jarraitu eguzieuz ceuroen becatuzco oca-siñoac, lagunac, amorentasunac, solasac, arrotasun ta baneriac: baña, ay zorigaistocoa bere becatuacaz Jesu Cristori bere odola aterazoten deutsana! Obe leuque iños jaio ezpaliz!

Eta guero ce gogortadeac gure Salbatzalle maiteaz eguin etzituezan? Maquina bat soldadu datoz bere atzean ta bere billa. Ezarten deutseez euren escu gogorrac. Oratu, esetsi, estu ta lotuten dabe lapur bat bailitzan leguez soca ta cateacaz, esaten deutseez milla berba astun ta lotsagarriac, emoten deutseez colpe erruqui bagueac. Igues eguiten dabe onetan bere dicipulu guztia; gueratuten da Jesus maitea bacarric ta esturic /37/ otso amurratuen atzamarretan; ta algarabia andiaz Jerusalemgo errira daroe. Jerusalemec aztuten ditu errian bertan Jesusec eguin dituan mesedeac ta mirariac; erri guztia bere contra ereguiten da.

Ez egoan gogortaderic bere Persona beneragarriaz eguin etzanic. Anasen echean serbitzari billau batec matrallaco cubrel bat guztien aurrean emon eutsan, mindu ta ezainduten eutsala Angueruac poztuten dituan arpegui ederra. O, ceruac, icara zaitete au enzunic! O, Angueru

36-8 *billau*: *b*- azpian zerbait dago, baina ez *v*, baizik eta *e* (*esquer*-en hasiera?) dirudiena.

36-16, 17 *igaroco*: *-o*- gainean erantsita.

36-19 *estutu*: *-s*- *z* baten gainean.

36-25 *Astuntasun*: *-n*- gainean erantsita.

36-29 *becatuacaz*: *-a*- mugatzailea gainean erantsita.

36-33 *estu*: atzean *-tu* estalia; cf. 23-4 *estutu* oharra.

36-34 *Verba*.

37-1 ATZAMAR: VB s.v. *Garra* (b.).

37-1 ALGARABIA: cf. DT s.v. «es voz puramente Bascongada, compuesta de *algara* grito descompuesto, y de *abia* *abiatu* empezar, como si dixera *algaraz abia*, empezar un modo de hablar descompassado è ininteligible».

37-7 *ederra*: *-a* azpian *e* eta segituan *-na* izan zitekeen orban bat.

Santuac, miraritu zaitece icusiric ain umilduric ta lotsaturic ceuroen Erreguea! O, pecataric, lotsatu zaitece onembeste injurias! Daroe Caifasen echera, eguiten deutzé cargu andiac, artuten deutzé contu estuac. Caifasec ta an egozan Cargudúnac, Buruac ta Aguintariac testimonio guzurrezcóac ereguiten deutsez; batec ciñoan Erreguearen contra berba eguin ebalá; beste batec, Jangoicoaren legueric gordetan ez ebalá; besteac, gente guztia bere asmu ta guzurraz engañauric erabillala, bera ebillan errietan baqueric ez egoala. Idoroten dituez testigu falsoac, proceso baltz bat eguiten deutzé ta guztiac erabatera diño bicitzea quendu bear jacola crutze baten untzez josiric; ta berac mede ta onic asco eguin eutseen guztietaric ez egoan bat bere fabore arpeguia aterateco.

Errudun guztiacaz ta danic gaisto oquerrenaz equi oi da erruquiren bat; baña ez zan Jesus gure Salbaguilleaz. Ardura baga bere arpegui ederrean joten eben; erruqui baga lurrean tarrazca erabillen bere ulleetaric tiraca, emon eutseezan matrallaco icaragarriac, betondocóac, zapladac, osticadac ta colpe sentigarriac. Egozten eutseezan chu-chistu gorro loi atsituac bere arpegui ederrera cein, guc gura badogu, izango da egunen baten gure pozcaric guztia. Gura ebén guztia beragaz eguinic, presondegui quiratstu baten gauba atan equi eben ondo loturic ta esturic ta otso amurratuac azuri manso bati leguez esetsiten eutseen soldadu gogórrac.

Ceimbat igaro ez eban Jesus maiteac Pilatosen echean? Ce umiltasun andiaz etzan aguertu Ceruco Erreguea Gentil onen aurrean? An bigarrenez salatu eben judegu gaistoac. Eregui eutseezan esan ez eguin etzituzan gauza chárrac ta astúnac. Baña guztira egoan issilic aoric zabaldu baga Ceruco Erreguea. Bardindu eben Barrabas lapur gaistoaz. Biralduten dabe Herodes Erreguearen echera; an barriro esetsi ta salatu ebén gauza ascoren ganean; itaune maliciaz bateac Herodesec eguiten /38/ deutzaz, baña Jesusec ez eban chitic eguin, ez Herodesi, ez Judegu salatzailei erantzuteco; ta onegaiti soñeco zuri bat zoro bati leguez janciric, biraldu eben atzera Pilatosen echera.

Jangoicoaren Seme maitea, baucazu biotzic orrembeste burla, des-

37-10 *deutzé*: -é azpian a dagoela dirudi.

37-13 *Verba*.

37-16 *baltz*: badirudi hasieran *batz* idatzi zuela eta -*l*- erantsi nahirik, oharkabean -*t-aren* gainean jarri zuela.

37-18 ONIK ASKO: Dakidalarik, egun partitiboa askoren aurrean soilik *eskerrik asko* esaeran agertzen da; halere, AZKUEK (1969: 174) eskeintzen dituen antzekoek (*eskerrik anitz*, *Jaungoikorik adina*, *aterik aina maratilla*) zabalduago egon dela erakusten digute.

37-20 *oquerrenaz*: orijinalen bigarren *e-a* kasik orban bat baino ez da, agian *a* baten gainean imini duelako.

37-22 TARRAZKA: VB s.v. *Rastrar*, *arrastrar* (c.).

37-25 *ederrera*: -*rera* gainean erantsita.

37-25 GORRO: VB s.v. *Gargajo* (b.).

37-27 *gauba atan*: berriz ere 51-25ean. 57-41 *gau a*, *ordea*.

37-34 BARDINDU: VB s.v. *Comparar* (b.), *Igualar* (c.).

37-34 *Barrabas*: -*s* z baten gainean.

precio ta gogortade irunsiteco? Bai: guztiraco dago prest, guztira dago issilic, mututuric, aoa idigui baga; cer eranzun ezpaleuco leguez, David santuác adirazo eban leguez. Jangoicoaren jaquituriac alan eucan guztia disponduric, alan egoan guztia adietan emonic Escritura santean: *ez nas guizona, ezpada lurreco ar bat leguez: nas guizonen artean desonratuena ta errico desprecioa.*

Au enzunic, diño San Bernardoc, nor quexauco da icusten danean pobreric, gaissoric, despreciaturic, perseguituric, munduen beguietan iñoc icusi ecinic? Icusiric Jesus maitea erri guztien zoragarri eguinic, noc maitetu ta biotz onaz artuco eztitu munduco lotsariac, crutzeac, ceresanac, irainac ta nequéc? Noc gordeco dau bere biotzean gorrotoa, benganza, ondamura, embidea ta bere arerioa icusi ecina? Norc erechico deutso asco injuriac, falsotestimonioac, guzur ereguiac, dollorqueria, esamesa ta laburtasunac sufrietea[ri] Jesusen antzera ta Jesus gaiti? Celan esan guñei maite dogula Jesus, bere amorea gaiti igaro gura ezpadoogu nequeric chiquerrena, ofensaric arinena ta ecerezqueria bat?

Jesus despedietan da bere Ama maitea ganic, ta cristiñau batec eztitu betico largaco pecatuzco lagúnac, bideac ta ocasiñoac? Jesus gure Salbaguilleác odolezco icerdia emoten dau, ta nic negar tanta bat emongo eztoz nire becatua caiti? Jesusec nigaiti aimbeste gogortade igaro, ta nic zorigaistoco onec orren gogo guichi neure becatuen penitencia eguiteco? O, Jesusen Ama biotzecoa, erregutu arren nigaiti: galdu ezpediti zure Seme maiteac aimbeste nequegaz erosi ta irabaci eban arima au! Zure erregu, escaria ta bitartetasúnean nire icharomen guztia ifinten dot.

/39/

9. IRACURTZA.

*Jesusen azote ta beste pena batzuc
Pasiñoco demporan.*

O, arima: guichi baderichazu Jesus maiteác igaro dabena, jarraitu eguiozu ta icusico dozu ce caru erosi guinduzan, ce lazquiro gure becatúac ordetu cituan, ce maite dituan guizónac ta ceimbat balio dabén gure arimeác. Pilatosen echean batuten dira sei guizon errian cirian gogorrenac, sendoenac ta gaistoénac; billostuten dabe Jesus umilde biguna gente guztien aurrean; ifinten dabe soñeco baga cerua ta lurra edertasunez beté ta apaindu cituan Jabe bacarra. O! Jangoico guizon

38-6 *eranzun*: -n- gainean erantsita.38-16 *Venganza*.38-17 *deutso* aldatu du estalitako *jaco* baten ordez; horregatik, lehen erdal egituraren kalkoa zena (cf. berdin 30-10 *erechico jacu asco irain injuria bat*) euskal erara jarri behar zuen, osagai bakoitzari aditz berriak eskatzen dituen atzizkiak ezarriz; haatik, biderdian gelditu zen, esaldia ulergaitz ezeze onartueztinezko bilakatuz; oker hau zuzentzera datoz testuan egin ditugun aldaketak, hots, *Norien* ordez *Norc* eta *sufrietearen* lekuan *sufrietea[ri]*. Cf. 29-17 *Cer derichazu, o arima, Jesusen bici modu nequezco omi?*38-28 BITARTETASUN: VB s.v. *Mediación, intervención* (c.). *Esperanza* (c.) *ichedomena*; cf. «*Esperar*: c. *ichedon, echeden, icharon*».

38-28 ITXAROMEN: VB s.v.

39-10 *cituan* aurrean eban, estalirik.

bat billosic ta lotsaturic, ta guizona ezta lotsatuten? eta icusten dira gaurco baneriac, eder-jancierac, apaindurac, moda costotsuac ta araguiaic erdi aguirian erabilteac? ta lotsatuten gara jancierac pobre umil adobatuaz ibilten? Metarri gogor batera estu eben; ta sei borrero indartsuenac al guztiaz emon eutseezan Jesus biotzecoari bost milla eun ta amabost azote gogor erruqui bagueac. Lenengo biác anditu eutseen bere gorputza; beste bic zatitu ta apurtu eutseen bere espaldea; irugarrenac urratu ta zacondu cituezan atzeco erida zaori guztiaic; baita azotetz mindu eutseezan bere bularra, berna, beso ta aurre guztia.

Arra betean ta gueiagio bere azúrrac aguertzen cirian; ezaindu, usu, indarbaguetu ta odola eriola guelditu zan guztia gure amorioa gaiti. Istanda eguin eutsan odol guztiác ta odolez gorrituric gueratu cirean celaia, orma ta berduguen escu ta jaztecóac. Guelditu zan Jesusen gorputza icara dar dar, il aguinean, arnasa artu ecinic, bere oñeen ganean egon ecinic ta jausi zan erdi illic lurrean odolaren ganean. Baña, orregaiti bere, cizpuru bat ez quexaric enzun ez jacan, iñoren contra ifini etzan, iñori arpegui ilunic eracutsi ez eutsan, iñori erruric egotzi ez eutsan ta guztia umiltasun, paciencia ta eroapen andiaz igaro eban gugaiti. Nequetu ta aspertu cirean borreróac, urratu ta puscatu cirean azotéac; baña, alambere, prest ta abiatuic egoan Jesus maitea gueiagio ta gueiagio sufrietaco, Daviden aotic esan eban leguez.

Onembestegaz guelditu etzirian Judegu gogórrac: neque /40/ barriac, gogortade enzuezac Jesus maitearen contra asmau cituezan. Jantzi eben erreguearen soñeco gorri zar barregarri bategaz; bere buruan aranza ta elorri zorrotz gogorrezco coroi latz bat gogortaderic andienaz josi eutseen: o, ce dolorea, o ce min bici andia emongo eutseen! Jarri ta eseri eraguin eutsén aurqui baten; cañabera uts bat escuan ifini eutsén; beronegaz jo buruan ta barruratuten cituezan aranzac; ta onelan Ceruco Erregueaz burlazco erregue bat eguinic, belaunico agur ta buru-macurteac eguiten eutsézan algara, barre ta lotsabaguetasunaz. Bota ta egozten eutseezan bere arpeguira chu ta gorro atsitúac, guizon billauari leguez; esan milla berba astun desonragarriac, emon belarrondoco erruqui bagueac ta eguiten eutseezan gogoác emoten eutseezan gogortade guztiaic.

Icusgarri erruquigarri onetan egoala gure Jesus biotzecoa, Pilatosec atera eban gente guztien aurrera balcoi batera soñeco zar gorriaz

39-14 METARRI: VB s.v. *Columna de piedra* (c.).

39-15, 16 BOST MILLA EUN TA AMABOST AZOTE: ELan «Emon eutsezan bost milla eun ta *berrogueta* amabost azote erruki baacoac» (1821, 212), «Emon eutsezan bost milla, eun ta *berrogueta* amabost azote erruqui bagueac» (1802, 212).

39-19 *aurre*: itsatsirik zeraman -a estali du.

39-20, 21 USTU: VB s.v. *Exangüe* (c.), *Exausto* (c.).

39-22 Istanda: VB «Reventar: b. *istanda*; g. *eztanda*». Azk (B-a-o-tx).

40-6 AURKI: VB «Banca, banco: b. *aurquia*; g. *al ó aulquia*»; s.v. *Silla* (c.). Azk (B-g-1).

40-7 BARRURATU: VB s.v. *Internar* (b.); s.v. *Profundar* (b.) *barruragotu*.

40-11 *Verba*.

40-14 IKUSGARRI: VB s.v. *Espectáculo* (c.), DT-tik hartua.

janciric, aranzaz burua coroituric, odolturic, ezainduric ta guizonaren antzic ez eucala. Eta bigundu ta erruqitu bearrean beguira egozaneen biótzac, gente guztia asi zan dedarrez esaten: «quen ori, il eguizu, acabau eguizu, crutzean josi eguizu, bada guichiago mereci eztau bere gaistaqueria caiti». Pilatosec cirautseen: «cegaiti ilgo dot? bada nic bera-gan gauza charric idoroten eztot». Baña judegu itsu gogórrac eranzu-ten ebén: «betor gugana bere odola, gueuc gueugan artuten dogu be-rari bicitzea quendutea».

Bildurturic Pilatos gentearen chilio ta dedarracaz, emon eban se-cula enzun eztan eriotzaco sententia justicia baguea Aita eternoaren Seme maitearen contra; sentenciau enzun eban Jesu Cristo gure Jaunac lurrera beguira, issilic, umiltasun andiaz, bere Aitaren borondatea egui-te arren ta gure salbacinoa gaiti. Eta lapur bien erdian atera eben, Calbarioco mendian bicitzea quentzeco.

O, inocencia castigatua! O, paciencia iños icusi eza! O, ce gach andia dan becatua, bada onen zorra quitutzeco bear zan onembeste ne-que igarotea. Jesusec, onembeste azote eroatea, onembeste pena ta do-lore irunsi bearra; bere odola ta bere bicitzea galdutea gu gaiti. Noc au enzunic euquico dau biotza Jesus ofen/41/dietaco? lengo becatuzco ocasiño, eche ta lagun gaistoetara biurtuteco? munduco atseguintasun, olgura, pozcaria, ondasun ta solasa deungueetan biotza ifinteco? Noc gogo onaz maitetuco eztitu Jesus gaiti lurreco nequeac, persecuciñoac, gaisotasun ta atsecabeac? O, Jesus, argitu gaizuz ceure graciaz, dazau-gun ceimbat zor deutsugun ta cer eguin bear dogun bicitza on barri bat eguiteco.

10. IRACUR[T]ZA

Jesu Christoren pénac bere eriotzan.

O, zu, nequez bici zareana, beguira Jesus maiteari ta eztozuz an-ditzat euquico ceure nequeac, crutzéac, gaisotasúnac, beartasúnac ta penac. Mundu zoroác bestebein ez bestegaz eguin eztitu bere Salbagui-lleaz eguin ebana. Urcamendira badaroe bat, urquea beragaz eroatera eztabe beartuten; baña Jesu Cristo gure Jaunari bere solbarda ta lepo ganean bera ilgo zan crutze astuna ifini eutseen. Atera eben lapur bien erdian lotsari andiaz; eroan eben caleric cale pregoiácaz, guztia ezain-duric, nequeturic, indar bagueturic, argalduric, odola eriola, lurra jo eraguiten eutseela. Ecin egon zan oñeen ganean, baña bere ganean ebil-tzén osticádac, betondocóac, maquiládac ta colpe gogórrac. Noc go-gortade andiagoric munduan icusi dau? Baña, alambere, eguin zan Jesus maiteaz! Eta ce dolorea artuco ezaban idoro zanean bere Ama biotze-coaz? Ce igaroric euren biótzac gueldituco etzirian? Cer esango eban Ama Virgíneac icusiric bere Seme maitea crutzeaz astunduric, guztia

40-25 *secula enzun eztan eriotzaco sententia justicia baguea*: gonbera bedi 43-28 *secula enzun eztan eriotzaric gogor cubrel ta arrigarrienaz esaldiarekin*.
41-10, 11 *anditzat, orij. anditzac*.

odolturic, guztien zoragarri eguinic, lapur gaistoen laguntzan, arnasa artu ecinic, lurrean jausiric, aranzaz coroituric, belaunac icara, macalduric, echura bagueturic ta guizónaren antzic бага? O, ce pena, o ce biotz-mina au icustez!

/42/ Eta Calvarioan ce gogortade arrigarriac Jesus maiteaz eguin etzietzezan? An bere llagai oraturic egoan soñecoa quendu eutseen, ta beragaz batera aragui zatiac ta aranzazco corioia. An barriro sartu eutsén bere buruan aranzazco corioia; an ifini eben billosic gente guztien aurrean; an beztunaz nasturic egoan edari garratz-mina edaten emon eutsén. An soberbia ta furia andiaz aguindu eutsén echun cedilla crutzean, bertan josiric ilteco. O, gogortade andia! enzuteac berac larritu lei! Au zan mundu zoroác bere Eguille, Jaun eta Jabeari emon eutsan oea ta pagua. Au bai pena! O, ceimbat costa jacon gu becaturic ateratea. gu erosteá, gu cerura eroatea!

Untze gogorraz escu ta óñac josi eutsezan, zana eta azurrac manda manda eguiten eutsézala. Alan josiric ta seguraturic eregui eben crutzea gora ta beingo baten ichiten dabe jausten zuloan. Icaratu zan gorputz guztia, locatu cirian azúrrac, odol guztiac urten eutsan ta gueratu zan aidean lapur bien erdian, billosic, bacaturic, egarriac illic, burla ta esaca lotsagarriac enzuten, erregeca negarrez ta dedarrez Aita eternoari bere perseguille ta arerioac caiti ta encomendetan bere Ama maiteari San Juan ta becatari guztiac.

O zu, senticorra ta ofensa chiqui bat ecin irunsi ta sufridu dozuna, beguira ceure Jesus maitea guztia icaturic, larrituric, agonian sarturic. Beguira, oñetic burura lлага uts bat eguinic, bere biotz maite-tsuric amorezco cizpuruac ateraten, euqui бага noc consolatu, noc basu bat ur emon, noc bere erruquia euqui ta guztien despreciagarria eguinic. Berac diño batera ta bestera beguira egoala, ea bazan bat edo bestea bere erruqui zanic, ta idoro ez ebala; bere adisquide guiñocác /43/ urrindu ciriala beraganic; bere aurrean egozánac burla siñu quiñu ta barre eguiten eutséla; berac ecusala, bere soñecác zatitu cituezala; bere egarrian beztunez nasturico edari garratz mina emon eutséla; ta al cituezan gogortade guztiac beragaz eguin cituezala.

O, ce pena ta larritasúnac igaro cituan Jesus maiteac crutzean egon zan iru orduetan! Ez eucan non eratzó bere burua; ta gura baeban crutzerá arrimatu, aranzazco coroiac min gueiágo emoten eutsan. Bere espalda zatitua crutzearen contra idiguiten zan; gura baeban atseguin pisca bat emon escuai, oñac minduten cirian; ta oñai descansu pusca bat emoteco escuco zulóac zabalduten cirian. Alde guztiric gueituten cirian bere pénac. Ce pena icustea bere aurrean bere Ama maitea nega-

41-26 ETXURA: VB s.v. *Apariencia* (c.); DTn *ichurá dago*.

41-27 BIOTZ-MIN: VB s.v. *Arrepentimiento* (c.), *Dolor*, *arrepentimiento* (c.).

42-12 MANDA MANDA: ez da VBn azaltzen; cf. Azk «*Manatu*: 1.º (B-a-o-tx), golpear, estropear á alguno».

43-6 eucan: u eta c artean q dirudiena, orbandurik.

43-7 emoten: gainean erantsirik.

rrez, doloreac igaroric! Ce pena enzutea judegu gogorrac esaten eutsezan berba astúnac! batác ciñoan: «Jangoicoaren Seme bazará, jatsi zaite crutzeric ta orduan sinistuco dogu»; besteác cirautsan: «bestéac salbau ta librau ditu ta bere burua ecin librau dau. Orain dazauguz bere guzur, asmo ta asmu utsac; ta guizon gaisto oquer maliciaduna dala: bego orche crutzean; ondo mereci dau iltea».

Batu orain gorputzeco pena oneei bere ariman, bere biotzean, bere barruan igaroten cituanac. An gogoratu jacazan munduco becatu guztia, guizónen esquerbagnetasuna; ce guichitan euquico cirian bere pena ta doloreac; ascotan ta ascoc zapaldu ta oñazpituco ebéla bere odol balio andicoa; cristiñau guiñoocoac despreciatuco ebéla euren gaistaqueriacaz euracaiti emon eban odol estimagarria ta galdu eban bicitzea. Onela crutzean josiric, biotza larrituric, dolerez inguraturic, guztia minduric, lapur bien erdian esqueguiric, egarriac illic, escu ta oñac zuluturic, bularra andituric, beguiac ilunduric, ezpánac baltzituric ta arpegui guztia ezainduric, asi zan emoten azqueneco arnasa ta cizpurúac; ta azquenean il zan, secula enzun eztan eriotzaric gogor cubrel ta arrigarrienaz; ta desonraric andienaz, bada, il ta bere, parcatu ez eutsén ta lanza gogorraz bere bular maitetsua idigui ta odola ta ura gure arimac garbietaco aterazo eutsén.

/44/ Pagu char au guizónac emon eutsén eurac salbetaco mundura etorri zan Jangoicoaren Seme maiteari. Esquer gaisto onegaz mundu zoroac eranzun eutsan bere Salbaguille ta Jabeari. O, arima, celan negarrez ilten etzara, icusiric illic Jesus maitea? Nosco dira negárrac? Jangoico bat guizon eguinic ta illic crutze baten, ta dago noc jarraitu daion becatuari ta lengo bicitza charrari? ta icusten dira gure artean biraoac, berba desonestúac, gorrotóac ta escandalóac? Celan dogu biotzic ofendietaco gu gaiti bere odola ta bere bicitzea emon daben Jesus maitea? Celan negarrez urtuten ezcara ta celan biotzác istanda eguiten ezteuscu lengo becatua caiti? Eguzquia ta illarguia ilundu cirian icusiric illic Jesus, Templuco cortinea goiric bera urratu zan; arriac ta áchac zatitu cirian ta, barriz, ni pecatari andi au bacarric gueratuco nas sentimentu baga?

Bai arren, bai. Damutu gaitecen becatu eguiñaz, gogo sendo bat artu daigun emetic aurrera ez becuric eguiteco. Eldu gaitecen Jesusen oñetara; escatu daiogun parcaciñoa. Andiago da bere misericordia gure becatuac baño. Beraganic botaco ezgaituz gugaiti il zanác; illic dago gu biztuteco; josiric, gu libretaco; llagaturic gu osatuteco; besóac zabalac, guri laztan bat eguiteco; burua macurturic, guri deituteco; ta guztia gurea eguinic.

43-13 Verba.

43-21 ebéla, -é- azpian a.

44-7 Verba.

11. IRACURTZA.

*Maria Santisimác igaro cituan neque ta
pénac bere Semearen Pasiño santua
baño lenago.*

Ama Virgiña santisimac igaro cituan pena, dolore ta nequeác dira ain andiac, ce Elessa Ama santeác deituten deutso *Martirén Erreguiña*, buru ta capitaia. Martir guztiac igaro daben guztia /45/ batera arturic baño gueiago da Ama Virgiñac igaro ebana. Alangoz ece diñoe Santúac Ama Virgiñaren doloreac guizon guztietan zatituric, dirianac ilgo cituala. Ascoc ez icustez Maria santisima azotaturic, aranzaz coroituric, crutzean josiric edo odola dariola, uste eztabe orrembeste igaro ebalá. Beste batzuc bacarric dauqué bere erruquia bere Seme Jesu Cristoren Pasiño santuan igaro cituan pena ta doloreacaiti; ta eztituez gogoratuten ascozaz lenago igaro cituanac. Eguia da bere doloreric andienac ta jaquinenac direala zazpi: 1.ª Simeon santuac adirazo eutsanean bere Seme maitez eguingo cirian gogortadeac ta bere biotza zatitu ta minduco ebalá ezpata batec. 2.ª Erbesteturic Egitora joan zanean. 3.ª Jerusalemen bere Seme maitea galdu ebanean. 4.ª Crutze astunaz lepoan Jerusalengo calean idoro ebanean. 5.ª Crutzean ilten icusi ebanean. 6.ª Illic bere besartean euqui ebanean. 7.ª Sepulturan sartu ta bere echera biurtu zanean.

Baña ez bacarric zazpi ocasiño onetan, bai ta beste ascotan bere igaro cituzan Ama Virgiñac neque pena andiac. Guztiac ezpada bere, batzuc emen esango dodaz, arima debotac gogoratu daicentzat ta abiatu ditecentzat gogo onaz eroatera munduco crutze ta nequeác. Jesu Cristo gure Jaunaren neque penac así cirian leguez guizondu zan ordutic, alan Ama Virgiñaren dolore, pena ta nequeac así cirian bere Sortuera garbico istanteric. Lenengo ordu onetan eucan Maria santisimac Angueru ta Santuric andienac baño santutasun, gracia ta Jangoicoaren ezauguera gueiago; ta pena andi bat artu eban ezagutu ebanean bere Jaun maitearen contra eguin ta eguiten cirian ofensac, irainac ta injuriac. Maite danean persona bat, min asco emoten dabe aren contra eguinico injuriac. Eta, izanic ecin gueiagoan andia ta sutua Maria santisimac Jangoicoari eutsan amudioa, istanda eguin gura eutsan bere biotz maitetsuác, ezagutu ebanean Lucifer ta Angueru gaistóac ceruan, Adanec Paraisuan ta guizonac lurrean eguin cituezan becatuac, desobedencia ta ofensac euren Eguille Jaun ta Jabe bacarraren contra; ta ezauguera onegaz bere biotz larrituac istanda eguingo eutsan damuaren damuz, Jangoicoac gorde ezpaleu.

Bere lenengo istante onetan ez equian Maria santisimac izango zala

44-21 *iracurtza*: -i- gainean erantsita.

45-2 *da*: gainean erantsita.

45-19 *gogo*: itsatsirik zeraman -z estalirik.

45-21 SORTUERA: VB s.v. *Concepción* (c.).

45-26 *eguinico*: -nico lerro gainean; azpian -ten, orbanduta.

45-31 *bacarraren*: -a- mugatzailearen azpian e zegoela dirudi.

bera Jangoicoaren Ama; baña ezagutu eban ceruzco argui andiaz Jesu Cristoc igaroco cituzala neque gogorrac, etorrigo zala guizonai eracastera crutze-bidea esatez ta eguitez; bai ta ce balio andicoac cirian Jangoicoaren beguetan bere amorez ta bere antzera igaroten cirian neque ta penac; eta ezauguera onegaz opa /46/ ta esqueñi zan igarotera bere bicitza guztico neque guztia: ez emotera bere gorputzari atseguinic ez gusturic, maitetutera pocic gogortaderic latzenac ta prest egotera milla bider bear baliz iltera Jangoicoaren amorea gaiti.

Jaio baño len asi zan nequeac igaroten. Beste umeac ezauguera faltaz eztabe neque andiric egoteaz amaren sabelean ilunetan, esturan, ecer icusi baga ta amaren gora berac sufrietan; baña Ama Virgifiarentzat au guztiau zan neque andi bat adina, ezauguera, adimentu ta cenzun-arguia orduan euquelaco; ta guztia eroian paciencia ta umiltasunaz. Jaio ezquero laster asi zan padecietan, sarturic ta esturic seinmantilletan egoteaz ta urteterdian berbaric eguin baga egoteaz, orretaraco gai begoan bere. O, ce laster asi cirian Maria santisimaren neque ta penac! Ce pena iru urtecoa ta alaba bacarra zala, largaric bere echea, bere erria ta bere guraso maitéac joan zanean bicitera Jerusalemgo templuco bicilecua! Ce pena, iru urteterdicoa zala, il jaconeau San Joaquin bere aita maitea! Ce pena, amabi urtecoa zala illic bere biotzeco ama Santa Ana, guraso baga, umezurtza eguinic gueratu zanean! Baña neque negargarri guztioac igaro cituan borondate onaz, Jangoicoari gustu emote arren. Ce nequeac templuan bertan bici zan amabi urteetan, bere lagunen embidiaz, genio charraz, icusi ecinaz, desprecioacaz ta deabruac asmauten cituan persecucioacaz!

Ez zan pena chiquia artu ebana Jangoicoac aguindu eutsanean ezcondu cedilla: bada boto castidadezcoaz bere doncellatasuna eucan Jaunari consagraturic. Equian ce prenda preciatua zan doncellatasuna; naiago eban icustea milla zati eguinic bere gorputza, doncellatasuna galdu baño; ta, ez jaquinic cer jazoco jacon ezcondu ezquero, larritu zan entero asco; baña Jangoicoac consolau eban emonic esposotzat San Jose santu garbia. Ezcondu ta laster, icusi zanean bere sabeleco frutuaz Espiritu santuaren birtutez ta ezaguturic San Joserén sospecha ta celoac bere sabel catiguan icusten ebanaz; ta, bestetic, ez euquiric Jangoicoaren licenciatic orduan iñori misterio au aguertzeco, ce pena andia etzan igaroco bere biotzean? Emen zan non Jangoicoac landu eban Ama Virgifiaren paciencia, caridadea, umiltasuna, esperanza ta birtute guztien coroa.

/47/ Ama Virgifiaren bicitza guztia zan martirio jarraitu bat; bere

45-37 KRUTZE-BIDE: VB s.v. *Calvario de cruces* (c.).

46-3 maitetutera: -tu- gainean erantsita

46-8 neque: atzeko -a- estalita.

46-11 Verbaric.

46-17 Ana, orij. Ama.

46-29 Virtutez.

46-30 SABEL KATIGU: VB s.v. *Preñada, muger* (c.). Bestalde s.v. *estar en Cinta* (c.) sabelean catigu.

47-1 Vicitza.

bicitza guztia egoan aranzaz, elorritz, pena ta nequez ereinic. Bere bicitza guztian eucan larrituric gogoratuteac bere Seme maiteác egunen baten igaro cituan doloreac, persecuciñoac, pasiño garratza ta eriotza gogorra. Eta, celan ain maite eban, alan pena andia emoten eutsan icusi bearrac illic bere Jesus biotzecoa. Ogueta amairu urteco vigilia luceaz celebrau eban bere Seme maitearen Pasiño ta Eriotzea; ta lagundu eutsan bere neque guztietan, jaiotzan, bicitzan, predicaciñoan ta eriotzan. Ce pena, icusi ebanean jaioric corta ezain pobre baten ta eratzoric asca baten, lastaganean abere bien erdian, otzac illic, negarrez, oe baga, berogarri baga, iñoc ezagutu baga, iñoc Belengo erri guztian bere echean artu gura ecic! Au zala bai pena! Ce pena, ecusanean jaio ta zortzigarren egunean bere odola emoten guizonacaiti! Ce pena, andic laster Simeon santuác templuan adirazo eutsanean bere Semeác igaro cituan persecuciño, eriotza ta gogortadeac ta bere biotzean sartuco zala dolozco ezpata zorrotza!

Ce pena, enzunic Herodes gogorra amurru ta asmu andiaz ebillela nondic bicitza quenduco eutsan bere semecho sotil ederrari; ta beragaiti il cituela aimbeste milla sein chiqui! Ce pena, Angueruác esan eutsanean erbestetu bear zala Egitora! Ce nequeac bide luce onetan, ce edurtzac, leiac ta otzac; ce gose-egarriac, bacartasun ta beartasunac! Egiton bertan icustea eche baga, bicilecu baga, aide ta ezagun baga, gauzaric bearrenac baga! Ceimbat neque igaroco etzituan an egon zan zazpi urteetan? Ceimbat Nazaret bere errira biurtu zanean? Nazaret bertan, ce bicitza pobre umil despreciatua: otsein serbitzari baga, guztia azturic ta guichitan euqueela, iñoc jaramon baga ta errian alaco genteric ezpaliz leguez! Ceimbat bider falta ez jacon bear bearra bicitza igaroteco? Ceimbat bider icusi etzan jateco baga beretzat ta San Jose bere esoso maitearentzat? Izanic Ceru ta lurreco Erreguiña, bere escuzco lan bearras ta bere Esosoarenaz mantenduten zan; ta contentu zan bere pobrezaz. O, Angueru santuac, esazue zuec ce bicitza pobre nequezcoa eguin eban ceuroen Erreguiñac! Ceimbat bider icusi cenduan eche atan igaroten zan premiña? Ceimbat aldiz cencuseen Ama Virgiña echea ta tresnac garbietan, lan bearrac eguiten, janaria pobrea maneaututen, maian serbietan ta beste umiltasunezco lan eche pobreetan oi dirianac eguiten?

12. IRACURTZA.

Ama Virginaren beste pena batzuc.

Ce pena, bere Seme Jesus Jerusalenen galdu, guelditu ta ezcutau

47-10 LASTAGANEAN: -a- segurua da; ez da, halere, VBn agertzen esanahi berezirekin.

47-22 aide: a- azpian e zegoela dirudi.

47-25 serbitzari: atzeko -a orbandurik.

47-27 bider, orij. biber.

47-38 Ama Virgiñaren geroago erantsia Beste pena batzuc zenari.

jaconean! Dolore au zan ain bicia ta andia ce iru egun aetan egon zan /48/ sosegu baga, ecer jan baga, loric eguin ecinic, mimberaturic ta guztia peneac igaroric. Maite danean gauza bat sentigarria eguiten da galdutea. Beingo baten ta ustecabez icusi zan bere prenda cutun ta eguzqui ederra baga. Ez equian non zan, non ebillan, cer eguin zan bere Seme maiteaz; ez Herodesec preso eroan ebanez. Cizpuru ta negarrez urtuten zan bere maitearen ausenciaz; ta larrituric biotza ibilli zan idoro arteraño bere Semea irugarren egunean Jerusalengo templuan.

Ce pena, il jaconean San Jose bere Esposo maitea, bere lagun óna. Munduco esposa guztiac euren esposo guztiac baño gueiago maite eban Maria Santisimac bere senar ta esposoa. Ogueta aimbeste urtean bici zan bere lagunza gozoan. Ezaututen eban bere santutasuna, birtutea, ta ce andia zan Jangoicoaren beguietan. Ascotan mantendu eban bere icerdi ta escu-bearragaz. Ta il jaconean bere esposoa, il jacón bere biotza: negar eguin eban bere eriotza ta faltea; gorde eban alargunen lutua ta eracusi eban sentimentu andia.

Ce pena, bere Seme maitea despeditu zanean beraganic, penitencia ermu bacarrean eguiteco. A dempora guztia emon eban bacar bacarric, bere echean sarturic, iñor icusi baga, bere Semearen antzera barau lucea eguiten ta aren penitencia jarraitzen. Gogoratuten eban gau ta egun bere Seme biotzeçoac ermu gogor atan eguiten eban bicitza nequezcoa, bere oea zala lur utsa, bere bicilecua lurruspe edo cueba bat, bere laguntza desiertu ataco abereac. «Ay —ciñoan, negarrez urturic—, ay, neure Seme maitea, non zagoz? non lo eguiten dozu? cer eguiten dozu ermu bacar orretan? Nos icusico zaitut, Jesus biotzecoa? O, ce maite dozun guizona! O, ceimbat costa jatzun guizona irabaztea ta bereztat ceruco atead idiguetea!».

Eta guero, bere Semearen iru urteco predicaldian, ce neque ta pena andiac etzituan igaro bere Ama maiteac? Lagundu eutsan bere ibillera guztietan; ibilli zan beragaz erriric erri; inguratu cituan probincia asco; igo aldats gora bera latzac, sufridu otzac, beroac, icerdiac, neque-tasunac, gose egarriac; enzun berba astunac. Eu/49/qui eban parte bere Seme maitearen persecuciñoetan. Batzuetan gauba igaroten eban baso ta mendietan, bere Semeac leguez. Beste batzuetan irunsiten cituan desprecioac ostatuetan. Evangelio santuric daquigu Jesusec igaro cituan desprecio ta persecuciñoac, bada guztietan eucan parteletasuna bere Ama onác. Biotz-min andia emoten eutsan icusteac mundua orren galduric, guizónac gaistoturic, judeguac itsuturic, euren biotzac gogorturic ta bere Seme maitearen sermoiacaz guichi biurtuten ciriala beragana, guichic gogo onez enzuten cituala bere berba ta adibide gozo ce-

48-29 *provincia*: -b- oso markatuta, azpian zerbait balu bezala; alabaina, ezin esan ziur *v* denik.

49-1 *eban* gainean erantsirik.

49-5 PARTELETASUN: VB s.v. *Participación* (c.).

49-7 *itsuturic*: *itsu-* lerro gainean; azpian *gogor-* dago, estalita.

49-9 *Verba*.

ruzcóac. Negar eguiten eban guizonen itsutasuna; arima bacar bat irabaztea gaiti inguratuco eban mundu guztia, bear izan baliz. Bere amore ta caridadea guztietara zabalduten zan; guztia caiti erregututen eban; guztia maitetu ta serbietan cituan; guztien ama zan; iñori arpegui ilunic eracusi ez eutsan, ez berba latzic esan.

Bere neque ta pena guztia erichazan arinac ta gozóac, icusiric bere Semeac igaroten cituanac. Borondatez autu ta artu cituan bere bicitzat guztiraco laztasun, injuria, desprecio, pobreza ta neque guztia. Noc igaro eban berac adiña? Noc berac beste negar, naibague ta dolore? Ceru ta lurreco Erreg[ui]ñaren pribilegioaz etzan baliatu, ez padecietaco. Icustea becatari bat condenetan zala zan beretzat estocada bat. Ez egoan personaric beraganic mesederic artu ez ebanic. Guztia guztientzat eguiten zan; guztia ceruratu gura cituan; ta guztia on eguiten ebillan beti. Bere gorputzeco pena guztia baño ascozaz andiangoac ta biciagóac cirian bere biotzean Ama Virgíñeac igaro cituanac.

O, ceimbat zor deutzagun Maria Santisimari, gure amudioa gaiti igaro cituan neque ta pena caiti! Celan ezcara beraganaco esquer obezóac? Celan dogu biotza bere Seme maitea ta bera ofendietaco? Celan maiteago eztoguz munduco crutze ta nequeac? Celan gabilz iguesca nequeric chiquerrenetic? Becatu eguin badogu, cegaiti gorrotauten dogu becatuari zor jacon castigua, penitencia ta nequea? Bein becatu eguin ezquero, eztago beste bideric, ezpada bitaric bat, edo eguin emen penitencia edo erre betico infernuan. Penitenciaric eguiten eztogu; bere icenac icaratuten gaituz; bada, ceren beguira gagoz? O, becatarien Ama maitea, erruqitu zaite guzaz, iguzu gogo santu bat eroateco pacienciaz oraingo miseriac ta nequeac, zuri orain lagunduric nequean, lagun daizugun guero glorian.

/50/

13. IRACURTZA.

*Ama Virgíñaren nequeac bere Semearen
Pasiño ta Eriotzan.*

Andiac, biciac ta sentigarriac cirian Ama Virgíñac igaro cituan pena, dolore ta nequeac bere bicitzat guztian; baño bere Seme maitearen Pasiño ta eriotzan igaro cituanac dira ecin gueiangoan andi ta neurri bagueac. Lenengo artu eban pena ta sentimentua zan bere Seme biotzeco beraganic despeditu zanean Jerusalemen iltera joateco. Dolorre au zan ain andia ce bere aldean ez dabe cer icusi Martir guztia igaro ta igaroco dituan nequeric andienac munduac dirauan artean. Cerbait ezagututeco Maria santisimac pausu onetan ta Pasiño santuco igaropen guztietan igaro ebana, gogoratu bear dogu ce amorio andia

49-20 beretzat, orij. beretzac.

49-28 gabilz, orij. gabilz.

50-8 Jerusalem: azken -ena gero erantsita, letra txiki estuan.

50-12 igaro ebana gainean erantsirik.

etsan ta ce maite eban bere Seme biotzecoa. Bada, guraso guztiac euren semeai eutseen amorio guztia bat eguinic, ezta elduten amorio onetara. Maite eban Jesus zalaco gozoa, biguna, ederra ta bere zoragarria. Maite eban zalaco Aita eternoaren Semea ta beragaz bat Jangoicotasunean, izatean, santutasunean, eternidadean, jaquiturian ta obetande guztietan. Maite eban zalaco gauza guztien eguillea, jaun eta jabe bacarra.

Maite eban zalaco guizona zanez bere Semea, bere sabelean bere araguiz ta bere odolaz sortua ta guizondua; ta bere Seme bacarra ta munduco aita бага beraganic bacarric araguiz jancia. Maite eban, guizona zan aldetic, zalaco mundu guztico erremedioa, santu guztien santua ta burua; santutasun ta meritu guztien asiera ta emollea. Zalaco ama-seme guztien artean ederrena, maitegarriena, umildeena; ta bere amaren onraguillea; bada, bere seme eguiazcoa eguinic, jaso eban izatera Jangoicoaren Ama, Angueruen Erreguiña ta criatura guztiac baño gracia ta santutasun gueiago euqitera. Ogueta amairu urtean bici izan zan bere laguntzan; mesede andiac eguin eutsazan; maitetasun ta obediencia andia eracutsi etsan; ta bere burua baño maiteago eban bere Seme Jesus. Bada orain, ce pena larrigarria artuco ez eban Ama Virginiac, Seme /51/ maite au beraganic despeditu ta eriotzara joan zanean? bere Pasiño santuan penaz beteric, despreciaturic, perseguituric ta guztiac gorrotaturic icusi ebanean? Pena onen neurria ateraco da bere Semeari etsan amudioaren neurritic.

Ama Virginiac artu eban bigarren penea zan icustea bere Semearen escolan ta laguntzan aci zan dicipulu batec bere Maissu óna judegu gogorrai traiciñoz saldutea. Icustea ogueta amar diru gaiti salduten zala bere Jauna, bere ta Jangoicoaren Semea. Negar eguin eban icustez Judasen condenaciñoa ta bere Semeari etorquion desonrea. Ce pena, icustez beste dicipulu guztiac bere larga bere Maissua ta igues eguin ebe-la! Ce pena, icustez San Pedroc bere ucatu ebalá bere Maissu óna! Ce pena, ezagutu ebanean bere Seme maitea egoala agonian sarturic Gesemanico Ortuan, odolezco icerdia gorputz guztiric eriola, guztia larri estu izuturic ta icara! Ce pena, ezaguturic maquina bat Soldaduc soca ta cateacaz lotu, estu ta catigaturic euqela bere biotzeco Jesus gozoa! Eroiela lapur errudun gaisto oquer baten antzera, erabillela osticopean ta colpeca, erri guztia egoala bere contra, iñoc bere favore urtetan ezebala, guztiac beguitan artu ta esetsiten eutseela ta guizon billau gaistotzat euqela!

Ce pena, icusiric echeric eche erabildela zoragarri bat eguinic. Batean matrallacoac, bestean osticadac, ulle-tiracac, chistu loi atsiuac,

50-15, 16 ZORAGARRI: VB s.v. *Hechicero, el que con su hermosura, voz, etc. se gana las voluntades* (c.).

50-17, 18 OBETANDE, VB s.v. *Perfección* (c.), DT-tik hartua.

50-29 *eutsazan*: -n gainean erantsita eta -a- bera ere txikia eta -z-ari estu itsatsia.

51-12 *ebanean*: -e- nari erantsita; -an gainean.

51-20 ERABILDELA: cf. 37-23 *erabilen*, 51-16 *erabillela*, ordea GBn (48.ord.) «ellos: *erabilleen*».

lurrean tarrazca erabilteac. Bestean testimonio falsoac, guzurrezco saladurac ta desprecioac. Ce pena, icustea alde batetic Jesu Cristoren inocencia ta, bestetic, guizonen gogortade ta esquer-baguetasúna ain persona beneragarriaz! Anas ta Caifasen echeetan gauba atan eguin cituezan injuriac bere Seme maiteaz, etzituan beguiz icusi Ama Virgiñac; baña urrengo goxean Caifasen echeric Pilatosenera eroela, idoro zan beragaz cale baten; ta andic achina pausu guztietan jarraitu eutsan; ta presente ez egoanean bere, guztia ceruzco arguia ezagututen eban beguiacaz balecus leguez. Bere billa joiala, gauza sentigarriac enzuazan. Batec ciñoan preso eroela Jesus soca ta cateaz esturic lapur bat leguez; besteac ciñoan ce gogortade erruquigarriaz eroen; beste ascoc ciñoen «aguri da utsac ta guzurrezcoac cireala bere dotrina ta mirariac, bada, alan ezpaliz, eleuque eriotzara condenuco errico Aguintariac»; besteac, «onetara etorri dira aren mirariac?». Maria santisima ezauden batzuc ciñoen : «O, Ama tristea, cer jazo jatzu? Ce minduric egongo dan zure biotza! ». Beste ascoc gogortade andiaz cirautsen: «o, andrea, ce contu charra emon dozun ceure semeaz! cetaraco laquetu ceuntsan aimbeste gaucetan sartutea, aimbeste gauza barri errietan eguitea? ondo aci eicendu: obe zan echean sarturic gorde bacendu; orain ceuc /52/ ta berac pagauco dozue, besteen escarmenturaco; bioc desonra andia eroan bearco dozue». Guztiau enzuan umiltasun ta paciencia andiaz.

Verba latz astunoc enzuten cituala, idoro zan bere Seme maiteaz ta guelditu zan arrituric, icusiric bere edertasuna ezainduric, bere arpeguia colpez balcituric, soca ta cateaz esturic, echura bagueturic. Jarraitu eutsan Pilatosen eche guiño; enzun cituan bere Semearen contra Judegu gogorrac asmau cituezan falso testimonio guzurrezcoac; ta emoten cituezan dedarrac ta chilioac, escaturic Jesusen odola ta bicitzea. Baña etzan orregaiti iñoren contra gorrotau; guztia gaiti parquesca egoan. Ce pena, icusiric Aita eternoaren Semea ta berea bardinduric Barrabas iltzalle gaistoaz! Ce pena, icusiric Herodes Erregueac janci eutsan soñeco zuri zoragarriaz ta bidean emoten eutseezan colpe, osticada ta belarrondocoacaz!

Ce larritasuna Ama Virgiñearena, icusiric sei guizonéc billostu, es-tu metarri batera ta zati zati azotez eguin ebeela bere Jesus gozo eder maitea! celai guztia odolturic, aragui guztia puscaturic ta erdi ilic gueratu zala bere Seme biotzecoac! Ce pena, icusi ebanean balcoi baten Pilatosec

51-22, 23 SALADURA: VB s.v. *Acusación* (c.), jadanik DTn.

51-30 ENZUAZAN: *entzun* aditza; GB 73 «el: *enzuan*». cf. 52-2 *enzuan*.

51-34 bada: -da gainean erantsirik.

51-34 eleuque: -u- gainean erantsirik.

51-35 dira: gainean erantsirik.

51-35 EZAUDEN: *ezagutu*; GB 74 «ellos: *ezauen*»; pluralgilerako cf. 51-20 *erabildela*.

51-38 LAKETU: cf. 53-3. VB s.v. *Permitir* (c.).

51-38 ceuntsan: -s- z gainean.

51-39 barri: atzeko -etan estalirik.

52-10 etzan orregaiti iñoren contra gorrotau: arras bitxia da gorrotatu aditzaren erabilera hau.

52-10 guztia gaiti: -c gero erantsita eta g- c gainean.

ateraric, aranzaz coroituric, soñeco gorri bategaz janciric, cañabera bateaz escuan, guztia odola eriola, guizonen antz ta echura baga! Ce begui erruquitsuaz ta negartsuaz beguiratu eutsan bere Seme maiteari! ce negar ta cizpuruac emongo cituan! «O, Seme biotzecoa —esango eban— non da zure edertasun miragarria? Ce gach eguin dozu, guizonac zu orrelan tratatzeco? O, ce maite dozun guizona! o, ce suzco amorioz beteric dagoan zure biotza! Eta onembeste pena igaro ezquero guizona gaiti, iñoc pecatu eguin lei?».

14. IRACURTZA.

Ama Virgiñaren beste pena batzuc.

Ecín ezagutu guñei ceimbat pena igaro cituan Ama Virgiñac, jaquin baga berac bere Serbitzari ta Dicipula bati aguertu eutsana, cirautsala: «neure Alaba maitea, jaquin beozu neure gorputzean sentidu nituala Jesusec berean igaro cituan dolore guztiac». Mesede au escatu eutsan Maria Santisimac Aita Jangoicoari. Eta, icusiric ecin il zala bere Semea gaiti, etzan soseguz /53/ gueldituco bere biotza ta bere Semeari eutsan asco gurea, berari lagundu ezpaleutso pena, neque ta dolorean. Eta, alan, Judeguac jo edo eriduten ebanean Jesu Cristo, laquetuten eban Aita eternoac igaro eguiala Ama Virgiñac bere gorputzean a tormentua bera. Jesu Christo Gesemanico Hortuan agonian ta icerdizco odola eriola egon zanean, Ama Virgiñac bere larritasun andia ta odollezco icerdia igaro eban. Judeguac Jesu Cristo socaz ta cateaz estu ta estutu ebénean, Ama Virgiñac igaro eban a gogortadea ain biciro, ce bere escuturretic odolac urten eutsan. Jesu Cristori belarrondocóac ta matrallacóac emoten eutseezanean, Ama Virgiñeac bere arpeguian a min ta dolorea sentietan eban, escu batec batera bien arpeguiac jo balituz leguez. Ta au berberau jazo zan bere Semeari osticadac, ulle-tiraca, azote, aranzazco coroi, crutzeaz astundu, beaztuna edaten emon ta crutzean unteacaz josi ebanean. Tormentu guztioc bere gorputzean sentidu cituan; ta are gueiago bere biotzean.

Eta onegaiti moduren baten esan lei Ama Virgiña izan zala mindua, zaoritua, azotadua, aranzaz coroitua, eroan ebala crutzea ta bertan josisiric il zala. Guztian zan Jesusen jarraitzallea, antz-irudina ta dicipula eguiatzcoa. Orain, bada, emetic atera guñei ceimbat pena igaro eban Ama Santisimac bere Seme maitearen Pasiño santuan; ta ceimbat zor deutzagun guizónac. Ascotan urten eutsen bere beguietaric odolezco negar ampulluac, larri estuturic bere Semeac igaroten ebanaz. Ta campotic ta aguirian begoan bere Erreguiñaren sendotasunaz, desmaio, lurrean jauste ta beste andraqueria dedarrezcoa baga; baña bere barruan

52-28 *Ama Virgiñaren* aurretik erantsita, 47-38n legez.

53-8 *ebénean*: -é- azpian a zegoela dirudi.

53-12 *jazo*, orij. *jozo*.

53-18 ANTZ-IRUDIN: VB s.v. *Imagen* (c.) *antz irudia*.

egoan dolore biciac igaroric ta mimmeraturic. Ta azaletic ta campotic bere gueratu zan ain galduric ta ubelduric bere arpeguico edertasun miragarria, ece San Juan ta Mariac ecin ezagutu euquean nor zan bere arpeguira beguiraturic.

Guc igaroten dogun guztia utsa da, ecer ezta Ama Virgifiac igaro ebanen aldean. Eta guztia igaro eban paciencia eroapen umiltasun andiaz, ta Jangoicoaren borondateaz berea bat eguinic. Alangoz ece, Jangoicoac aguindu baleutso berac bere Semea azotadu ta josi eguiala crutzean, alan eguingo eban, bear izan baliz, Jangoicoaren gloria andienaraco ta guizonen oneraco. O, ceimbat zor deutsegun Ama maite oni! Nos eracutsi eban paciencia ta biotzeco anditasun gueiago zan Pilatosec bere Seme errubaguearen contra eriotzaco sententia emon ebanean. Enzun eban umiltasun andiaz sentenciau; bai ta sententia gaisto onetan aguertuten cituezan gaistaqueria desonragarriac ta testimonio guzurrezcóac. Ce pena, /54/ icusiric erri guztia bere Seme maitearen contra, judeguac algara, barreca ta pocic, bereaz urten ebélaco; gente guztia baturic icusteco celan ateraten eben Jesu Cristo eriotzara! Ce pena, icusiric Ana Virgifiac ateretan ebéla bere Jesus gozoa lapur bien erdian, crutzeaz lepoan, pregoi ta desonra andiaz! Baña, nos pena andia sartu zan bere biotzean zan, gente piloan arteric urten ta inguru bateric eldu zanean cale baten aurrez aur bere Semeaz idorotera ta icustera alcar! Ce pena, icusiric bere Seme maitea crutzeaz astunduric, arnasa artu ecinic, burua aranzaz josiric, arpeguia chuz ta odolez ezainduric, beguiac ilunduric, belaunac icara ta indar bagueturic!

Ce pena, calbarioco bide guztian icustén ebanaz bere Seme biotze-coaz: bein lurra jo eraguiten eutséla, beste bein maquiladac, osticadac, bulzadac, ulle ta soca tiracadac ta colpe gogorrac emoten eutseezala! Ce pena, calbariora elduric, bere soñeco guztia quendu, edari garratz mina emon ta aguindu eutsenean bere Seme maiteari echun cedilla crutzean zulo-neurriac artzeco! O, ce icara, o ce larrituric au guztiau icusico eban Ama Virgifiac! O, ce deseo andiaz opa ta esqueñico zan iltera bere Semearen ordez! O, ce dolorea, billosturic bere Semea, icusi ebanean bere gorputz guztia llaga uts bat eguinic, zatituric, odola eriola; ta barriro aranzazco coroiá irugarrenez ifinten eutsela! Ce pena, icustea untze gogorracaz zulu ta crutzean josten cituezala bere Seme maitearen escu ta oñac; ta seguraturic crutzean jasoten ebéla; ta bein-goan ichi jausten zulo baten! Ce pena, icustea bere maitea untzez josiric, billosic, aidean ta lapur bien erdian!

Ce pena, icustez bere Semea crutzean esqueguiric, oe bague; burua non eratzo bague; egarriac illic, guztia desamparaturic, gentea barreca, judeguac burlazar ta guizon gaisto billau bat leguez trauric!

53-26 *zan* gainean erantsia.

53-30 *ebanen*: -e- eta -n artean beste e bat estaltzen bide duen orban bat dago.

54-15 *aguindu*: -du gainean erantsirik.

54-20 *eutsela*: -e- azpian a zegoela dirudi.

54-21 *zulotu*: -tu gainean erantsirik.

Iru orduan egon zan Ama maitea crutzearen ondoan bere Semeari beguira. Ez ebén alcar berba eguiten; baña batac besteari gueituten eutseezan pena ta sentimentúac. Seme maiteác bere buruan, escuetan, oñeetan ta gorputz guztian igaroten cituan dolore guztiac, bere Amac bere sentietan cituan, untze bacoachac bien escu ta oñac batera igaro balituz leguez. Semeari crutzean emon eutseen edari garratz minac bien aoac samindu cituzan. Ce pena, enzun /55/ eutsazanean bere Semeari crutzeric ciñoazan berbac: *Aita eternoa, parca eguiezu nire arerio guztiai; egarri nas; neure Aita óna, cegaiti desamparatu nozu?* Ce pena, enzun eutsazanean Amaren icena aietu bague cirautsala «*Andrea, artu eguizu nire lecuau ceure semetzat Juan* neure dicipulu maitea, baita becatari triste guztiac; ta izan zaite guizon guztien Ama ta bitartecoa?»

Ama Virgiñac crutzearen ondoan igaro cituan pena, dolore, bacartade, larritasun ta nequeac cirian ain latzac, andiac ta sentigarriac, ece ecin ezagutu guñieiz mundu onetan; baña egunen baten ezagutuco doguz gure lotsaraco, baliatu ezguinialaco gu gaiti ta guretzat irabaci ebanaz; ta esquer gaistoz bere amorioari eranzun gueuntsélaco. Iru ordu onetan egon zan zutic, negarrez ta Simeonec adierazo eutsan ezpata zorrotzaz igaroric bere biotz bigun maitetsua. Jasoten cituan beguiac Semea gana ta Semea berari beguira egocan. Ay, ce pena, icustea bere Seme maitea agonian sarturic; cizpuru, negar ta dedarca Aita eternoari, gu gaiti erreguca! Ce pena, icusiric asi zala azqueneco arnasac emoten ta gueratuten zala bere Seme, bere Esposo, bere Aita maitea baga?

O, Ama Virgiña maitea! eta, bada Jesus ceure Seme biotzecoari lagundu ceuntsan bere eriotzaco orduan, lagundu eguidazu niri bere nirean. Zure bearra izango dot ordu triste bildurgarri atan. Orainganic orduraco eguiten deusut escari au, erregu au. Baña orretaraco lagundu eidazu orain, bicitza barri bat eguiten; neure griña gaistóac eciten, Jangoicoaren legue santua gordeten, pecatuac negar eguiten, lurreco gauzac aztuten, Jaunaren borondate santea guztian ta beti eguiten ta munduco trabajuac, nequeac, gora berac gogo onaz eroaten. Orain artean eztot ezagutu ceimbat igaro cenduan nire ona gaiti, ceimbat zor deusudan orrembeste gaiti. Oraindaño eztot jaquin ce balio andicoac direan nequeác. Emendic aurrera, ez bacarric gorrotauco eztodaz, bai ta deseatu ta escatu bere.

15. IRACURTZA.

*Ama Virgiñac igaro cituan neque-penac
bere Seme maitea il ezquero.*

Ondo esaten da Ama Virgiña dala Martir guztien Erreguiña, bada

54-29 Verba.

55-2 Verbac.

55-30 eztodaz: -t- d baten gainean, baina ez beranduago erantsi duelako, nik uste.

guztiac era batera baño berac bacarric gueiago igaro eban. Ichasoan ur guztiac sartzen /56/ diran leguez, alan Maria Santisimaren biotzean sartu, bildu, alcartu ta batu cirean era guztico neque ta pénac. Simeon santuac ondo adirazo eutsan Ama maite oni penazco ezpata zorrotz batec zatituco eutsala bere biotz amudiozcoa. David Profeta santuac Jesu Cristo gaiti esan ebana esan lei bere Ama maitea gaiti: ur min garratz gaci samin guztiac sartu dira nire biotzean, each andi indartsuac goiberatu nau, ito ta ondatu aguinian ifini nau.

San Buenaventura bere debotoac diño Jesu Cristoc bere gorpuztean igaro cituan doloreac ta euqui cituan llaga guztiac batu ciriala Ama Virgiñaren biotzean. Auxe berau adirazo eutsan Maria Santisima berac arima santa bati. San Geronimoc diño Martir Santu guztiac igaro cituezan gogortade, dolore ta min guztiac ecer eztirudiela Ama Virgínarenacaz bardinduric. San Agustin ta San Anselmoc diño guizon eta Angueru guztiac ecin adirazo leicela bear dan leguez igaro cituan penac. San Bernardino Senacoa eldu zan esatera, baldin Ama Virgiñaren pena ta doloreac zatituco balira criatura guztien artean, direanai bicia quenduco leusquiela. Bada, noguiño elduco etzirian? Padedicitu eban Martirac padecidu ebana, Jesu Cristoc padecidu ebana ta criatura batec igaro al eban guztia. Eriotzea bera beretzat izango zan alibioa; ta milla bider ilgo zan, Jangoicoac milagroac gorde ezpaleutso bicitzea.

Martirio bi igaro cituan Maria Santisimac, diño Fr. Luys Granada Vene[ra]garric: bata bere Seme maitea bici zan demporan ta bestea il ezquero. Bere beguiz icusi eban ilten bere Semea; ta au il ezquero martirio ta pena barriac sartu cirian bere biotzean. Ce pena artuco ez eban icusiric illic crutze baten bere Jesus gozoa? Ce pena, icusiric ez eucala noc jatsi crutzetic, ez sepulturaric bera ifinteco? Jasoten cituan bere besóac alcancetaco bere Seme illa, baña alperric. Guztia negarrez urturic ciñoan: «o emen zagozanoc, beguira dagoanez nire penaren antzeco penaric; o, eta balego noc eretsi leidan crutzeric: illic dago, baña pocic artuco neuca nire besartean».

Onela egoala Ama dolorezco au guztia larrituric, negarrez, cizpu-ruca ta biotz guztia estuturic, dacus Soldadu batec sartuten dabela gogortade andiaz lanza cubrel zorrotz bat bere Seme illaren bularrean; an gachic eguin ez eban illic egoalaco; baña min guztia igaro zan bere Amaren biotzera. Icusu eban beragan beteric Simeon Santuac ogueta amairu urte lenago adirazo eutsan pena latz bici au. Bere Semea il ezquero aldeguin baliz Calbariotic Maria Santisima, ez eban onem-

56-7 GOIBERATU: VB s.v. *Ajar assi, si es persona* (c.).

56-17 *Padedicitu*: -c. gainean erantsirik.

56-18, 19 *criatura*: -ra gainean erantsirik.

56-29 ERETSI: VB s.v. *Baxar* (b.g.). Azk (B-mond).

56-30 NEUKA: Gutxienez hiru bidetatik azal daiteke forma hau: 1) *eduki* aditzaren formekiko analogiaz; 2) Hiperzuzenketaz: *loreatik lora* edo *atsakabeatik atsakaba* ateratzen den modura, *nekeanetik neuca*; eta 3) Añibarroren hizkeran *u* (eta *i*) ondorengo *a-k e* bihurtzen dira; beraz, idatzietan erregela hori bazterzen saiatzzen dela jakinik (cf. URGELL 1986: 41), hiperzuzenketata bat egin duela pentsa daiteke.

beste sentituco lanza-sartzea; baña an cegoan, diño San Juanec, zutic ta beguira, aldeguin бага. Martirio barri au beretzat egoan. Jesusen martirioa igaro zan, baña ez bere Ama maitearena.

Batu orain dolore oni artu ebana icusi ebanean illic bere besartean. O, ce pena andia artu eban pausu erruquizco onetan! Estutu ta maitetuten eban bere bularren contra Seme illaren gorputza. Mun eguiten cituan aren aránzac, /57/ aren untzéac, aren lлага santúac, aren odol preciatua. Garbituten eban aren arpeguia ta gorputza bere beguetaco negarracaz eunaz baño obeto. Ecusan bere gorputz guztia zaituric, bere azurrac aguerturic ta aragui zatiac quenduric; burua, escúac ta óñac zuluturic; atze guztia puscaturic; arpeguiric ederrena ezainduric; guztia poztuten cituan beguiac ilunduric, zaconduric, itsururic; larrosa bi cirudien ezpanac baltzituric; ain berba gozóac esaten cituan aoa mututuric; burutic oñetara lлага uts bat eguinic; inocencia castigaturic ta guztiai bicitza emoten deuséna illic.

Onetan etorcan gogora bere Seme maitearen anditasuna, amoreta ta errubaguetasuna; beragaz chiquitan equi cituan gozotasun, ibilte ta laztánac; bera ganic artu cituan mesedeac; berari eutsan obediencia ta maitetasuna; enzun eutsazan berba gozóac; icusi cituan mirariac. Etorcan gogora ogueta amairu urtean eguin eutsan laguntasun maitea, beragaz equi cituan pozcariac, bere tratu gozoa, bere umiltasuna, edertasuna, biguntasuna, bere biotz óna guztia on eguiteco, guztia irabazteco. Gomutau ta gogoratuten jacon ceimbati on eguin eutsán ta emon eutsén pagu charra, Jerusalemen bertan eguin cituan mesedéac ta mirariac; osatu cituan gaissóac, predicatu cituan sermoi ceruzcoac, esan, eguin ta eracusi cituan gauza miragarriac ta, orrez guztiaz, azquenean emon eutsan pagu gaistoa erri mesedetuetu onec.

Au ta beste gauza asco gogoraturic Ama dolozeco onec, ecin berbaric atera eban aoaz, baña bai biotzaz. «Cer da au —ciñoan, negarrezco iturri bi bere begui sotilac eguinic ta bere Semearen gorputzari beguiraturic— cer da au, cer eguin dozu, Seme maite biotzeco, onemeste gogordate zugaz guizónac eguiteco? Nori gach eguin deusazu? Ce errú, ce gaistaqueria icusi dabe zugan tratu char au zugaz eguiteco? Guztiai on eguin deutsezu, guztien ona gaiti mundura etorri cinian, ceure arerioric andienai on eguin deutsezu, naibagueric chiquiena ifiori eguin ezteusazu. Ce errú, bada, idoro dabe zugan orren gogor ta latz artzeco?

O, guztien pozcaria, cer eguin cirian gure arteco pozcariac? Non da zure arpeguico edertasuna? Non dira zugaz igaro nituan egun ta ur-

57-2 eban: ganean erantsirik.

57-3 gorputz: ganean erantsirik.

57-11 errubaguetasuna: aurrean orban bat, zeinaren azpian *n* argi bat irakurtzen bait da; *n* horren aurrean dagoena *i* balitz, *inocencia* jartzera zihoala eta bi lerro gorago errepikaturik ikustean atzera egin zuela pentsa dezakegu.

57-33 arpeguico: -co ganean erantsirik.

te pozac, zugaz euqui nituan berba gozóac, gozotasunac ta laguntza maitea? Cer eguingo dot orain zu бага? nora joango nas, nogaz bicico nas, noc poztuco nau bacartade ta alarguntasun onetan, nor izango orain nire Jesus maitea, nire Seme umil obedille maitetsua? O, guztien consolagarria, eztozu berbacho bat esango ceure Ama consolatzeco?

Batu orain dolore oni euquico ebana, bere Seme maitea arrizco sepultura baten enterraturic largaric artuco eban penea biurtu zanean bera bague bere echera. Emen gau a ta biaramona emon ta igaro eban Ama dolozcoac gogoratuten bere Seme onac igaro cituan pena guztiac Pasiño ta eriotzan. Bere biotzeco pena onec bicitzea galduco eutsan, Jaunac gorde /58/ ezpaleutso. Eguzquiác, illarguiác, arriác, lurrác eta adimenturic ez euqueen criatúra guztiac eracusi bacebén sentimentua Jesu Cristoren eriotzan, ce pena ta sentimentua sartuco etzan Ama Virgiñaren biotz beraa, bigun, erruquitsuan?

Ama Virgiñaren pénac etzirian azquendu bere Seme Jesus maitearen bicitza, Pasiño ta eriotzacoacaz. Beste asco gueiago bere igaro cituan bere Semea Cerura igo ezquero lurrian bici izan zan ganeco ogue-ta bost urteetan. Parte euqui eban Elexa Santearen persecuciñoetan, infernuac ta munduac eguin eutsen guerra andian, Apostoluen esturet-an, cristiñau barrien each gora beratan; eta San Pablo Apostoluac baciñoan cristiñau guztien persecuciñoetan parte eucala, cer Maria Santisima, guztien Ama erruquiorrac? Eta guero, non da artzen eban pena ta sentimentua gomutaturic bere Seme maiteac igaro cituan pena, dolore ta gogortadéac? Non da euqui eban sentimentu andia, aimbeste urtean egoteaz bere Semea бага lurrian gure oneraco ta guri iracaste-co ceruco bidea, nequeac ta crutzeac borondate onez eroatera? O, Ama maitea, eta ceimbat naibague, larritasun ta latztasun igaro cenduzan mundu onetan bici cinian irurogueta amabi urteetan! Angueriác ta Cerutar guztiac alabatu zaiceela onegaiti.

Noc, au enzun ezquero, eroango eztitu gogo onaz munduco neque-pénac, crutzéac, persecuciñoac, gaisotasúnac, pobreza ta penitenciac? Jesu Cristo ta bere Ama maiteac gu gaiti aimbeste igaro ezquero, guc cerbait igaroco eztozu euren antzera eta gueure pecatuen quitugarritzat? Izanic pena ta nequeac ain balio andicoac, celan doguz orren gorroto? Celan gabiliz euretaric iguesca? Santu guztiac ta Santu guztien buruac jarraitu eutsén neque ta crutze-bideari, onec ceruratu cituan ta, barriz, guc guraco dogu euqui euren saria ceruan jarraituric orain lurreco atsegiñai, araguzco olgurai, jan, edan, jancieria gueia-goai, buruac asmatu ta gogoac escatuten deuscuzan gozotasunai? O, ce

57-34 POZ: VB s.v. *Alegre* (c.).

57-35 *joango*: -go gainean erantsirik.

58-2 *bacebén*: cf. GG 10, 11, 14 *baceben*, 156 *bacebillan*; seguruenik, berak ahoz erabiltzen zuena EL-1802 *beban* bezalakoak (cf. 46-12 *begoan*) ziren; haatik, aditza ahalik eta osoen emateko joeraz (cf. URGELL 1986: 82-100) batzuetan *baeban* (43-8, 43-6) edo *baeucan* (GG 274) jartzten asmatzen zuen; bestetan, ordea, forma askeetan erabili ohi ez duen z isurtzen zitzaion.

58-5 AZKENDU: VB s.v. *Acabar* (c.).

58-6 *Vicitza*.

58-28, 29 *gueiagoai*: *lapsus* bat izan duelakoan nago, cf. GG 180 *jan edan gueieguiac*, 275 *edate gueiegui ori*.

itsuturic bici garean! O, ce oquer ibilli garean. Jauna, indazu ceure escua, gracia, arguia ta laguntasuna penitencia eguiteco, neure gorputz ta grña gaisto oquerrac eciteco, munduco neque penac gogo onaz, pocic ta borondatez maitatzeco, euren bitartez ceruco gloria ta secula betico atseguinac irabazteco. *Alan izan dedilla.*

O.S.C.S.R.E.

Fr. Pedro AÑIBARRO

/59/

IDOROGARRIA

Iracurtza

Orria.

<i>Lenengo iracurtza</i> : Nequez beteric dago gure bicitza	4
<i>Bigarrena</i> : Nequéc dira ceruraco bidea	7
<i>Irugarrena</i> : Nequeetic jatorcuzan ónac	12
<i>Laugarrena</i> : Jesu Cristoren pénac gogoratuteaz gure nequéc arinduco dira	17
<i>Boscarrena</i> : Jesusen lenengo nequéc, aren antzera guc gueuréc igaroteco	21
<i>Seigarrena</i> : Jesusen nequéc anditan	26
<i>Zazpigarrena</i> : Jesusen beste neque batzuc bere azqueneco urteetan	31
<i>Zortzigarrena</i> : Jesusen pénac bere Pasiño santuan	36
<i>Bederatzigarrena</i> : Jesusen azote ta beste pena batzuc Pasiñoco demporan	39
<i>Amargarrena</i> : Jesu Cristoren pénac bere eriotzan	41
<i>Amacagarrena</i> : Maria Santisimac igaro cituan neque ta pénac bere Semearen Pasiño santua baño lenago	44
<i>Amabigarrena</i> : Ama Virgiñaren beste pena batzuc	47
<i>Amairugarrena</i> : Ama Virgiñaren nequeac bere Semearen Pasiño ta eriotzan	50
<i>Amalaugarrena</i> : Ama Virgiñaren beste pena batzuc	52
<i>Amabosgarrena</i> : Ama Virgiñaren neque-pénac bere Semea il ezquero	55

59-1 IDOROGARRI: VB s.v. *Repertorio* (c).59-8 BOSKARREN: VB «Quinto, en número: c. *boscarrena, bostgarrena*»; EL-1802, 26 *bost-garren*, 189 *bost-carren*, 219, 222, 225 *boscarren*; EL-1821 30 *bost-carren*, 195, 233, 238 *bostcarren*.

PS 1

9-14,15 DRAEn esaera honen bi agerraldi eskeintzen zaizkigu, Azkuerenak biak; lehenengoa *Euskalerrriaren Yakintzatik*, esaeren ataletik hain zuzen, aterea da: «CABER. *Eztau azalak artzen*, no cabe en su pelleja; lite. no le recibe la piel (B-1-tx)». Honen arabera dago erabilirik jada testu batean azaltzen den bigarren aipamena: *Azalak artu ezinik dagoz*, «están muy orgullosos» itzuli dutena (*Euskalzale* 1897, 285.or.). Forman bat etorri arren, argi dago Añibarrorentzat zeharo beste adiera bat zuela.

PS 2

22-8 Gogora bitez kardaberatzen hitzak, Añibarrokere gogoan izan zitzakeenak: «Orañ eun da zazpi urte leguez [Kapanagaren dotrinan], gaur bere guztioc esatea errazoe da: *Aitearen, Semearen, Curutzearen*, ac diñogan leguez, beste verbetan bere articulo edo arteco *ren* usadu bear da. Eta nolan *Jaunari, Semeari, Guizonari* ta orrelan guztietan esatendan, alan *Jaunaren, Semearen, Guizonaren* eta beste guztietan orrelan beti esatea obago da. Erregla au da persona edo gauza bat singularlean, Gramaticac diñogan leguez, esaten dancan (...) Curutce andi bat eguitean sosiguz ta claru esan: *Aitearen, da Semearen*, &c. Secula ez esan: *Aitien, da Semien*, edo orrelango verba laburtoric» (*Jesus, Maria ta Josereren devociñoco Libruchoric atararico devociño batzuc* OC II, 53-54.or.).